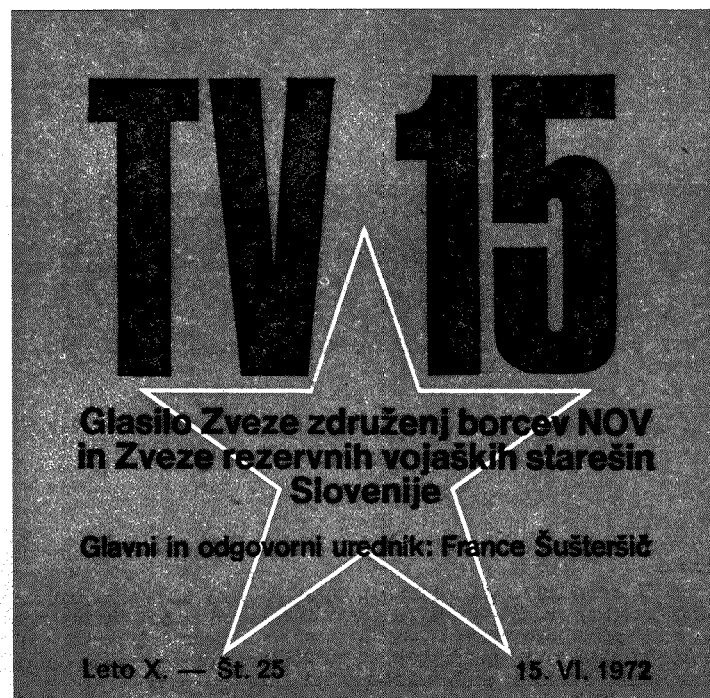
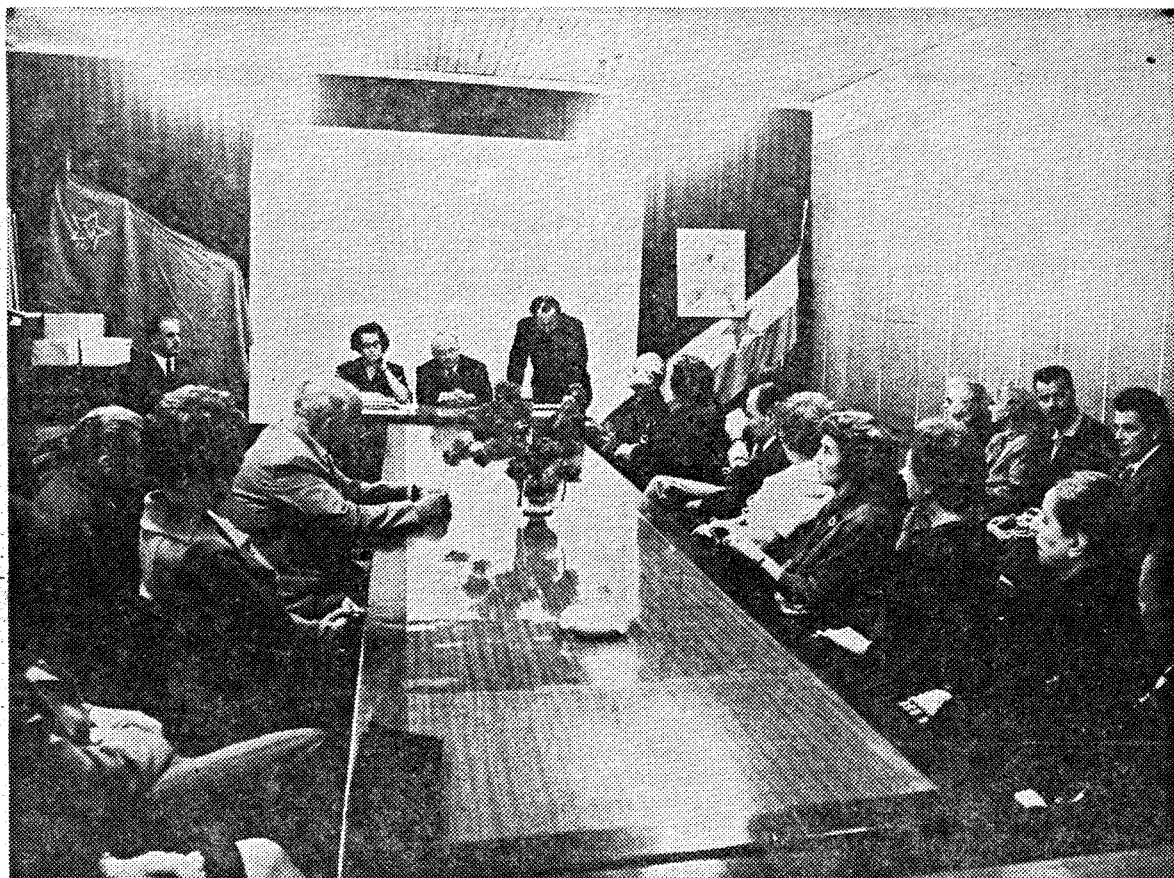

Ob 30-letnici organizirane partizanske sanitete so v bivšem sanatoriju »Emona« priredili komemorativno sejo Slovenskega zdravniškega društva, sekcije za partizansko zdravstvo, posvečeno spominu padlih medicincev. Poročilo na 11. strani.
Foto: Edi Šelhaus

Pokojninsko in invalidsko zavarovanje po novem zakonu

ki pa čaka še na potrditev v zboru narodov

Socialno zdravstveni zbor zvezne skupščine je sprejel predlog zakona o temeljnih pravicah pokojninskih in invalidskih zavarovancev. Zakon ureja enotno pogoje za dosego pravice do pokojnine, dalje določanje pokojninske osnove in načela, po katerih bodo prilagajali pokojnine gospodarskim gibanjem. Tako so enotno urejene temeljne pravice zavarovancev pokojninskega (starostnega) in invalidskega zavarovanja ter sta zagotovljeni pravna in socialna varnost upokojencev.

PRAVICE BORCEV PO NOvem ZAKONU

Pravice borcev narodnoosvobodilne vojne so uzakonjene po predlogu predsedstva zveznega odbora ZZB NOVJ in skupne komisije vseh zborov zvezne skupščine za zadeve borcev ter vojaških invalidov v posebnem poglavju novega zakona. Pravice borcev NOV so obravnavane ločeno od drugih vrst borcev (španskih borcev in udeležencev narodnoosvobodilnega gibanja v Grčiji, a pravice teh borcev so tudi določene s tem zakonom).

Pravice udeležencev grškega narodnoosvobodilnega gibanja, zavarovancev, ki so postali jugoslovanski državljani glede na čas, kdaj so se pridružili grškemu osvobodilnemu gibanju (od 6. aprila 1941 do 15. maja 1945), so urejene enako kakor pravice borcev našega narodnoosvobodilnega gibanja.

Se tik do samega sprejetja zakona na seji socialno zdravstvenega zbora ni bilo mogoče napovedati, kaj bo pravzaprav potrjeno. Spreminjevalne predloge (amandmaje) so predlagali do samega začetka glasovanja. Med splošno razpravo so se kresala mnjenja o uvedbi pokojninskih razredov, ki bi bili merila za določanje pokojninske osnove glede na razlike osebnih dohodkov in druga merila. Ta predlog je bil sprejet in tako je bilo uzakonjeno načelo, da republike, pokrajine in samouprava lahko s svojimi predpisi uporabljajo pri določanju pokojnin razen osebnih dohodkov še druga merila. Kljub odporu zastopnikov sindikatov in nekaterih poslancev je tre-

ba računati, da bodo zavarovance razvrščali po razredih.

POGOJI ZA UPOKOJITEV

Socialno zdravstveni zbor je potrdil enake pogoje za upokojitev, kakršni so bili doslej v veljavi. Glede pokojninske osnove pa so določili naslednje: pokojnina se določa na podlagi pokojninske osnove, ta pa je povprečni mesečni osebni dohodek v zadnjih desetih letih (za borce NOV pred 9. septembrom 1943 v petih letih) zaposlitve ali poprečje v kateremkoli drugem nepretrganem desetletnem obdobju zaposlitve, ki si ga zavarovanec prosto izbere;

— za leto zavarovalnega obdobja, ki v njem upoštevajo poprečje osebnih dohodkov, velja koledarsko leto, ki je v njem zavarovanec (delavec) delal in dosegel osebni dohodek ali nadomestilo osebnega dohodka najmanj šest mesecev;

— osebni dohodki iz prejšnjih let zavarovanja se zvečajo (valorizirajo) v razmerju z gibanjem osebnih dohodkov na področju skupnosti, pri kateri upokojenec uveljavlja pravico do pokojnine; zvečanje se preračuna na podlagi osebnih dohodkov zadnje leto zavarovanja. Valorizacija osebnih dohodkov na podlagi poprečja zadnje leto zavarovanja namesto predzadnje leto (kakor so prvotno predlagali in kakor je v veljavi zdaj), omogoča, da bodo pokojnine že na začetku poprečno najmanj za 15 odstotkov večje, kakor so bile pred novo

odločbo. Čeprav republike lahko s svojimi predpisi amortizirajo to zvečanje pokojnin na začetku z manjšim odstotkom, kakor pa to velja po sedanjem zakonu, tako na primer namesto 85 odstotkov pokojninske osnove 70 odstotkov ali kako drugače, valorizacija osebnih dohodkov v zadnjem letu zavarovanja vendar omogoča, da pokojnine ne bodo na začetku manjše od dosedanjih.

Usoda novega zakona pa je še do potrditve v zboru narodov neznana, ker še niso ugotovili, za koliko bi se zvečali izdatki pokojninskega zavarovanja po novi ureditvi valorizacije osebnih dohodkov v zadnjem letu zavarovanja. Zato je priporočljivo, da borci NOV ne vlagajo zahtevkov za upokojitev, dokler zakon ne bo dokončno potrjen.

(Po »4. julia«)

ŠE O »KARAVANI BRATSTVA IN PRIJATELJSTVA 1972«

Teško je izraziti z besedo ...

V zadnji številki smo na kratko poročali o prihodu »Karavane bratstva in prijateljstva 1972«, zdaj pa objavljamo še poročilo našega mariborskega dopisnika o njenem daljnjem bivanju v Sloveniji, ki je trajalo do 9. junija.

Udeleženci »Karavane« so se ustavili v Krškem, Zidanem mostu, Celju, Laškem, Mariboru, Dravogradu, Ravnah na Koroškem, Slovenjem Gradcu, Lenartu, Ptuj, Ormožu, Ljutomeru, Radgoni in še drugod, v manjših krajih. Kamorkoli so prišli povsod so bili pri srčno sprejeti. Vseposvobod je bilo prijetno in veselo, kraji so bili slavnostno okrašeni, ljudje pa praznično razpoloženi.

Med udeleženci je bilo precej takih, ki smo jih v Karavani bratstva in prijateljstva že večkrat srečali, nekateri pa so k nam prišli prvič. Vsem je veljal izraz iskrenega tovarništva, skovanega v najtežjih dneh. O tem so govorile tudi

solzne oči mnogih gostov in gostiteljev. Srečanje je bilo zares ganljivo.

»Zaista braćo Slovenci, ste divni ljudi. Junački ste se borili protiv njenačkog i italijanskog okupatora. Zaista vas volimo.«

»Bratje in sestre Srbi! Kako odprto srce imate. Veliko grozot ste prestali. Ob vsem tem, kako trdni ste bili! Kako ste dobri ...«

Okrog 800 udeležencev »karavane« iz 19 občin zahodne Srbije je v raznih krajih severovzhodne Slovenije obiskalo posamezna podjetja. Poleg tega so si ogledali znamenitosti krajev. Gostitelji so jih na teh obiskih kot svoje že stare prijatelje seznanili z uspehi svojega dela, s svojimi problemi in z naporji ter s prizadevanji za še hitrejši gospodarski in kulturni razvoj. V teh štirih dneh so bila ta srečanja sproščena in tako pristrčna, da so že do sedaj sklenjena pobratenja še razširili, v več krajih pa so jih sklenili na novo, npr. v Slovenjem Gradcu — tu so jim v okviru praznovanja svojega občinskega praznika pokazali tudi razstavo o bojih v Vietnamu, razstavo o izgnanih Sloven-

Izraz srbske žene ob trpkih spominih na preteklost

cih iz Koroške regije in o njihovi udeležbi v boju srbskih partizanskih enot. V Dravogradu so gostje obiskali kletne prostore, kjer je bila nekoč gestapov- (Nadaljevanje na 2. strani)

besede in dejanja

KAKO IZ INFLACIJE?

Inflacija in nestabilnost sta samo izraz globljih nasprotij v gospodarstvu in družbi, kar bo zahtevalo tudi več časa za reševanje nakopičenih problemov. Morda smo kdaj nestrpni in nezadovoljni tudi zaradi tega, ker smo si poenostavljeno predstavljali prehod iz 18-odstotne inflacije v stabilnost. Nagelj in skokovit prehod je komajda možen, pač pa je izvedljiva postopna uskladitev.

Delo — 19. 6. 1972

VEČ IN BOLJE DELATI!

Podpreti moramo dano pobudo nekaterih kolektivov, da je treba v sedanjih

razmerah več in bolje delati, če hočemo več porabljati in bolje živeti. Več delati pa pomeni povečati proizvodnjo, izkoriščanje delovnega časa, donosnost in gospodarnost ter splošno učinkovitost gospodarjenja v delovnih organizacijah kot v družbi.

Delo — 9. 6. 1972

PO KISLI VODI SMO ČETRTRI

Iz Francije je prišel mgr. Vojko Ozim, direktor centra za razvoj in raziskovanje mineralnih vod v Mariboru. V Aix-en-Provence blizu Marseille se je udeležil kongresa proizvajalcev mineralnih vod. Jugoslavijo so tam sprejeli kot enakovredno članico, Ozim pa je postal začasni zastopnik Jugoslavije v tem združenju.

Jugoslavija je tako enajsta članica tega evropskega združenja. Po velikosti proizvodnje je na četrtem mestu takoj za Francijo, Italijo in Zahodno Nemčijo.

Delo — 9. 6. 1972

KAJ PA SPROŠČANJE CEN?

Katere cene bi lahko takoj sprostili? Predvsem cene tistim končnim izdelkom, ki neposredno ne vplivajo na povečanje proizvodnih stroškov, in luksuznim izdelkom, nadalje pa tudi cene v gostinstvu in turizmu. Druge cene naj bi sproščali postopno do konca leta 1972. Sele nazadnje bi lahko sprostili cene reprodukcijskega materiala. Končno besedo o teh predlogih morata seveda izreči gospodarski in republiški zbor skupščine.

Komunist, 9. 6. 1972

NE MARA SE RAZLIKOVATI OD DRUGIH ...

»Sem proti temu, da se prejemki na red narodnega heroja povečujejo linearno. Za starše in vdove herojev predlagajte, kar hočete, naj se jim da selektivno in posamično pomoč, priznanje, gmotna zaščita ... ni pa treba tega zviševati tudi meni, ki imam i spomenico i red narodnega heroja ... Nisem kriva, da sem ostala živa, naredila sem vse, kar je bilo mogoče, da bi padla, kakor tudi moji tovariši. a sem imela srečo in privilegij, da sem ostala živa, in se ne morem zdati tako razlikovati, denimo, od borcev iz 1942. leta ali od tovariša, ki po naključju ni bil proglašen za narodnega heroja.«

Iz razprave Vere Aceve ob obravnavi zakona o pravicah nosilcev reda narodnega heroja — Borba 11. junija 1972

● **Predsednik SFRJ in ZKJ Josip Broz Tito se je s sodelavci in spremstvom po petdnevem uradnem in prijateljskem obisku v Sovjetski zvezi in po razgovorih z najvišjimi sovjetskimi voditelji vrnil v Beograd, kjer so mu priredili prisrčen sprejem.** Tudi slovo od Moskve je bilo izredno slovesno, ker so sovjetski voditelji Brežnjev, Podgorni in Kosigin mimo protokola še enkrat obiskali predsednika Tita v njegovi rezidenči in ga spremeli na letališče Vnu-kovo 2. — Sovjetski tisk in RTV sta posvečala vso pozornost jugoslovanske-mu obisku, zlasti pa koncu sovjetsko-jugoslovanskih razgovorov na najvišji ravni in skupnemu sporočilu, ki so ga objavili v celoti. Splošna ocena obiska: srečanje je bilo uspešno in koristno tako za Jugoslavijo kot za Sovjetsko zvezo.

● **V zvezi s sprejeto oceno gospodarskih razmer v Sloveniji je republiški izvršni svet obravnaval predlog ukrepov, ki jih bo predlagal republiški skupščini.** Težišče vseh ukrepov je po mnenju IS treba usmeriti na zmanjševanje neskladij med kupnimi in blagovnimi fondy, na umiritev vseh oblik potrošnje, na povečevanje akumulacije ter na obvladovanje in razvijanje tržnih odnosov. Zato bo IS med drugim pregledal spremembe in dopolnitve družbenih dogovorov o delitvi, imobilizacijo presežkov iz priliva dohodkov za splošno porabo, ki naj bi jih vrnilo gospodarstvu, proučil pa bo tudi možnost diferencialnega zniževanja obveznosti za dejavnosti, ki so v neugodnem položaju.

● **V Varšavi so podelili poljskim državljanom, ki so se udeležili narodno-osvobodilnega boja naših narodov, jugoslovanska odlikovanja.** Naš veleposlanik v Varšavi Vlado Maleski je v imenu predsednika Tita izročil red bratstva in enotnosti s srebrnim vencem Tadeuszu Ponieckemu, 42 Poljakom, nekdanjim jugoslovanskim partizanom, pa spominske medalje in častne diplome.

● **V Berlinu so podpisali pogodbo, s katero so štirje zunanji ministri vele-sil — zmagovalci iz druge svetovne vojne — uredili berlinsko vprašanje in s katero se je tudi formalno prenehalo dolgo razdobje hladne vojne.** Istočasno sta v Bonn sovjetski in zahodnonemški predstavnik izmenjala ratifikacijske li-ste o sovjetsko-nemški pogodbi in ne-kaj kasneje je bila podobna poljsko-nemška svečanost.

● **Zvezni zavod za statistiko je objavil podatke o gospodarskih razmerah do junija.** V prvih petih mesecih smo letos izvozili za 14.665 milijonov, uvozili pa za 19.725 milijonov dinarjev blaga. Zunanjetrgovinski primanjkljaj je tako za 58 odst. manjši kot v istem obdobju lani. Od decembra 1971 so življenjski stroški narasli za 6 odstotkov. Po-prečni osebni dohodek v družbenem sektorju zaposlenega Jugoslavana je bil marca 1622, Slovenca pa 1788 dinarjev. Cene v maju: pri proizvajalcih za 0,3 odstotka, na drobno pa za 0,9 odstotka višje kot v aprilu.

(Nadaljevanje s 1. strani)

ska mučilnica. Ustavili so se tudi ob spomeniku padlih borcev NOB v Poljanah na Koroškem, kjer so bili zadnji boji v II. svetovni vojni.

Sivolasi možakar s šajkačo na glavi, oblečen in obut v značilno srbsko oblačilo, me je ustavil po končanem srečanju na Trgu svobode v Mariboru in mi dejal:

»Slušaj, družo Slovenac! Veruj mi da ste nam pripravili zaista svečan i srdačen doček... Vjeruj mi, nemam reči da bi sve to mogao kazati, kako bi to hteo. Sve to je zaista srdačno. Predsednik naše skupštine dr. Milenko Vasiljević je vas pozdravio u ime svih nas. On je kazao sve, što mi mislimo. Pa i vaš predsednik Stojan Požar je kazao ono, što smo mi osjetili. Čovek više osjeća, nego to može da kaže. Molim te, nemoj da mi zameriš što mi u tim godinama u tom slučaju rose oči.«

Udeleženci »karavan« so se zbrali v Mariboru v meljski vojašnici ter s svojimi gostitelji vred počastili spomin na prve slovenske izgnance. Odtod je nemški okupator pred 31 leti deportiral prve slovenske izseljence v Srbijo. Čeprav je minilo že toliko let, je spomin na tiste čase še vedno neverjetno živ.

Udeleženci »karavan« so se pri nas počutili kakor doma. V času štiridnevne bivanja smo z njimi še bolj poglobili vsestransko bratsko medsebojno sodelovanje.

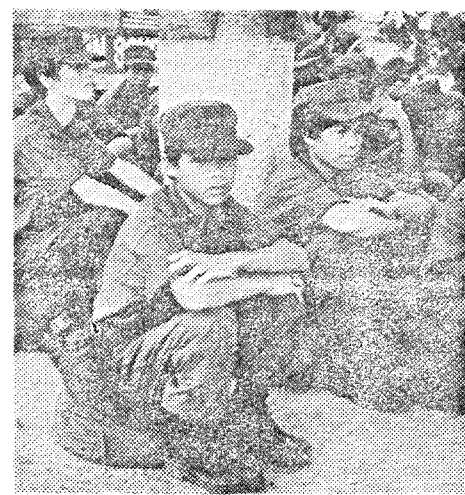
»Karavana bratstva in prijateljstva 72« je postala mogočna manifestacija medsebojnega prijateljstva in primer iskrenega medsebojnega sodelovanja.

D. MIKLAVEC

● **Predsedstvo zvezne konference SZDLJ je ugotovilo, da smo z meddržavnimi pogodbami o zaposlovanju in s socialnimi konvencijami rešili precej problemov naših zdolcev, da pa bi morali še dosledneje izvajati že sprejete sklepe, doseči večjo delitev dela in razmejiti odgovornost glede skrbi za zdolce.** Pozvalo je vlade, politične stranke in sindikate držav, kjer so zaposleni naši ljudje, naj z odločnejšimi ukrepi onemogočijo teroristično dejavnost emigrantskih organizacij, skupin in posameznikov, ki ogrožajo naše delavce.

● **V Stockholmu so vrteli film, ki prikazuje, kako Američani uničujejo človekovo okolje v Vietnamu z bombardiranjem, s sredstvi za uničevanje rastlinstva ali z mehanično sečnjo gozdov.** Proizvajanje filma sta organizirala ameriška profesorja Preiffer in Westring, ki sta bila v zadnjih sedmih letih že večkrat v Vietnamu in tam proučevala »ekološko vojno«. O tem sta pripravila tudi posebno poročilo.

● **Sovjetska zveza je izrazila podporo ukrepom iraške vlade, ki je industrializirala industrijo petroleja in njeni pravični borbi, da se iraškemu narodu vrnejo suverene pravice nad naravnimi bogastvi.**

Prizor iz Južnega Vietnama: saigonski režim mobilizira tudi take otroke, kot jih vidimo na sliki. Slabo znamenje zanj...

● **Na zasedanju palestinskega narodnega sveta v Kairu so se dogovorili za združitev vseh osvobodilnih organizacij.** Združene oborožene sile palestinskega odporiškega gibanja se bodo odslej imenoval »sile palestinske revolucije.« in bodo prilagojene potrebam gverilske vojne. Njihov politični vodja in vojaški poveljnik bo Jaser Arafat. Palestinsko osvobodilno organizacijo so priznale vse arabske države in bo edina uradna predstavica odporiškega gibanja.

Italijansko čssopisje na široko obravnava obisk predsednika Tita v Sovjetski zvezi in ga ocenjuje kot prvotredni dogodek na mednarodni politični sceni.

● **Vodstvo opozicijske krščanske demokratske stranke v Zahodni Nemčiji je na svojem sestanku pod predsedstvom Rainerja Barzla, ki je kandidat opozicije za položaj kanclerja, objavilo sporočilo, v katerem je rečeno, da mora kancler Brandt, ki nima več nadzorstva nad večino v Bundestagu, odstopiti.** Pred odstopom pa da je »parlamentu in vsemu narodu dolžan, da ga jasno in konkretno seznani s stanjem nemškega gospodarstva«.

● **Prva svetovna konferenca o človekovem okolju je med drugim potekla tudi v znamenju obsodbe vojne v Indokini, obsodbe apartheidu in kritike industrijskih držav, ker gledajo samo nase in na svoje probleme.** Švedski premier Palme je v splošni razpravi opozoril svetovno javnost na nezasišano uničevanje človekovega okolja z bombardiranjem, oranjem naselij z buldožerji in uporabo herbicidov, ki ga izvajajo ZDA v Vietnamu.

● **Zvezna republika Nemčija in Poljska hosta navezali diplomatske stike na ravni veleposlaništev, je rečeno v skupnem sporočilu, izdanem po končanih poljsko zahodnonemških pogovorih v Bonnu.** S poljske strani je pogovore vodil namestnik zunanjega ministra Jozef Czyrek.

● **Iran bo vsako leto dal nagrado 100.000 dolarjev tistim, ki bodo največ prispevali k zaščiti človekovega okolja.** To je na mednarodni konferenci v Stockholmu sporočil iranski delegat, princ Abduriza Pahlavi.

● **Sovjetski zunanji minister Andrej Gromiko je na poti iz Bonna v domovino prispel v Berlin.** V Bonnu je imel dva pogovora s kanclerjem Brandtom in prav tako z zunanjim ministrom Scheelom. Razpravljali so o popuščanju in o bodočih korakih za popuščanje napetosti med Vzhodom in Zahodom. V Berlinu se je Gromiko pogovarjal s prvim sekretarjem CK ESPN Erichom Honeckerjem. Pogovori so potekali v prisrčnem in prijateljskem ozračju.

Afrika pred svetom

Deseto vrhunsko srečanje voditeljev črne celine, ki je bilo ta teden v maroškem glavnem mestu Rabatu, je znova močnejše približalo Afriko in njene vsakdanje tegobe in iskanje zunanjeju svetu. Gre za spoznanje, da je Afrika sredi nas, da je del nas in da smo zato dolžni spremljati in deliti njeno usodo. Po tistem, ko smo pred dobrim desetletjem spremljali vse muke in radosti njenega osvobajanja izpod stoletnega kolonializma, je dandanašnji črna celina že postala sestavni, enakopravni član mednarodne skupnosti, s svojimi zahtevami, pa tudi s svojo sposobnostjo, da tej skupnosti nekaj ponudi in ji pomaga razreševati njene probleme.

Ravno v tem letu, ki se je izteklo, od zadnje konference šefov držav in vlad 41 afriških držav, ki so se leta 1963 sešale v Adis Abebi in ustanovile Organizacijo afriške enotnosti, se je črna celina bolj kot kdaj prej vključila v mednarodne politične tokove. Tako so med drugim afriške države ponudile svetu svoje usluge za razreševanje enega izmed dolgoletnih kriznih žarišč, bližnjevzhodnega spora. Ustanovile so odbor voditeljev desetih afriških držav in štiri med njimi določile, da so odpotovali v prestolnici obeh sprtnih držav, Kairo in Jeruzalem. Iz te pobude, ki so jo poimenovali »poslanstvo širih modrecev«, se je porodil afriški predlog za rešitev bližnjevzhodnega spora, ki so ga sprejeli v obliki resolucije na lanskem decembrskem zasedanju generalne skupščine OZN.

Vtem je mavretanijski predsednik Moktar Ud Dadah, ki so ga na lanski vrhunski konferenci v Adis Abebi izvolili za predsednika OAE, obiskal nekaj zahodnoevropskih držav in ZDA: zavzel se je za večjo pomoč razvitih držav osvobodilnim gibanjem in med drugim predlagal, naj bi se Varnostni svet organizacije združenih narodov sestel na izrednem zasedanju na afriških tleh. Tako se je potem konec januarja in v začetku februarja letos prvič zgodilo, da je najvišji organ svetovne organizacije zasedal na črni celini: prisluhlil je predstavnikom devetih afriških osvobodilnih gibanj in sprejel tri pomembne resolucije — zoper rasno razlikovanje v Južni Afriki, zoper portugalski kolonializem in pa o Namibiji (nekdanji Južni Zahodni Afriki, prostranem ozemlju z bogatimi rudniki, ki si ga je prilastila Južna Afrika).

Kot pomemben uspeh tega izrednega zasedanja varnostnega sveta na afriških tleh lahko štejemo obisk generalnega sekretarja OZN Kurta Waldheima v Južni Afriki in Namibiji, ko je obljubil, da bo svetovna organizacija pomagala pospešiti namibijsko pot v svobodo. Kakšna dva meseca zatem pa so posebni odposlanci Združenih narodov obiskali tista ozemlja v afriških portugalskih kolonijah, ki so v rokah osvobodilnih sil: seznanili so se z zametki nove ljudske oblasti, z izgradnjo prvih šol, bolnišnic, socialnih in drugih služb ter na koncu potovanja obljubili črni celini, da bo svetovna organizacija še bolj pomagala ne le z moralno, ampak tudi z materialno pomočjo.

Za uspeh črne celine lahko tudi štejemo pred mesecem končano tretjo konferenco združenih narodov za trgovino in razvoj, UNCTAD, v čilskem

glavnemu mestu Santiagu. Četudi je na splošno UNCTAD zaradi neenotnih stališč nerazvitih držav in zaradi nepravilnosti razvitih, da prispevajo učinkovitejšo pomoč za razvoj »tretjega sveta«, doživel prejkone neuspeh, pa je črna celina zase vendarle dosegla nekaj koristi: na UNCTAD so namreč sestavili seznam 25 najmanj razvitih držav sveta, ki bodo imele poslej prednost v dodeljevanju pomoči svetovne skupnosti, in med temi je 16 držav iz Afrike (to so tiste države, ki imajo letno v povprečju manj kot sto dolarjev nacionalnega dohodka na prebivalca, ki imajo komajda razvito industrijo in v katerih je pismenih manj kot 20 odstotkov ljudi).

Vsi takšni in drugi mednarodni nastopi črne celine so čedalje večji dokaz, da se ta del sveta spreminja in nekdanje eksotičnosti in nenavadnosti v vsakdanjo realnost, s katero bo mednarodna skupnost morala čedalje bolj računati.

Seveda pa vse tiste usdiine iz preteklosti, ki zavirajo afriški razvoj, še niso povsem izginile. Še vedno je tu in tam slišati za kakšen državni udar ali poskus zarote, kar dokazuje, da mlade afriške države še niso uspele zgraditi čvrste družbene baze, zaradi česar lahko nekatere sile od zunaj — predvsem nekdanje kolonialne metropole — »korrigirajo« s pomočjo vojske, edine prave politične sile v mladih državah, takšne politične usmeritve, ki bi morda prenevarno ogrozile njihove interese.

V zadnjem času sta bila dva takšna značilna primera, na Madagaskarju in v Burundiju. Na Madagaskarju, velikem otoku na jugovzhodni afriški obali, je prišlo do velikih študentskih in delavskih demonstracij, ki so povzročile padec vlade — oblast je prevzela vojska, ki bo znala učinkovito zategniti politične vaje. V Burundiju je prišlo do krvavih spopadov med dvema največjima plemenoma. Hutuji in Tutsiji, ko je bilo mučenih, ustreljenih, kržanih in poklanih nekaj deset tisoč prebivalcev.

S takšnimi medsebojnimi krvavimi obračunavanji je povezano tudi

vprašanje afriških beguncev: dober pol drug milijon jih je, raztepenih po številnih afriških državah. Največ jih je pribežalo iz portugalskih kolonij, Gvineje-Bissau, Mozambika, Angole, pa iz Južne Afrike, Rodezije in Namibije, ki so pod oblastjo bele manjšine, veliko pa jih je pobegnilo tudi iz tistih afriških držav, v katerih so dolga leta divjale državljanske vojne in medplemenski spori — kot na primer iz Konga, Nigerije, Sudana, Etiopije. Zlasti iz Sudana, koder je na Jugu dežele deset let trajala neusmiljena državljanska vojna, se je v sosednje dežele zateklo nekaj sto tisoč beguncev. Ta vojna se je letos končala in zdaj bo potrebno reševati vprašanje beguncev, ki se bodo vrnilo domov, hoteli svoj krov nad glavo in nov začetek življenja.

Tudi tu vprašanje so postavili na dnevni red desete konference šefov držav in vlad črne celine v maroškem glavnem mestu, ki ji je prisostvoval tudi generalni sekretar OZN Kurt Waldheim. Ta je predstavnikom 41 afriških držav tudi obljubil, da jim bo svetovna organizacija nesebično pomagala v razreševanju njihovih težav in opozoril portugalske kolonialiste in bele manjšine na afriškem Jugu, da bo tok zgodovinskega razvoja nepreklicno pripeljal do popolne osvoboditve celotnega ozemlja črne celine. Vse bolj kaže, da so tudi razvite zahodne države začenjale spoznavati, da je sodobni čas prerasel nekdanje kolonialne metode vladanja nad posameznimi konci sveta. To pa lahko pomeni, da bo črna celina naposled le dobila tisti prostor pod soncem, ki ji gre in da torej ne bo več nenehno v senci svetovnih dogajanj. Sama je v minulemu letu dokazala, da lahko tudi ona pripomore k razreševanju svetovnih problemov in svet ji je dolžan pokazati pripravljenost, da ji pomaga tudi sam.

KOMENTATOR

VSAK TEDEN ENA...

— Kje se boš rekreiral s tistimi dvajsetimi jurji, ki jih bomo dobili upokoenci za rekreacijo?

— Ravno premišljujem, ali naj grem za dva dni na Savo ali za deset minut v Portorož.

(Iz Pavlihe)

Kadar gre za stanovanje

Številni so razlogi, zaradi katerih že vrsto let govorimo o stanovanjskih zadevah borcev, da so »pereče« in da smo se nazadnje načrtno odločili za posebno akcijo za izboljšanje stanja. Medtem ko imamo na podeželju opraviti predvsem s podedovano zaostalostjo in revščino, pa tudi s posledicami vojnih pustošenj, je v mestih, posebno v Ljubljani, drugače.

Udeleženci osvobodilne vojne in revolucije iz Ljubljane so izšli v veliki večini iz revnejših siojev. Mnogi so se po vojni vrnili v stara stanovanja, iz katerih so šli k partizanom ali v zapor oziroma internacijo. Številni so se po vojni priselili v mesto in se nastanili v zasilnih in slabih stanovanjih. Razen redkih izjem so si vsi tudi ustvarili družine, in so zaradi tega stanovanja postala še bolj tesna. S krčenjem državnega administrativnega aparata in zmanjševanjem oboroženih sil so se mnogi borci znašli zunaj družbenega dogajanja, kar se je poznalo tudi na njihovi gmotni preskrbljenosti in s tem tudi pri dodeljevanju stanovanj.

Končno pa so se tudi pojmi, kaj je dobro in kaj slabo stanovanje, v povojnih letih temeljito spremenili. Medtem ko je veljalo pred vojno dvosobno stanovanje s kopalnico za razkošje, le redkim dostopno, je tako stanovanje zdaj že najmanj, kar potrebujemo.

Z namenom seznaniti bralce, kako poteka akcija za ureditev stanovanjskih razmer borcev v petih ljubljanskih občinah, se je naš novinar obrnil na tovariša **Janeza Reška**, predsednika komisije za sestavo prednostnega vrstnega reda borcev NOV, člana komisije za stanovanjska vprašanja borcev pri skupščini mesta Ljubljane, člana upravnega odbora sklada za urejanje stanovanjskih zadev borcev in člana mestnega odbora ZZB NOV.

Kot je znano, se denar v sklad nateka iz obveznih prispevkov od dohodkov vsakega občana. Vsakdo plačuje 4 odstotke za gradnjo stanovanj, od teh štirih odstotkov pa gre 20 odstotkov za stanovanja borcev. O tem je bil leta 1968 sprejet republiški zakon. Ta preneha veljati zadnjega decembra letos, potem pa bodo vpeljali solidarnostne sklade, v okviru katerih bodo stanovanjske zadeve borcev obravnavali skupno z zadevami drugih občanov.

Tovariš **Janez Rešek** pripoveduje o delu komisije, ki jo vodi, takole:

Postopek, ki ga morajo upoštevati vsi prosilci, je enoten. Najprej mora vsakdo, ki bi rad dobil stanovanje ali posojilo, napisati prošnjo z vsemi potrebnimi podatki in jo oddati odboru združenja, katerega član je. Tam ponovno ugotavljajo upravičenost in resničnost navedb, oziroma prošnjo zavrnejo ali vrnejo prosilcu zaradi dopolnitve. Če je prošnja ugodno rešena, pravljajo o njej na komisiji pri mestnem odboru. Ta je sestavljen iz delegatov vseh občin, prošnje pa ne rešuje po ključu, ampak po potrebah.

STROGO PO NAČELU JAVNOSTI

Posebna komisija, sestavljena iz predstavnikov mestne in občinske komisije pri odboru združenja ter zastopnikov skupščinske komisije, potem obišče stanovanje oziroma hišo vsakega prosilca ter ponovno ugotavlja upravičenost in resničnost navedb. Šele potem dokončno sklepajo, ali bo prosilec dobil stanovanje oziroma posojilo. Sklep komisije o dodelitvi stanovanja ali posojila je nato objavljen v »TV 15« in v Uradnem listu. Tako načelo o javnosti dela dobi svojo dokončno potrdilo, saj ima vsakdo možnost zvedeti, kdo je kaj dobil, in poslati ugovor.

Razumljivo je, da so tako številna rešeta, skozi katera gredo prošnje, zanesljivo jamstvo za pravičnost pri dodeljevanju stanovanj in posojil. Zato so tudi pritožbe zelo redke, čeprav popolnoma brez njih tudi ne gre. Vse pritožbe ponovno pretresajo in če so upravičene, tudi ukrepajo. Do zdaj se je izkazalo, da so bile v glavnem vse pritožbe upravičene, kar je spet dokaz resničnosti članstva ZZB.

STANOVANJE PRODAL IN ZA POSOJIL PROSIL ...

Ukrepanje tudi po anonimnih pritožbah, ki so sicer še bolj redke kot podpisane, so pa tudi v glavnem resnične. Tako so po anonimni pritožbi našli nekoga, ki je dobil posojilo, svoje stanovanje pa je prodal za lepe denarce drugemu. Razen tega je imel pokojnino in še obrt povrh, le da v drugem kraju.

Komisija je opravila ogromno delo. Marca 1969 je bilo vsega skupaj 1350 prošenj za stanovanja ali posojila. V naslednjih letih je prispelo novih 1150 prošenj. Mestna komisija je izločila 44 odstotkov prošenj, ker prosilci niso imeli pogojev za ugodno rešitev. Pri tem se je strogo držala načela, da ne sme dopustiti nobenih pristranskih vplivov in da mora biti strogo dosledna. V glavnem so tudi komisije združenj in občinske komisije svoje delo opravile vestno in nepristransko. Kolikor je bilo neupravičenih sklepov ali priporočil, so bila sad osebnih nasprotij ali pa prevelike lahkovernosti.

KDOR BI ŠEL RAD NA BOLJŠE ...

Načelno ne dajejo posojil tistim, ki imajo dobra stanovanja, pa bi radi še boljše ali lastne hiše. Taki morajo hišo zgraditi z lastnimi sredstvi do III. faze, šele potem lahko dobijo posojilo. S tem skušajo preprečiti neupravičene gmotne razlike med članstvom, obenem pa spodbuditi tiste, ki imajo dovolj dohodkov, da jih vlagajo v stanovanjsko gradnjo, namesto da bi denar zapravljali kako drugače.

Prav tako načelno ne upoštevajo prošenj tistih, ki imajo stanovanja, last drugih zasebnikov. To pa zagotavlja, ker gre v tem primeru največkrat za urejanje stanovanjskih zadev lastnikov, ne pa stanovalec. Največkrat so namreč imovitejši ljudje kupili od lastnikov stanovanje, v katerem živi borec, po zelo nizki ceni, ker je bilo pač za.

sečeno in je lastnik obupal, da bi lahko najemnika spravil ven. Novi lastnik pa je na vse možne načine skušal doseči izpraznitev stanovanja.

Pri tem pa so tudi izjeme. Največkrat v tem primeru, če je lastnik stanovanja sam borec in s preselitvijo najemnika izboljšajo oziroma uredijo stanovanjske razmere lastnika.

KAKO JE Z ZAMENJAVAMI

Podobno se tudi komisija načelno izogiba zamenjavam stanovanj. Z njimi razen v izjemnih primerih niso zadovoljni tudi oboje. Zamenjave bi namreč povzročale neenakost med borci. Nekdo naj bi na primer dobil stanovanje drugega, ki je dobil boljše stanovanje, potem pa bi se prvi vprašal, zakaj raje njemu niso dali boljšega stanovanja. Marsikdaj pa se v izpraznjenem stanovanju vselej tisti prosilci, ki nimajo potrebnih pogojev za dodelitev novih stanovanj ali posojil, ker nimajo priznane udeležbe v v dvojnem trajanju, so pa ta stanovanja boljša od njihovih prejšnjih.

Veliko je vedel tovariš **Rešek** povedati tudi o tem, kaj vse je videi in slišal, ko je s komisijo obiskoval stanovanja prosilcev. Pri tem je komisija naletela tako na naranost čudovite primere pretrane skromnosti kot tudi na nasprotno.

PRIMERI SKROMNOSTI IN NESKROMNOSTI

Velikokrat je našla stanovanje, komaj primerno za človeško bivališče, prosilec, ki je živel v njem, pa je prošil za prav malenkostno vsoto posojila za dograditev ali popravilo. V takih primerih je komisija nemudoma in na kraju samem posojilo zvišala do potrebne vsote.

Druga skrajnost: komisija je prišla ugotavljati stanovanjske razmere ženske, ki je prosila za novo stanovanje. Našla jo je v precej razkošno zgrajeni vili. Ugotovili so, da sta vilo zgradila skupaj z možem. Pa je umrl in po oporoki zapustil hišo otrokom. Ali drugi primer: Nekdo je imel dovolj denarja, da je pri hiši zgradil dve garaži, ne pa za dimnik in nekatere druge potrebne reči — in za te je prošil za posojilo.

Sploh gre pri neupravičenih prošnjah največkrat za poskuse prek sredstev, namenjenih borcem, urejati stanovanjsko vprašanje že odraslih otrok borcev. Tudi pri tem komisija upošteva primere, ko naj bi otroci ostali skupaj s starši, da bi jim pomagali v starosti, ali ko gre za otroke padlih borcev, ki niso sposobni za delo zaradi bolezni.

HIŠO ZASE, STANOVANJE OTROKOM

Največkrat komisija naleti na primere, ko posamezniki skušajo dobiti novo stanovanje ali zgraditi hišo, staro, še dobro stanovanje pa prepustijo odraslim otrokom. So tudi primeri, ko posamezniki računajo na urejanje stanovanjskih zadev lastnih otrok v daljšem razdobju. Tako nekateri že vrsto let gradijo hiše, čeprav bi jih lahko že zdavnaj dokončali in se preselili vanje, pa tega ne naredijo, ker se jim nikamor ne mudi. Po eni strani plačujejo majhno najemnino, po drugi strani pa so v nedokončanih hišah in stanovanjih velike vsote, ki bi jih lahko drugi drugje bolj koristno uporabili.

Precejšnje težave pri urejanju stanovanjskih zadev borcev pa povzročajo stalne podražitve, ki so dosegle že zdavnaj zaskrbljujoče razsežnosti. Podražitve namreč vnašajo v poslovanje komisije vedno nove in nove prvine, ki zahtevajo večje vsote in posevne ukrepe. Skratka, rušijo vse načrte in silijo k stalnim spremembam in popravilam.

MILE PAVLIN

diferencirana
uporabnost
baterij

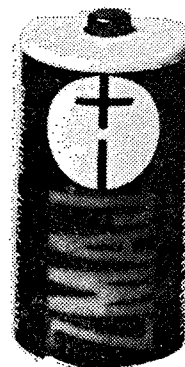
ZMAJ

vam omogoča
optimalno
izkoriščanje energije

super
zlata — za zahtevne aparate

extra
srebrna — za navadne aparate

normal
črna — za razsvetljavo

Pobratenje Ribnice z Arcevio

Občini Ribnica in Arcevia v Italiji sta pobrateni. Prijateljstvo med partizani iz ribniške občine, ki so se med drugo svetovno vojno borili z ramo ob rami z italijanskimi partizani, je bilo potrjeno 3. junija v Arcevi, s podpisom o pobratenuju med obeh občinama, ki ga je v imenu občine Arcevia podpisal tamkajšnji župan, v imenu občine Ribnica pa predsednik Zbora Abrahamsonberg. Slovesnosti so prisostvovali delegacija družbeno političnih organizacij občine Ribnica, občinski svet Arcevie in številni pripadniki odporiškega gibanja iz Arcevie in okolice. Pred tem je bila v avli občinske hiše odkrita spominska plošča padlim borcem proti fašizmu in nacizmu, med katerimi so tudi mena borcev iz Jugoslavije. V nedeljo, 4. junija, je bilo pred spomenikom padlim partizanom veliko zborovanje, katerega se je udeležilo več tisoč ljudi. Govorniki, med njimi je bil tudi sekretar obč. komiteja ZK Danilo Mohar, so poudarili pomen povezovanja med narodi. Pobratenje med dvema občinama iz Jugoslavije in Italije prerašča okvire nacionalnih meja. Govorniki so obsodili pojave fašizma v Italiji, kakor tudi vsakršno nasilje in vojne, ki jih netijo imperialisti. Zborovanje, kjer je bilo na desetine praporov, zastavic pa vencev, godba in pravo partizansko vzdušje je zbujalo prepričljiv videz prijateljstva med Jugoslavijo in Italijo. To je bilo šestkrat izrečeno tudi v zdravicah.

Mesto Arcevia je skoraj dva dni živelo v znamenju pobratenja z Ribnico. To si lahko prebral na številnih plakatih, nad ulicami je plapolalo veliko zastav s peterokrakimi zvezdami. Med člani ribniške delegacije in gostitelji je bilo sklenjenih vrsto poznanstev. Italijanski gostitelji so pokazali do svojih gostov iz Slovenije tolikšno mero gostoljubnosti in prijateljstva, ki so ga kazali na vsakem koraku, da tega ni mogoče popisati. Obdarili so jih tudi s posebnimi spominskimi odlikovanji.

Ribniška delegacija si je s italijanskimi gosti ogledala prizorišča borb med zadnjo vojno, kjer so se bojevali italijanski in naši partizani ter nekatera partizanska grobišča. Tretji dan obiska so obiskali nekaj tovarn na območju občine Arcevia.

Povedati je treba, da so v občini Arcevia že vrsto let na oblasti komunisti, ki imajo med ljudmi velik vpliv.

Zato je lažje razumeti zakaj tako živo gojijo tradicije narodnoosvobodilne vojne. To so izpričali tudi med trajanjem obiska, ko so priredili sprejem partizanskih mater in mater sinov padlih v boju proti fašizmu. Svojem padlim so podelili posebno spominska priznanja. Dne 12. avgusta letos pa bodo gostje iz pobratene Arcevie obiskali Ribnico. Ribničani jim bodo pripravili prigrizek sprejem in jim izkazali vse gostoljubje.

KAREL ORAZEM

16. julija v Staro Fužino!

Le še kratek čas nas loči od osrednje slovenske letošnje proslave 4. julija v Zajčji dobri pri Zdobrovi. Ob pripravah zanjo pa se že zdaj pripravljajo tudi za veliko partizansko srečanje, ki bo 16. julija, torej dober teden kasneje, v Stari fužini v Bohinju. Dne 9. junija se je sestal v Radovljici pripravljalni odbor ter sprejel vrsto neposrednih sklepov.

Tako je zdaj že sklenjeno, da bo proslava na travniku nad Zoisovim gradom, ob poti, ki drži prek Hudičevega mostu na Voje. V Zoisovem gradu je bil dolgo časa štab Jeseniško-bohinjskega odreda, medtem ko sta bila oba bataljona v tej veliki vasi in sta jo celo utrdila. Pri Hudičevem mostu pa je bilo več spopadov, tako tudi 6. decembra 1944. Takrat so Nemci ubili tri in zajeli štiri partizane, izmed teh dva ranjena. Ranjen in ujet je bil bataljonski komandant Albin Miklič-Kolona, ki je ponoči v Bistrici za posledicami rane umrl.

Najuspešnejši boj pa je bil v Stari fužini 4. aprila 1945, ko je odred zavrnil večji nemški vdor v Zgornjo dolino. Nasploh lahko trdimo, da je bil ves Bohinjski trdnj partizanski vsa vojna leta in da so Bohinjci množično sodelovali v osvobodilni vojni in revoluciji.

Srečanje v Stari fužini bo za borce Prešernove brigade in Jeseniško-bohinjskega odreda. Tako bodo znova počastili Bohinjski zaradi zaslug njegovih prebivalcev, obenem pa združili praznovanje obeh enot, ki sta se bojevali skupaj in je dejansko tudi odred nastal iz 3. bataljona Prešernove brigade.

Kot je že ustaljena navada, bo na proslavi zbranim borcem in drugim govoril eden izmed političnih voditeljev. Na sestanku so omenili več kandidatov, ki jih bo obiskala posebna delegacija po vrstnem redu in se z njimi dogovorila, če privoli.

Pri pogostitvi bo veliko pripomogla vojska, ki je že obljubila svojo pomoč, zlasti enota iz Bohinjske Bele. Vojaški kuharji bodo med drugim kuhali priljubljeni »partizanski golaž«. Razumljivo je tudi, da golaž ne bo edino, kar

bodo obiskovalci lahko dobili za podzob.

Poleg slavnostnega dela proslave bodo poskrbeli tudi za kulturni program. Igrala bo godba iz Gorij, peli pa bodo Jeseničani. Tako da bo na proslavi poskrbljeno ne samo za zabavo, ampak tudi za slovesno vzdušje, primerno za takšne priložnosti.

Ceprav naj bi bila vsebina proslave srečanje borcev Prešernove brigade in Jeseniško-bohinjskega odreda, bo vsekakor potrebno razmišljati tudi o tem, da bi zbor toliko ljudi izkoristili za manifestacijo pripravljenosti za splošni ljudski odbor in za podporo boju za napredek v naši družbi. Razen tega bo srečanje sredi julija, ko je v Bohinju že dosti tujcev. Tudi ti vedno raje obiskujejo partizanske proslave, če so primerno pripravljene.

Končno se bodo še o zadnjih podrobnostih pogovorili na sestanku pripravljalnega odbora, ki bo v začetku julija v Bohinju. Toda že na sestanku v Radovljici so razen o pripravah na proslavo v Bohinju letošnjega julija govorili že o načrtih za prihodnje leto. Tedaj bodo namreč slavili tridesetletnico od ustanovitve Prešernove brigade. Ze zdaj bi bilo namreč potrebno ukrepati vse, da bi bila proslava resnično veličastna, oziroma da bi glede na za sluge Gorenjske v revoluciji priznali njen osrednji slovenski pomen.

MP

SREČANJE V TERNIJU

V Terniju pri Rimu je te dni srečanje borcev bataljona »Tito« italijansko-jugoslovanske brigade »Antonio Gramsci« — partizanskih enot, ki so bile ustanovljene in so se bojevale v osrednji Italiji konec leta 1943. Prireditelj, pokrajinski odbor italijanske združenja partizanov v Terniju, se noče s to prireditvijo oddolžiti za gostoljubje jugoslovanskega borcev, zvezi združenj borcev NOVJ in lanskemu gostitelju, mestu Nikšiću.

JESENICE

EKIPI IZ MOJSTRANE IN JAVORNIKA PRVI NA POHODU

Ekipi krajevnih odborov ZRVS jeseniške občine so imele od 25. do 28. maja taktično orientacijske pohode. Najboljše med njimi so 4. t.m. tekmovalce na taktično orientacijskem pohodu za najboljšo ekipo jeseniške občine. Pohoda se je udeležilo osem ekip s 40 tekmovalci. Zborna mesto je bilo ob polosmih pred hotelom v Mojstrani. Pohod je bil po poti okrog Mojstrane v dolino Radovne; pot je bila približno deset kilometrov dolga.

Najboljši ekipi sta bili iz Mojstrane in Javornika; dosegli sta enako oceno. Druga je bila ekipa iz Kranjske gore, tretja pa Jesenice 3.

Pohod je operativno vodil Sandi Kotnik, predsednik krajevnega odbora ZRVS. Uspeh je bil popoln, zlasti še, ker je bilo vreme izredno lepo.

BRANKO BLENKUŠ

ŠENTVID V LJUBLJANI

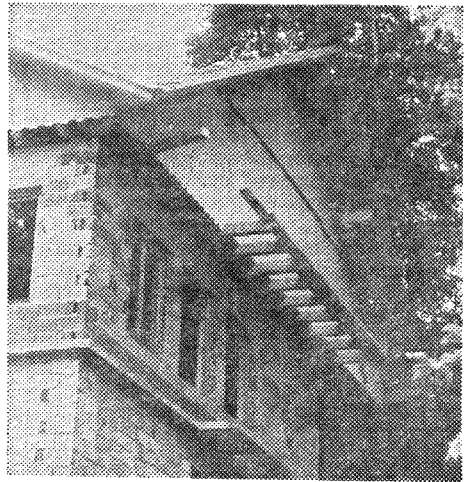
PLANINSKO DRUŠTVO NEGUJE PARTIZANSKO IZROČILO

Negovanje revolucionarnega izročila ni samo stvar Zveze združenih borcev NOV in Zveze vojaških starešin, ampak je to naloga vseh organizacij. Z zadovoljstvom ugotavljamo, da mnoge organizacije to tudi delajo. Kot zgled navajamo planinsko društvo »Rašica« iz Šentvida v Ljubljani.

Planinsko društvo v Šentvidu je bilo ustanovljeno 14. decembra 1958. Na ustanovnem občnem zboru se je na splošno željo poimenovalo v planinsko društvo »Rašica« Šentvid, da bi tako že v naslovu simboliziralo spomin na prvo slovensko vas, ki so jo požgali nemški okupatorji. Upravni odbor društva je vseskozi vodila misel, da kraju, ki je simbol oboroženega odpora proti okupatorjem in po katerem so si našli ime, posveča vso pozornost in s svojimi skromnimi močmi postavi dostojen spomenik prvim borcem za svobodo. Najprej so 1965 postavili skromen domek, zavetišče na samem vrhu Rašice in ga imenovali po narodnem heroju Stanetu Koscu. Društvo je takrat zbralo dva milijona in 320 tisoč starih dinarjev, člani pa so pri gradnji doma opravili 4.200 udarniških ur, tako da je bil dom po takratni ceni vreden blizu šest milijonov starih dinarjev. To pa je bil šele začetek.

Lani so sklenili, da bodo dom povečali in razširili, pa tudi že začeli z delom. Pri teh naporih nastopa društvo kot en mož. Seveda morajo premagati mnoge težave. Denar zbirajo na različne načine: organizirajo srečanja in prireditve, izdajajo plakate z oglasi iz podjetij, s srečolovom in podobno. Tako so doslej uspeli zbrati 60.000 novih dinarjev. Za ta denar so kupili gradbeni material ter s prostovoljnim delom povečali prejšnje zavetišče za petkrat. Sedanja vrednost doma je že najmanj 300.000 novih dinarjev, seveda pa dom še ni popolnoma dograjen in bo trajalo še najmanj dve leti, da ga bodo dokončali, ker pač ne morejo zbrati vsega denarja kar takoj. Znano je, da denarja za društveno dejavnost primanjkuje. Občinska zveza za telesno kulturo v Šiški, h kateri spada tudi športna dejavnost planincev, denarja nima. Tako so odvisni le od lastne iznajdljivosti in lastnih naporov. To, kar so doslej dosegli, je spricevalo velike zavzetosti za nadaljevanje idealov naše revolucije in jeklene volje, da se spodobno oddolžijo junakom rašiške čete.

Šentviški planinci, ki tudi sicer zgledno delujejo pri negovanju revolucionarnega iz-

Pogled na procelje planinskega doma Staneta Kosca na vrhu Rašice kakršno je bilo meseca maja letos, ko so šla gradbena dela za povečanje in razširitev h koncu. Slovesna otvoritev bo 18. junija, to je čez tri dni. S tem domom je planinsko društvo Rašica iz Šentvida v Ljubljani postavilo spodoben spomenik Rašiški četi. Čestitamo!

ročila in pri pripravi na splošni ljudski odpor (posebej dobro so povezani tudi z enoto, ki nosi naziv po heroju Tonetu Tomšiču) bodo na predvečer otvoritve novega doma v soboto, 17. junija zakurili velik kres na Rašici, na nedeljo, to je čez tri dni, ob 10. uri dopoldne pa bodo slovesno otvorili prenovljeni dom Staneta Kosca. Na prireditvi vabijo preživeli borci in politične delavce ter vse, ki želijo obujati spomine na junaške čase, tudi mladino, ki naj sledi junaškim vzornikom in ki naj s športno dejavnostjo v naravi išče zdravo razvedrilo.

PO JOŽETU BOSTIČU

ORMOŽ

DOSEDANJE DELO IN NEPOSREDNE NALOGE ZRVS

V sredo, 31. maja 1972 je bila III. redna seja občinskega odbora ZRVS Ormož, na kateri so analizirali delo občinske in krajevnih organizacij ZRVS po II. letni konferenci, ki je bila 31. januarja 1972, ter se dogovorili o neposrednih nalogah, ki jih morajo izvesti v mesecu juniju in juliju. Razen tega so obravnavali osnutek razpisa tekmovalca krajevnih organizacij ZRVS na območju občine in ga po krajši razpravi sprejeli. Izvolili so tudi tekmovalno komisijo, ki bo spremljala delo krajevnih organizacij in na koncu tekmovalca pripravila poročilo občinskemu odboru, na podlagi katerega bo ta določil vrstni red krajevnih organizacij v tekmovalstvu.

Na seji so člani odbora z zadovoljstvom ugotovili, da je program, ki je bil sprejet na letni konferenci v popolnosti izveden. Akcij, ki so jih organizirali in izvedli v tem razmeroma kratkem času, ni bilo malo. Navajamo samo nekatere:

— V krvodajalski akciji, ki so jo organizirali in izvedli 10. in 11. marca 1972, je dalo kri 88 rezervnih vojaških starešin;

— Občinska organizacija ZRVS Ormož je bila organizator že tradicionalnega medobčinskega tekmovalca rezervnih vojaških starešin obdravskih občin Lenart, Maribor, Ormož, Ptuj in Slovenska Bistrica, ki je bilo 11. aprila 1972 v Središču ob Dravi. Na tekmovalstvu je prvič sodelovala tudi ekipa rezervnih vojaških starešin iz Ljutomer. Med šestimi ekipami občinskih organizacij ZRVS, ki so sodelovale v tem tekmovalstvu, je ekipa iz Ormoža zasedla prvo mesto. Na medobčinskem tekmovalstvu rezervnih vojaških starešin petih občin iz Hrvaške in Slovenije, ki je bilo 25. maja 1972 v Ptuj, je ekipa iz Ormoža zasedla zelo dobro drugo mesto.

— 15. in 16. aprila 1972 je bilo v Ormožu predavanje »O oblikah splošnega ljudskega odpora na območju občine« za vse rezervne starešine do 65. leta starosti, katerega se je udeležilo 92 odstotkov rezervnih starešin. Rezervnim vojaškim starešinam sta predavala predsednik občinskega odbora ZRVS Ormož Eduard PAJEK in načelnik conskega štaba Maribor Ivan GRADISEK. Dne 16. aprila pa je rezervnim starešinam predaval sekretar medobčinskega sveta ZKS za Pomurje in zvezni poslanec Miro ZUPANČIČ, in sicer o mednarodni situaciji in položaju Jugoslavije v svetu.

— 6. maja sta občinska organizacija ZRVS Ormož in ptujski garnizija organizirali v Ormožu taktično — tehnični zbor. Razstavljeno orožje pa je ogledalo nad 1.200 oseb. Ta dan je za rezervne vojaške starešine bilo organizirano še eno aktualno predavanje ter predvajanje strokovnih filmov in streljanje z vojaško pištolo.

Na seji so sprejeli sklep, da se krajevni orientacijski pohod organizira in izvede za vse rezervne vojaške starešine občine Ormož v nedeljo, 18. junija 1972, v Ivanjkovcih, občinski orientacijski pohod pa v nedeljo, 2. julija 1972, v Veliki Nedelji. Sprejet je tudi sklep, da se tradicionalnega srečanja rezervnih vojaških starešin 3. julija v Ljubljani udeleži 3. članska delegacija občinske organizacije ZRVS in da se organizira avtobusni prevoz za 50 rezervnih vojaških starešin iz občine Ormož, ki se bodo udeležili osrednje proslave 4. julija v Zadobrovi.

BOŠKO BORJAN

NAKLO

IZLET V FRANKOLOVO IN NA POHORJE

Združenje borcev NOV Naklo je 3. t.m. priredilo za svoje članstvo in njihove svojce izlet v Celje, Frankolovo, Maribor in na Pohorje. Izlet smo omogočili tudi trem pridnim pionirjem pionirskega odreda »Grogas« (na osnovni šoli v Naklem).

V Celju smo si ogledali muzej NOB in Stari pisnik, kjer smo počastili spomin žrtev. Prav tako smo s skromno slovesnostjo počastili žrtve v Frankolovem. Tudi v Mariboru smo si ogledali v muzeju gradivo o narodnoosvobodilnem boju. Potem smo se odpeljali še na Pohorje. Spremljal nas je kot vodnik kustos prof. Fajdiga. Tako smo se lahko dobro seznanili tako s Pohorjem samim kakor z zgodovino znamenitih bojov na njem. Končni smoter našega izleta je bila Osankarica, kraj legendarnega boja pohorskega bataljona. Bili

Dom revirskih in savinjskih borcev NOV na Vrheh nad Trbovljami in Zagorjem

smo pod močnim vtisom vsega, kar smo videli in slišali. Predsednik našega združenja je položil venec na granitni spomenik. Dva pionirja sta recitirala pesmi, naš član pa je prebral odlomek leposlovnega dela o pohorskem bataljonu. Prof. Fajdiga nam je opisal junaški boj pohorskega bataljona. V gozdarskem domu na Osankarici smo si ogledali spominsko sobo pohorskega bataljona. Domov smo se vrnili skozi Oplotnico.

ANTON GRAŠIČ-SAVO

TRBOVLJE

ŠTEVILNE PRIREDITVE — UTRJEVANJE TRADICIJ NOB

Združenja borcev NOV v trboveljski občini so letos osredotočile svojo dejavnost zlasti na naloge za gojitev ter utrjevanje tradicij NOB. Razveseljivo je, da je pri tem množično sodelovala delavska mladina z mladinsko organizacijo. Mladinske organizacije so pogosto pobudnice prireditev.

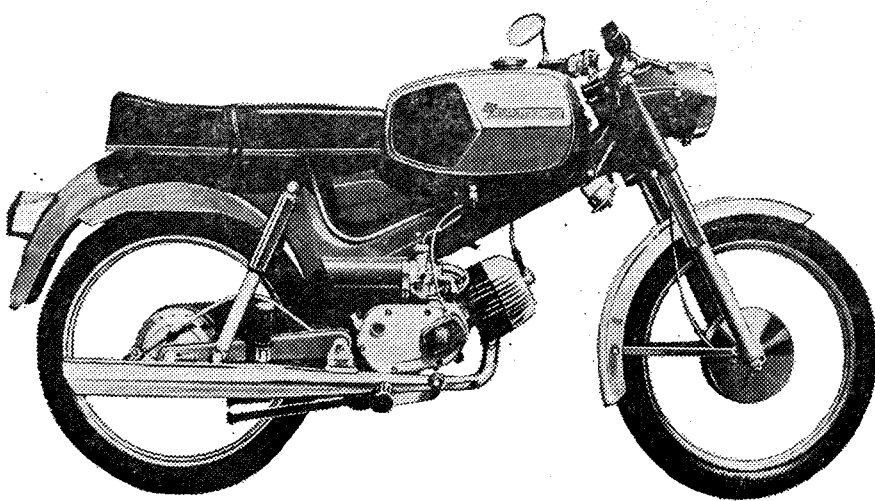
Med uspešne prireditve te vrste nedvomno sodijo slovesnosti ob proslavi 35-letnice

ustanovnega kongresa KPS na Čebinah in nastop enot vseljidske obrambe. Mladina se je tudi množično udeležila predaje kurirčkov pošte in prav tako predaje statetne palice v okviru prireditve dneva mladosti in proslave 80-letnice tovariša Tita — Občinski odbor ZZB NOV je skupaj s šolsko mladino šole Alojza Hohkrauta 30. maja pripravil proslavo obletnice smrti narodnega heroja Alojza Hohkrauta. Za občinski praznik, 1. junij, so v trboveljski občini obravnavali vse spominske plošče NOB. Ob tej priložnosti so tudi predlagali, kje bi bilo treba še vziti spominske plošče.

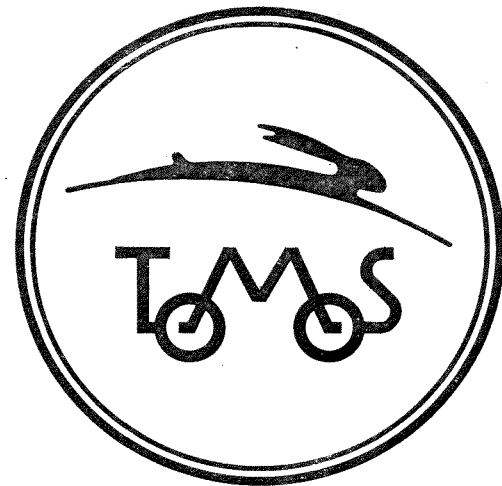
Letos imajo organizacije na programu še številne prireditve, npr.: partizanski pohod po poteh borcev 3. VDV brigade; množična udeležba trboveljskih članov na proslavi 3. julija v Hrastniku in 4. julija v Ljubljani; partizanski tabor 22. julija na Vrheh; udeležba bivših internirancev na proslavi v Podlublju itd.

Jeseni se bodo začele spet vrstiti oddaje »Še pomnite tovariša« na trboveljskem (lokalnem) radiu. Pripravljajo jih člani borčevske organizacije. ZMS in ZRVS pa bosta priredili proslave ob 29. novembru in dnevu JLA.

A. N.

COLIBRI 15

To je moped za vas!

Lahkoten in mladosten, močan in zanesljiv.

Majhen moped z lastnostmi velikih motociklov.

5,3 KM, 80 km/h, 2,8 l/100 km, 5 nožnih prestav.

ZGLEDNA ČLANICA
CIVILNE ZAŠČITE

Študentka Zlata Gorenc v Dravljah se je usposobila za naloge prve pomoči že na univerzi oz. srednji šoli. Potem se je še nadalje izpopolnjevala. Tako je redno obiskovala priprave za letno vajo civilne zaščite v Dravljah (vaja je bila lani oktobra). Prav tako je letos redno obiskovala priprave na medobčinsko tekmovanje enot civilne zaščite za prvo pomoč. Tekmovanje je bilo 13. maja na Kodeljevem v Ljubljani. Zamudila ni nobene ure. Tako je tudi pravi človek na pravem mestu: Zlata Gorenc je voditeljica ekipe za prvo pomoč pri civilni zaščiti v Dravljah.

S. SKOČIR

»VEDNO BOMO
ZDRUŽENI«

V nedeljo, 4. junija, je bilo v goriški Podgori, na italijanski strani, »Srečanje partizanov«, ki so ga pripravili borci slovenske in italijanske oz. furlanske narodnosti. Človek bi lahko rekel: navsezadnje nič novega, kajti že veliko takšnih srečanj smo imeli. Pa le ni tako.

Pod grčem, zaradi katerega sta se pred dobrih petdesetimi leti strahotno dajali dve veliki vojski in zaradi česar je strahot-

no trpelo prebivalstvo dveh sosednjih narodnosti, so se sestali ljudje, ki so hoteli s svojo navzočnostjo potrditi voljo po najboljšem sožitju. ANPI — združenje partizanov, italijanskih in slovenskih, je priredilo vrsto srečanj, ki so potekala od 1. do 5. junija.

Kioski, srečolov, tekmovanja, vse v vzdušju živahnega mediteranskega temperamenta, vendar glavno ob vsem tem je bilo osrednje praznovanje v nedeljo popoldne. Navzočim je kot prvi spregovoril novinar Vladimir Kenda, seveda v sloveščini, nato pa komunistični poslanec Mario Lizzero v italijansčini. Oba govornika sta se dotaknila najbolj odprte meje v Evropi. Eden in drugi sta se spominjala vojnih dogodkov, ki so prvi pobratili obe ljudstvi. Na slovenkega narodnega heroja iz Podgore, Zmaga Delpina je ponosno tudi furlansko in italijansko prebivalstvo. Osem Podgorčanov je že pred zadnjo vojno bilo obsojenih od posebnega sodišča za zaščito države. Trdnjava odpora proti fašizmu je bila prav vsa Podgora, kar je treba posebej poudariti še za čas goriške fronte v septembru leta 1943.

Kot priložnostna govornika sta nastopila tudi Ksaverij Rožič in Silvino Poletto. Med ljudmi, ki sta jih pozdravila vsak v svojem jeziku, so bili tudi predsednik združenja ANPI iz Gorice Ladi Dornik, član deželne odbora Federico Vincenti in član nacionalnega odbora v Rimu Lenardič. Glavnega gostitelja pa je predstavljal Ivan Bregant,

predsednik nove sekcije ANPI v Podgori. Toda zaman smo se ozirali po predstavnikih ZBB NOV iz Nove Gorice, ki jim je bilo vabilo izročeno pravočasno.

Zelo prijetno pa je bilo videti na eni strani tribune slovensko zastavo s petokrako zvezdo in na vseh straneh več tisoč ljudi. Nastopila so tudi slovenska prosvetna društva, folklorne skupine in pevski zbori, ki so upoštevali navzočnost dveh narodov. Vsak udeleženec je prejel vstopnico z geslom »Sempre uniti noi saremo — vedno bomo združeni«.

vl

PREDLOG: NA PROSLAVO
S POSEBNIM VLAKOM

Obalni odbor ZBB NOV je na svoji zadnji seji v Kopru obravnaval priprave na letošnje priprave proslav dneva borca. Tudi letos kakor vsa leta doslej bodo številna združenja borcev priredila proslave. Na seji pa so posebno pozornost posvetili pripravam, da bo kar najlepša udeležba prebivalcev našega območja na osrednji prireditvi v Zadobrovi 4. julija. Na zboru bodo sodelovale mladinske brigade, ki bodo pred tem napravile pohode po poteh domoljubne partizanske enote. Mladinci z obalnega področja bodo sestavljali istrsko brigado, ki bo čez Dol, Podgorje, Skedanjaščino in Brkine prispela 3. julija v Postojno. Tam se bo udeležila partizanskega mitinga (pred Postojnsko jamo). Nato bodo mladinske brigade nadaljevale pot proti Ljubljani.

Predlog je, naj bi iz Kopra tedaj vozili posebni vlaki, za kar bi naj poravnale del stroškov sindikalne podružnice in družbenopolitične organizacije.

Na seji so potem razpravljali o pripravah na dopolnitev republiškega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju glede na to, da novi zvezni zakon ne uvaža nobenih sprememb o priznanju posebne delovne dobe iz naslova udeležbe v tujih odporniških gibanjih in zaveznških armadah (razen v ELAS). Sklenili so poslati pisno republiškem odboru ZBB NOV Slovenije z zahtevo, da je treba republiški zakon dopolniti ter v njem upoštevati predloge domoljubnih odborov prekomorskih brigad, občinskih odborov ZBB NOV primorskih občin in stališča drugih družbenopolitičnih organizacij na Primorskem.

ALBERT KLUN

pravna posvetovalnica

CIVILNA INVALIDNINA?

C. A. Kal n, Kanalom

Vprašanje: V obširnem dopisu opisujete svojo usodo med vojno. Dvojno štetje imate priznано kot borec NOV od 1. marca 1942, ko ste delovali kot aktivist. Potem ste decembra 1942 dobili poziv v italijansko armado, kjer ste tudi organizirano delali za NOB. Potem ste bili v 3. Prekomorski brigadi. Zboleli ste najprej za bronhitisom, potem ste dobili tifus pa tudi revmo. Ko ste bili seznanjeni, da bi lahko uveljavljali invalidnino, je za to že minil rok. Stalno bolehate in ste rahlega zdravja. Prejemate minimalno pokojnino 60 starih tisočakov, in ker ne vidite izhoda za boljše življenje, sprašujete, če bi lahko dobili kako civilno invalidnino.

Odgovor: Civilne invalidnine po naših predpisih ne poznamo. Poznamo invalidnino po zakonu o vojaških vojnih invalidih (ali po zakonu o mirovni vojaskih invalidih), razen tega pa tudi invalidsko pokojnino. Invalidnino lahko dobi tisti, ki je bil kot borec NOV ali aktivist ali vojak med vojno ranjen ali je zbolel in je podana invalidnost za najmanj 20 odstotkov. Invalidsko pokojnino pa ureja zakon o invalidskem zavarovanju. Po tem zakonu se lahko invalidsko upokoje delavci, ki so zaposleni, pa zaradi bolezni ali pobahe, ali telesne okvare niso več sposobni za delo, ne izpolnjujejo pa še pogojev za starostno upokoje.

Pišete, da ste bolezi dobili kot borec NOV, da pa ste rok za prijavo zamudili. Res je: rok za prijavo za invalidno zaradi bolezni, pridobljene v NOV, je potekel že pred več kot 10 leti. Invalidnine zaradi bolezni, pridobljene med NOV, torej ne morete več uveljavljati. Kot sklepamo iz vašega dopisa, pa dobivate starostno pokojnino. (Lahko pa je to tudi invalidska pokojnina?). V tem primeru seveda ne morete poleg starostne dobivati še invalidsko pokojnino. Kake tretje invalidnine, civilne invalidnine, kot jo označujete vi, pa po naših predpisih ne poznamo.

VIŠINA INVALIDSKE
POKOJNINE

D. G. Izola

Vprašanje: V dopisu pojasnujete, da ste borec NOV od 1. junija 1944 in imate od takrat dalje priznано dvojno štetje. Skupaj imate 31 let delovne dobe. Zanima vas, ali vam po sedanjih predpisih pripada kaka boniteta kot borcu. Pred kratkim ste namreč pretrpeli prometno nezgodo in vas je komisija predlagala za invalidsko upokoje.

Odgovor: Tudi zakon o invalidskem zavarovanju pozna kot zakon o pokojninskem zavarovanju posebne ugodnosti za borece NOV, če se invalidsko upokoje. To ne velja samo za borece NOV pred 9. septembrom 1943, ki imajo tako in tako posebne ugodnosti, temveč tudi za druge borece, za katere veljajo sicer glede upokojitve splošni pogoji. Borcu, ki ima dopolnjenih 31 let pokojninske dobe, pripada invalidska pokojnina 85 odstotkov od osnove za invalidsko pokojnino.

KATERI PREJEMKI SE
ŠTEJEJO V POKOJNINO?

V. R. PRESTRANEK

Vprašanje: Letos se nameravate upokojiti, pa sprašujete, kateri prejemki se štejejo v pokojnino. Le takrat, kadar je oseba dovolj, delate 42 ur tedensko. Sicer pa delate več in tudi ponoči, tako da takrat nekaj več zaslužite. Kaj se vam bo torej štelo v pokojnino?

Odgovor: Zakon o pokojninskem zavarovanju pravi, da se za izračun pokojninske osnove (od nje se določi pokojnina v odstotku glede na pokojninsko dobo) vzame poprečen mesečni znesek osebnega dohodka, ki ga je zavarovanec dobil za delo v polnem delovnem času, v času, daljšem od polnega delovnega časa, in v času, krajšem od polnega delovnega časa, obračunano na poln delovni čas. V poprečni mesečni znesek osebnega dohodka se vračunajo tudi nadomestila, ki jih je zavarovanec dobil po posebnih predpisih (npr. v času bolezni).

oglašujte v tedniku

TV-15

"bien-être"

eau de cologne naturelle

70° et 85°

TKI HRASTNIK - DIPARCO PARIS

imeli smo ljudi

Julka Žnidaršič

Za vedno nas je zapustila 13. februarja. — Rodila se je leta 1892 v Lahovem na Blokah. — Med narodnoosvobodilno vojno je živila v Beogradu z možem, ki je tam služboval. V narodnoosvobodilnem gibanju je začela sodelovati leta 1942. Bila je članica AFŽ. Po osvoboditvi je Julka vneto sodelovala z možem pri obnovi, ko sta se vrnila v domovino. Bila je članica združenja borcev in delavna aktivistka. Ostala nam bo v lepem spominu.

Rafael Buh-Ježov

Umril je konec aprila v 72 letu. Bil je poljanski prvoborec. Pokopali smo ga na pokopališču v Poljanah. Izšel je iz bajtarske družine. Ze kot otrok je moral zapustiti dom. Služil je najprej kot pastirček, potem je bil hlapec, v letih gospodarske krize pa je bil ogljar in drvar. Končno je dobil delo kot gozdni delavec na Pokljuki. Tam je navezal stike z naprednimi jeseniškimi delavci in se seznanil z delavskim gibanjem. Po okupaciji se je takoj opredelil in svojo privrženost osvobodilnemu gibanju izpričal ob poljanski ljudski vstaji. Decembra 1941 je stopil v vrste Cankarjevega bataljona. Ze v prvih dneh se je odlikoval zlasti v bitki v Dražgošah kjer je s svojo desetine vztrajal vse tri dni na enem najbolj nevarnih položajev. Potem se je bojeval v velikem snegu na Jelovici in s svojo skupino omogočil, da se je večina obkoljenih borcev prebila iz obkrožitve. Njegovi hrabrosti in prisebnosti je treba pripisati tudi, da se je vsaj delu poljanske skupine

posrečilo ponoči 21. januarja 1942 prebiti z Muhove domačije v Vinharjih. — Od novembra 1942 je deloval kot politični delavec v rajonu, pozneje okraju Poljana. Leta 1944 je kot načelnik okrajnega načelstva ustanovil prve zemetke Narodne zaščite. Po demobilizaciji leta 1946 je odšel kot kolonist v Apaško kotlino, a kmalu se mu je stozilo po Poljanski dolini. Vrnil se je in najprej prevzel službo v gozdni milici. Pozneje je Rafael služboval v LM. Upokojen je bil kot zastavnik. — Izgubili smo enega najznačilnejših in najznačajnejših partizanov pravega kova, ne le Poljanske doline, marveč na vsem Gorenjskem.

Janez Hvala

Rodil se je leta 1901 v številni kmečki družini na Vojskem nad Idrijo. Pred vojno si je služil kruh kot gozdni delavec, po osvoboditvi pa je bil cestar do upokojitve pred leti. — Trpel je pod fašizmom kot mnogi naši zavedni ljudje na Primorskem pred vojno. Zato se je tudi kmalu pridružil narodnoosvobodilnemu gibanju. Sprva je partizane podpiral s hrano, potem pa se je uvrstil med borece. Kot partizanski kurir je prenašal sporočila po primorskih stezah, pozneje pa je bil stražar tiskarne Slovenije, ki je bila skrita le četrte ure daleč od njegove domačije. — Zdravil se je v ljubljanski bolnišnici, ko pa se mu zdravje ni začelo vračati, je zaprosil, naj ga prepeljejo domov; umrl je 21. maja. — Domačini in soborci so ga v velikem številu spremljali na zadnji poti in zasuli grob z venči.

Franc Krivec-Luka

Umril je 30. maja. — Rodil se je leta 1900 v revni kmečki družini, ki je štela kar dvanaest otrok. Ze kot otrok si je moral služiti trd kruh. Komaj je odrasel, ko je že postal delavec v usnjarni v Ljubljani. Pozneje je delal v jeseniški železarni. Ze pred vojno je vodil ilegalce po skrivnih poteh do meje čez Golico in Rožco. Protijudski oblastniki so ga pre-

rganjali kot zavednega proletarca. Prgnali so ga iz občine, kjer je ostala žena s tremi hčerkami. Med osvobodilnim bojem je postal ilegalce Luka kurir v gorenjskih gozdovih, na Mežakliji in Pokljuki. Po vojni je spet delal v jeseniški železarni, trpel pa je zaradi posledic, ker je bil hudo ranjen. Ostal nam bo trajno v spominu, kakršnega smo poznali — zmeraj neutrujen in požrtvovalen.

Frančiška Tomanič

Umrila je 17. maja na Jesenicah. — Rodila se je leta 1886 na Poljskem. Ko ji je bilo 16 let, se je priselila v Mojstrano. Tam je služila in se omožila. Mož je kmalu umrl in ji zapustil šest otrok, ki je morala zanje sama skrbeti. — Med vojno je kmalu po prihodu okupatorja začela sodelovati v osvobodilnem gibanju. Sina Janka pa so ustrelili kot talca leta 1942 na Belem polju pri Hrušici. Pri partizanih sta bila še njena sinova Slavko in Franci ter hči Francka. Po vojni je Frančiška živela v Ljubljani in Mariboru, nazadnje pa na Jesenicah. Bila je članica ZB NOV. Tudi v povojnih letih je rada sodelovala pri vseh krajevnih nalogah, kolikor so ji dopuščala leta in zdravje.

Tilka Udir,
roj. Frelih

Za vedno nas je zapustila 25. maja. — Rodila se je leta 1907 na Jesenicah v družini, ki je štela sedem otrok. Po okupaciji se je takoj opredelila za osvobodilno gibanje. Sodelovala je z bratom Matevžem; ta je pozneje padel kot borec. Nadalje je sodelovala s prvoborcem Ivanom Krivcem. Gestapo jo je kot osumljenko v začetku leta 1945 zaprl v Begunje. Osvoboditev je dočakala v ječi. Po vojni je Tilka marljivo sodelovala v vseh organizacijah. Delala je v kadrovske službi železarne do upokojitve. Sele štirinajst dni pred koncem njenega življenja so ugotovili, da je imela raka. Spoštovali so jo vsi kot vestno delavko, dobro mater, s čutom za ljudi, vselej pripravljeno vsakomur pomagati.

Kultura ne sme biti le stvar kulturnikov

Bralce našega lista pač najbolj zanima vse tisto, kar je povezano z našim bojem in z našo revolucijo in kar ta boj kaže v kulturni luči. Nas borce zanima predvsem partizanska pesem in glasba, ki opeva naš veliki čas. Nismo pa tako ozki, da bi nas zanimalo samo to in nič drugega. Zanima nas vse tisto, kar je bilo v naši preteklosti vrednega, pa četudi je le posredno vplivalo na pravilne odločitve tistih, ki so v usodni uri za slovenski narod našli pravo pot. Ne zanima nas samo preteklost, ampak predvsem prihodnost. Zaradi prihodnosti negujemo vrednote iz preteklosti, zato, da bomo znali ločiti dobro od slabega, da bomo vedeli, kje je moč, ki jo potrebujemo za svoj obstoj in za svoj napredek. Torej je prav, da negujemo tudi kritično misel o sedanjosti, o naši sedanji kulturi. Tokrat damo besedo partizanskemu skladatelju prof. Radovanu Gobcu.

Tovariš profesor! Slovenci imamo zelo bogato tradicijo zborovskega petja. Ali se vam zdi, da je naša povojna zborovska kultura v skladu s tisto tradicijo, ki je bila pred vojno, ali se vam zdi, da zaostajamo?

O tem bi vam resnično lahko povedal najtehtnejše besede, ker sem ves čas po vojni pa tudi prej sodeloval v vseh organih, pevskih zvezah in tako naprej, ki skrbijo za zborovsko kulturo. Mi smo strahovito nazadovale. Zadnjič sem napisal članek za revijo »Slovenija« o tem, ali glede zborov napredujemo ali nazadujemo. Ko sem ugotovil, da nazadujemo, sem pokazal tudi na vzroke. Postavil sem se na jasno stališče, da so vzroki v tem, ker pri nas ne znamo več pravilno ceniti amaterizma. Amaterji toliko žrtvujejo za vaje, in to iz čistega ljubiteljstva, da tega ni mogoče nadomestiti z nobeno poklicno dejavnostjo. Nobena država nikdar ne bo imela toliko denarja, da bi kulturne potrebe lahko zadovoljila samo s poklicnimi ansambli. To je čisto nemogoče. Mnogo je narodov, katerih države so do skrajnosti industrializirane, ki so visoko civilizirani in visoko kulturni, pa imajo hkrati ob zelo razvitem profesionalizmu tudi visoko razvit amaterizem. Naj bo v kapitalizmu ali socializmu, povsod je amaterizem na tako visoki stopnji, da nas je lahko ob naši revščini samo sram. Jaz bi krivil naše prosvetne in kulturne forume, ker ne sprevidijo, da brez amaterizma ne gre. Amaterizem je tista osnova, najširša dejavnost naroda, ki mu sicer lahko daš en koncert poklicnih glasbenikov, opero in podobno — kaj pa v drugem prostem času? Ljudje morajo nekaj delati. To je zlasti važno sedaj, ko se delovni teden skrajšuje. Zdaj praktično traja samo pet dni, čez čas bo trajal morda samo štiri dni. Vprašajmo se, kaj bodo ljudje počeli tiste proste tri dni.

Kaj bi bilo treba storiti, da bi stanje popravili?

Da bi prišli do pravega odgovora, je le treba poseči nekoliko nazaj. Če človek pogleda, kakšne so bile preizkušene organizacijske oblike pred vojno, vidi, da smo bili predvsem tudi bolj organizirani. Na Štajerskem smo imeli Ipavčovo pevsko župo, tukaj smo imeli Hubadovo pevsko župo, delavska društva so imela Zvezo Svobod, klerikalci pa so imeli svojo Pevsko zvezo. To so bile zelo močne organizacije, ki so zajemale vse delovanje pevskih zborov. Noben zbor ni bil brez pokrovitelja. Vsaka teh organizacij je skrbela za svoje zbor in to se je razvijalo, tiskali so note, skrbeli so za skupne nastope in podobno, skratka, to je delovalo brez napake. Po vojni je nastala organizacija Ljudska prosveta. Tudi takrat so zbori kar dobro delovali, ker je Ljudska prosveta hodila po približno enakih poteh, kot je to bilo pred vojno. Z ustanovitvijo Zveze svobod pa je nastala neka ozkost, neka bojazan, da ne bi ta dejavnost zaplavala v nekakšne tuje vode. Preizkušene organizacijske oblike smo opustili in tako smo izpustili iz rok vse tiste manjše in najmanjše zborove po vaseh, po hribih in drugod, nihče se ni več zanje zmenil. Ko smo statistično

ugotovili, da nam zbori propadajo, da je število zborov vsak dan manjše, da zborji postajajo okleti in tako dalje, so se začele počasi razmigavati ustvarjalne sile. Recimo, Primorska je šla na ustanovitve Zveze pevskih zborov Primorske. Danes delajo prvovrstno, zato, ker imajo svojo organizacijo, vsi zborovdaje so člani te zveze, imajo sestanke, tečaje, skrbijo za note, se med seboj obiskujejo. Podobna zveza je zdaj ustanovljena v Zasavju, to je v Hrastniku, Trbovljah in Zagorju. Celje je tako zvezo osnovalo te dni. Podobno pevsko zvezo snujemo v Ljubljani, tudi v Kranju se pogovarjajo o nečem podobnem, na Štajerskem se še niso zmgali. Končna oblika bi bila, da bi se vse te zveze združile v skupno zvezo, ki bi bila edina sposobna in upravičena voditi problematiko pevskega amaterizma. Edino taka organizacijska oblika bi bila tista, ki bi se lahko rešila, kar je bilo po vojni zgrešeno. Druga stvar pa je ta: če na naših vrhovih ne bo pravega vrednotenja amaterizma, bo tudi ta nova organizacijska oblika propadla.

Spet sva se vrnila na amaterizem. Kaže, da je to bistveno vprašanje?

Amaterizem mora biti, ker je nujen, ker je potreben. Brez amaterizma kultura naroda ni celovita. Ne moremo reči, da imamo visoko kulturo, če imamo tri simfonične orkestre pa dve operi. Mi lahko govorimo o visoki kulturi naroda le takrat, kadar bo v vsaki vasi pevski knjižnica, kadar bo v vsaki vasi pevski zbor ali pihalna godba, kadar se bodo ljudje znali oblačiti po okusu, kadar bodo kupovali dobre slike, ko bodo kupovali knjige... Sam profesionalizem ne more rešiti kulturnih vprašanj. Torej moramo znati vrednotiti pomen amaterizma in množične kulture.

Povrniva se na tradicijo! Ali imamo med mladimi dirigenti, med temi, ki naj bi vodili zbor, zadostij zanimanja za partizansko pesem?

Kakega velikega zanimanja ni. Kot profesor glasbe sodelujem po vojni v vseh teh zborovodskih tečajih, v glasbenih šolah, na Glasbeni akademiji, na Pedagoški akademiji poučujem, v Celju prirejšajo vsakoletne zborovodske tečaje, vseh povsod sem poučeval. Saj imamo nekatere uspehe. Vzgojili smo cele generacije zborovodij. Jaz po svoji strani vedno propagiram borbena pesem. Borbena pesem nam je potrebna. Prvič je to pesem, ki jo naš narod prej ni imel. Naši očetje in pradedje so se vedno borili za nekoga drugega, nikdar za sebe. Borbena pesem je nastala šele z našim narodnoosvobodilnim bojem. To je naša prava borbena pesem, to je velikansko bogastvo, ki ga drugi narodi nimajo. Nепrestano pripovedujem, da nam je ta borbena pesem potrebna, ker navsezadnje naš boj še traja, mi smo še vedno v obdobju boja, ne več za nacionalno osvoboditev, pač pa smo v obdobju ideološkega in gospodarskega boja, ki je tudi boj. Za vsak boj je potrebna borbena pesem. Ni mogoče v boj s kakšno melanholično popevko! Kar je izšlo zborovodij iz mojih rok, sem prepričan, da v šolskih zborih gojijo partizanske pesmi, v starejših zborih sicer tudi. Mogoče ne čisto iz prepričanja, bolj po čutu dolžnosti, ampak

Skladatelj in dirigent profesor Radovan Gobec je tudi danes eden najbolj dejavnih pobornikov za negovanje revolucionarnega izročila v glasbi in za razvijanje množične kulture.

gojijo jo. To je tudi nekaj. Bolje nekaj kakor nič.

Moram pa omeniti nekatere zборе. Recimo ajdovskega, ki je prevzel tradicijo zbora »Srečko Kosovel« in ga vodi Klavdij Koloini — ta zbor goji pretežno borbena pesem — potem imamo v Mariboru pevski zbor »Partizan« z dirigentom Homarjem, v Kopru se je zbor »Partizan« preimenoval v pevski zbor »Simona Gregorčiča« po pevskem zboru, ki je napredno deloval še pod italijansko zasedbo, vodi pa ga dirigent Tavčar, pa naš partizanski invalidski pevski zbor. Ti štirje zbori pretežno gojijo borbena pesem.

Kaj pa skladatelji? Ali je bilo na temo naše junaške preteklosti zloženih že dovolj skladb?

Treba bi bilo obstoječe pesmi koncertno obdelati, drugo pa je komponiranje novih pesmi. Na tem drugim področju smo trenutno veliki reveži. Jaz komaj koga preprosim, da mi kako tako besedilo uglaši. Nekateri so popolnoma prenehali s to tematiko. Kozina in Arnič sta umrla, tako da Peter

Lipar še kaj napiše in še jaz sam, pa smo pri kraju. Ne vem, ali se ljudje sramujejo ali ne čutijo več potrebe, da bi se o tem govorili. Mi imamo ja tako močne teme, recimo Jelenov zeb, Dražgoše, vzemite Pohorski bataljon, to so epopeje, to so take snovi, ki naravnost kličejo po umetni in koncertni obdelavi. Pa komponirajo čisto druge stvari... Najbrž bi moralo ta problem načeti društvo skladateljev Skladatelji so pod vplivom modernih tokov v Evropi, snovi iz časov revolucije pa imajo za nekakšno politično literaturo in je ne gojijo.

Vi ste napisali več kantat. Mislim, da je tudi Arnič napisal lepe reči v tej glasbeni zvrsti. Se pa kantate zelo malo izvajajo.

Škoda je to. Ne vem, zakaj se sramujemo. Jemljemo vse sorte na repertoar, to pa, kar je tipično naše, kar opisuje našo najbolj herojsko dobo, to je nedvomno največja doba iz slovenske zgodovine, doba, ko nam je šlo za biti ali ne biti — to pa jemljemo le redko na sporede.

Prav je, da misli prof. Radovana Gobca poznajo vsi naši bralci in vsa slovenska kulturna javnost, prav je, da o njih razmišljamo, pišemo in govorimo. Gre naposled za našo kulturo, za kulturo, ki je zrasla iz trpljenja in krvi in ki bi morala ostati zvesta velikim idealom svobode in revolucije.

Zapisal FRANCI STRLE

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—
Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišeje v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnico in plastificirnico
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIŠ«
- štirinajstdnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

Prispevki za šolo v Cerknem

Kmetec Zlatko, Pragersko, dobiček loterije 50 din; Lapanja Bogomil, Bovec — v spomin na preminulega Zonta Edija 300 din; PO — Vlada Miklavca — Ljubljana — Vrhovci 745 din; Dora in Slava Mazlako, Piran — namesto rož na grob Andreja ing. Bugar 200 din; Združeno podjetje »Iskra« Kranj 25.600 din; Pagon Andrej, Koper, Tomšičeva 206 din; Znidaršič Jože, Il. Bistrica, daroval loterijski zadetek 50 din; Občinska konferenca SZDL Logatec 500 din; Ljubljanska banka N. Gorica — obresti od deviz 82,80 din; Osnovna šola Ljubljana-Vič, Tržaška — v spomin pokojne matere naše kolegice tov. Majde Gabrsek 300 din; Karlin Marija — Osnovna šola Sovodenj 206 din; Felic Vojka, osnovna šola Cerkno 100 din; Felic Marta, osnovna šola Cerkno 100 din; Tolja Bogdana, osnovna šola Cerkno 100 din; Petrič Zmaga, osnovna šola Cerkno 200 din; Lapanja Lidija, osn. šola Cerkno 100 din; Rešek Janez, Ljubljana, Rožna dolina 79,20 din; Bovičar Roti, Ljubljana, Celovška 20 din; Strugar Pavla, Ljubljana, Adamičeva 16,80 din; Roti, Ljubljana, Celovška 20 din; Močnik Miha, Cerkno 500 din; »ETA Cerkno — Plačilo obresti za odobreni kredit 83.755,50 din; Matilda Vidmar, Videm ob Sčavnici (skupno 20.000) 5.000 din; Osnovna šola Ledina — Ljubljana — namesto novoletnih čestitk 200 din; Zonta Marija, osnovna šola Cerkno 200 din; Pionirski odred »Ludvik Ličen« — osnovna šola Cerkno 1.283 din; Pajntar Stanka, Orehek

800 din; Zaje Ivan, Volčja draga 300 din; Osnovna šola Izlake — darovala loterijski zadetek 275 din; Splošna bolnišnica Trbovlje — sklad skupne porabe 500 din; E. M., Ljubljana, Fabijančeva 500 din; Glasbena šola Idrija — inkaso od nastopa učenec pianist 267 din; Ljubljanska banka — podružnica Nova Gorica — obresti od sredstev in vpogled 7.350,65 din; Kondore Jožica, osnovna šola Cerkno 50 din; Pionirski odred »Ludvik Ličen« — dramski krožek, osnovna šola Cerkno 300 din; Zveza mladine Slovenije — Republiška konferenca Ljubljana — avtorski honorar št. 11 avtorja B. Snuderla 150 din; Gatej Anton, Gor. Novaki 50 din; Odbor borcev XXXI. divizije NOV-POS 2.000 din; Občinski komite ZKS Velenje — prispevek po sklepu komiteja 400 din; Zorč Avgust, Bovec 50 din; Dora in Slava Baziako, Piran, Matevžičeva 8 — namesto rož na jani 100 din; Geržina Alojz, Postoj. Domžale — v spomin Skubi Julij grob tov. Dimitrija Macarol 200 Zveza borcev Dragomelj Pšeta — na 200 din; Družina Ota, Dol. Bo. ljunc 38 pri Trstu 500 din; Pirih Zdravko »ETA« Cerkno obrok za april 1972 276 din; Pajntar Stanka »ETA« Cerkno obrok za april 1972 267; »Kraški vodovod« Sežana — sklad skupne porabe — prispevek po sklepu DS — podjetja 500 din; OK — ZMS Ljubljana — Center 58 din; Dr. Joža Vilfan, Gregorčičeva 13/a, Ljubljana — V počastitev spomina nekdanje sekretarice SKOJ-a Kranja Olge Filo — Fa-

bian 250 din; Osnovna šola Prule — Ljubljana 1.300 din; Cučič Franc, Portorož, Postajališka 500 din; Novomeška opekarne Zalag 1.000 din; Hrvatin Lado, Il. Bistrica, Prešernova — daruje loterijski zadetek 100 din; Drulic Maks, Kobarič, Sarhova — daruje loterijski zadetek 100 din; Akademski pevski zbor »Vinko Vodopivec« dohodek od II. koncerta v Cerknem 368 din; Temeljna kulturna skupnost N. Gorica — namesto venca na grob dr. M. Kosa 300 din; Mladinska knjiga — Ljubljana — avtorski honorar ML št. 49/71 in SM-211 100 din; »Jugoreklam« Ljubljana — po sklepu UO 3.000 din; Albreht Jože, Cerkno 5.000 din; Vida Tomšič, Ljubljana, Valvazorjeva 7 — namesto rož umrl Citini mami Emiliji Lovrenčič 200 din; Krukelj Jožef, N. Gorica, Prvomajska 300 din; Peršič Venceslav, Volčje 33 p. Tolmin — daroval skladu vazo v vrednosti 120 din.

Odbor za izgradnjo šole — spomenika NOB v Cerknem se toplo zahvaljuje za prispevke in prosi darovalce, da svoje prispevke nakazujejo na tek. račun št. 5202-652-66 Sklad za izgradnjo šole v Cerknem.

Kupujte razglednice bolnice »Frana« v poslovalnici Zavoda BO-REC, Ljubljana, Titova c. 17 in denarne bone po 10, 50 in 100 dinarjev.

Pomagaite graditi spomenik NOB — osnovno šolo v Cerknem.

Invalidski pevski zbor, predhodnik Partizanskega invalidskega pevskega zbora, je bil samo eden od pevskih zborov, ki so delovali v času osvobodilnega boja širom Slovenije ter tako izpričevali množično kulturo.

V muzeju slovenskih izgnancev v Brestanici

»Nedaleč od Krškega na levem bregu Save leži bo potoku v ozki zaseki med hribi kraj, ki ga danes imenujemo Brestanica, nekdanj so ga imenovali s tujim imenom Rajhenburg; enako so imenovali grad, ki leži nad krajem na strmih pečinah nad Savo in s katerega je krasen razgled po okolici... Trapisti, zadnji izmed vrste lastnikov gradu, so tukaj prebivali skoraj natanko šestdeset let, ko so konec aprila 1941 po nemški zasedbi slovenske Štajerske nacisti začeli spreminjati samostan v tako imenovano preselitveno taborišče za izganjanje Slovencev...«, lahko preberemo v knjižici-vodniku »Muzej slovenskih izgnancev v Brestanici« dr. Toneta Ferenc, ki je tudi zbral in uredil gradivo za to pretresljivo muzejsko pričevanje o množični deportaciji Slovencev v času druge svetovne vojne.

Muzej slovenskih izgnancev v brestaniškem gradu, skozi katerega je šlo med vojno na pot izgnanstva okrog 45.000 oseb, so si zadnji dan obiska ogledali tudi gostje iz Titovega Užica, Bajne Bašte in Čajetine, ki so prispeli v Slovenijo z vlakom bratstva in prijateljstva.

MUZEJ SLOVENSkih IZGNANCEV V BRESTANICI JE ODPRT V SREDO IN SOBOTO OD 15. DO 17. URE, V NEDELJAH IN PRAZNIKI PA OD 10. DO 17. URE; OBISKE VEČJH SKUPIN LAHKO PRIJAVITE NA TELEFON STEV. 068 75124 ALI Z DOPISNICO TUDI V DRUGIH DNEVIH.

teljstva. Izkoristila sem priložnost in z njimi prisluhnila dr. Tonetu Ferencu, ki je prevzel vodstvo razstave in z izčrpnim pripovedjo dopolnjeval že tako zgovorno slikovno in besedno gradivo.

V prvem prostoru muzeja slovenskih izgnancev v Brestanici so ponazorjene nemške imperialistične pretenzije na slovensko narodno ozemlje, priprave na nemško okupacijo, zasedba in razkosanje Slovenije ter najpomembnejši ukrepi nemškega okupatorja, predvsem tisti, s katerimi je hotel deželo ponemčiti. »Posebno zagrizeno so se nemški nacisti vrgli na slovenske knjižnice in knjige; vedeli so, kaj pomeni knjiga za narodno osveščanje majhnega naroda, zato so izropali na stotisoče javnih in zasebnih knjižnic ter zaplenili in v glavnem s požigi ali v papirnih mlinih uničili okrog dva milijona slovenskih knjig!« je povedal dr. Tone Ferenc.

Iz sosednje sobe se je v izvedbi moškega pevskega zbora iz Brestanice oglasila pesem »Slovenec sem, Slovenec sem...« Čudovito dopolnilo izgovorjenim besedam, mislim poslušalcev in časa, ki ga premalo poznamo: torej mnogo več kot samo izvirna domisljica gostiteljev!

Z nacističnimi načrti in pripravi na nasilno izganjanje Slovencev, z zapiranjem ljudi in odgonom v preselje-

valna taborišča ter z izgoni v Srbijo in na Hrvatsko se lahko seznanim v drugi sobi. »Dne 7. junija 1941 je z železniške postaje Slovenska Bistrica odpeljal v Srbijo prvi vlak slovenskih izgnancev, do 10. julija so odpeljali iz Maribora, Brestanice in Šentvida na Gorenjskem v Srbijo 17 transportov z okoli 7.000 ljudi, nato pa do 27. septembra 1941, ko so prenehali z izganjanjem Slovencev v jugoslovanske pokrajine, še 21 transportov z okoli 10.000 Slovenci na Hrvaško«, je zapisano na enem izmed razstavljenih panojev.

Gradivo o nacističnem izganjanju Slovencev iz tako imenovanega izselitvenega pasu ob Savi in Sotli od oktobra 1941 do julija 1942, si lahko ogledate v tretji sobi; nacistično izganjanje slovenskega življa na Koroškem, svojcev partizanov in ubitih talcev na Spodnjem Štajerskem in Gorenjskem ter prebivalcev celotnih vasi po vsej Sloveniji, ki so jih nacisti požgali in zravnali z zemljo, pa v četrti sobi brestaniškega muzeja.

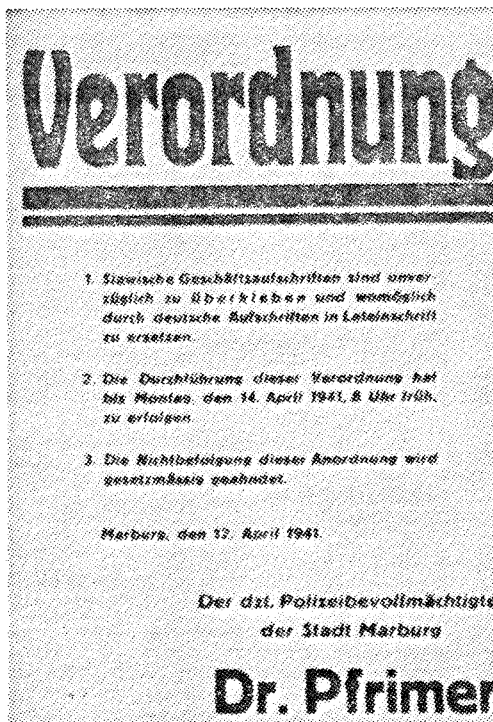
Minila je ura in še nekaj, ko smo se ustavili v peti sobi razstavnih prostorov, ki prikazujejo življenje slovenskih izgnancev v Srbiji, Hrvaški in Bosni. »Topel sprejem domačinov je slovenskim izgancem v najhujših časih pomagal lajšati gorje, dvigati moralno in krepiti življenjsko voljo,« je pojasnjeval tovariš Ferenc njim, ki so obiskali Slovenijo prav v imenu teh nepozabnih spominov.

Zivljenje slovenskih izgnancev v Nemčiji, udeležba v narodnoosvobodilnem in odporniškem gibanju ter njihova vrnitev v domovino — to je vsebina razstavljenih dokumentov v naslednjem prostoru. »Mnogo se jih ni vrnilo, njihovi grobovi v Srbiji, Hrvaški, Bosni, Nemčiji in na Poljskem pa obtožujejo in opozarjajo,« je poudaril dr. Tone Ferenc.

Znano je, da ni med drugo svetovno vojno nobeno odporniško gibanje v Evropi ustvarilo toliko likovnih del kot slovensko; nemale teh del prikazuje tudi trpljenje izgnancev; likovna dela na to temo pa si lahko ogledate v sedmi sobi muzejske zbirke, posvečene Slovincem, ki so bili izgnani iz svojih domov.

»Stopetnajst panojev, dvanaest vitrin in okoli tisoč razstavnih predmetov je za nami; veliko truda je bilo vložene v to delo in morda tudi neprespanih noči... Kdaj ste začeli zbirati gradivo?« sem povprašala dr. Toneta Ferenc.

»Jeseni leta 1958 sem začel zbirati gradivo za obsežno razpravo »Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941-1945, ki je bila leta 1965 sprejeta na zgodovinskem oddelku beograjske filozofske fakultete kot doktorska disertacija. V želji, da bi čim širši krog bralcev dobil vpogled v vse nacistične zamisli ter načrte v zvezi z izgonom Slovencev, sem kasneje napisal okrog osemsto strani obsegaajoče delo z istim naslovom. Pobudo za ustanovitev muzeja slovenskih izgnancev so dali ZZB NOV Krško, turistično društvo iz Brestanice in ZB Brestanica: sredstva so prispevali občina skupščine Krško, termoelektrarna Brestanica, posamezniki

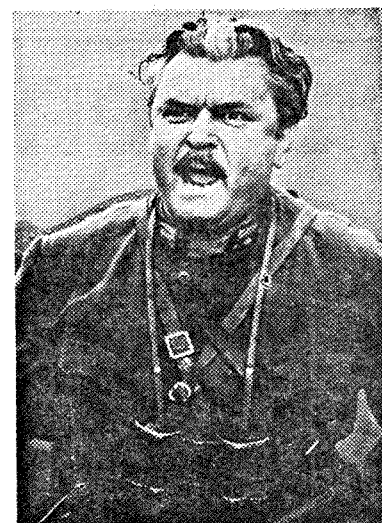

Nacistični ukaz o odstranitvi slovenskih napisov v Mariboru sredi aprila 1941 in njegovo izvajanje.

ŠE ENA KNJIGA O TITU

Beograjski inštitut za sodobno zgodovino je izdal knjigo »Tito na kretnicah zgodovine« (Tito pred temama istorije). Avtor Pero Damjanović na podlagi virov, zbranih v številnih arhivih in predvsem v arhivu Kominterne v Moskvi, razčlenjuje nekatere najbolj pereče probleme iz časov boja za ureditev KPJ in za njeno novo politiko, ki jo je inspiriral in vodil tovariš Tito. Največ pozornosti posveča Titovemu boju za utrditev KPJ v obdobju 1937-1939, nadalje 5. deželni konferenci in njenemu zgodovinskemu pomenu. Razpravlja o nekaterih teoretično-starejšinskih problemih socialistične revolucije v Rusiji in Jugoslaviji, o nacionalnem vprašanju v Jugoslaviji in politiki KPJ do 1941, o sporih med KPJ in vodstvom komunistične internacionale. Marsikaj osvetljuje Damjanović z novih vidikov in pri tem tudi polemizira z nekaterimi tolmačenji jugoslovanskih avtorjev. Kot enotna nit, ki se vleče skozi vso knjigo, pa jo zaokrožuje v tematsko celoto podoba osebnosti tovariša Tita.

beležke

Sergej Bondarčuk v vlogi komandanta partizanske artilerije v »Bitki na Neretvi« Veljka Bulajića.

BONDARČUK NA SUTJESKI

Stipe Delić, režiser filmske epopeje o eni izmed največjih bitk jugoslovanskih partizanov, je poklical na Sutjesko Sergeja Bondarčuka. Njegovo delo — pravi znani režiser »Vojne in mira«, »Človekove usode« in mnogih drugih filmov — bo, da pomaga z nekaj nasveti. Povedal je tudi, da trenutno pripravlja scenarij — skupaj s pisateljem Valentinom Ježovim — o znamenitem ameriškem novinarju Johnu Reedu, ki je opisal dogodke v oktobrski Rusiji.

Slovenski izseljenci v taborišču v Rajhenburgu, 8. XI. 1941

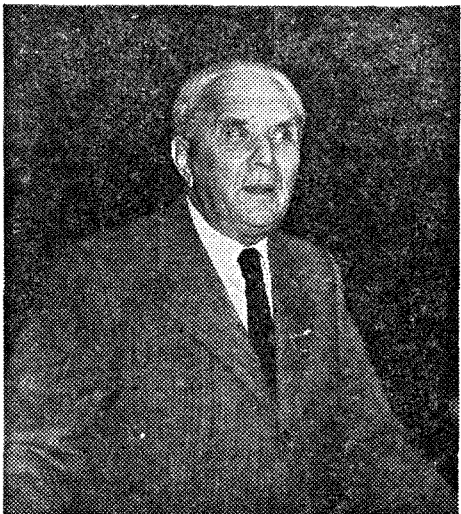
MILENA ŠTRAJNAR

Obisk v inženirijskem centru

Pred kratkim smo obiskali šolski inženirijski center v K., ki je proslavljal svojo četrstoletnico. V tej svojevrstni šoli smo se na kratko seznanili z zgodovino naše inženierije, hkrati pa z ljudmi, ki že leta in leta vzgajajo ustrezne strokovnjake za potrebe naše obrambe oziroma splošnega ljudskega odpora. Z nekaterimi smo prav v prazničnem vzdušju, pokramljali o položaju in vlogi inženierije v pripravah na obrambo.

TITO — PRVI UČITELJ INŽENERCEV

Oktobra 1941. leta je tovariš Tito napisal navodilo o obrambi osvobojenega ozemlja. To je prvi dokument iz zgodovine naše inženierije. V njem vrhovni poveljnik NOV in POJ poudarja pomembnost rušenja vseh cest, ki držijo proti svobodnemu ozemlju. »Tako moramo porušiti najbolj občutljive dele na teh cestah — mostove, via-

Vladimir Smirnov, generalpodpolkovnik, prvi komandant inženierije JLA.

dukte, križišča. Izkopati moramo tudi številne jame, ki naj bi bili 6 m široki in vsaj 3 metre globoki. Nujno je tudi postavljati barikade iz kamna in lesa. Vse steze in pota naj nenehno nadzirajo naše patrulje. Vsak porušeni del ceste, vsako barikado in zapreko je treba braniti s težkimi, ali lahкими mitraljezi.

Tako je torej tovariš Tito prvega vojnega oktobra, napisal prvo stran zgodovine inženierijske službe.

Spomladi, leta 1942. je tovariš Tito povabil Vladimirja Smirnova (sedaj generalpodpolkovnik v pokoj) ter se z njim pogovoril o ustanovitvi inženierijske enote, ki naj bi bila na razpolago vrhovnemu štabu.

»Nalogo sem, seveda, resno in odgovorno sprejel«, se spominja general Smirnov, »in sem v kratkem ustanovil inženierijski vod, ki je takrat štel le sedem borcev. Dva med njimi sta bila takorekoč na pol invalida, sta postala namreč med znanim igmanskim pohodom. Vendar je tovariš Tito za novo enoto nenehno skrbel in je kljub vsem težavam, ki so ga v tem obdobju spremljale, postal naš prvi učitelj. Po dveh mesecih urjenja je vod že uspešno opravil pomembno nalogo. Porušili smo namreč vse železne mostove na Drini in je tako velika in dolgo pripravljana sovražnikova ofenziva šla po vodi...«

DIVERZANTSKA IZNAJDLJIVOST

Ko že govorimo o začetkih naše inženierije, zlasti pa o njenem izvoru — diverziji, se ne moremo znebiti razmišljanja o takratni preskrbi partizanov z eksplozivnimi snovmi. Tovarne, zlasti smodnišnice, so bile že v sovražnikovih rokah. Vendar je iznajdljivost našega borca znala tudi to težavo večje premagovati.

Pa pogledimo, kaj je neznan diverzant leta 1942 naskrivaj zapisal v svoj dnevnik:

»Bili smo obveščeni, da nocoj pripelje nemški ekspresni vlak, imenovan Ciklon, ki je prek našega ozemlja prevažal nem-

ško soldatesko v Bolgarijo in Grčijo. Imeli smo le nerazstreljeno letalsko bombo. Dokaj hitro smo se odločili. Namesto originalnega vžigalnika smo vstavili električnega in ga zvezali z navadno oaterijo za žepno svetilko. Ko smo v temi zagledali žareče oči lokomotive, je bilo slišati obupne klice na pomoč. Zjutraj smo od nekega železničarja, našega obveščevalca, zvedeli, da je bilo uničenih 18 štiriosnih vagonov. Med 370 ubitimi je bilo precej oficirjev in en general. Iz zdrobljenega vlaka so Nemci z največjimi napori izvlekli štiristo ranjencev. Proga pa je bila cele tri dni neuporabna...«

Lahko bi podobne primere še naštevali, vendar to ni naš namen. Zavoljo tega, ker si prizadevamo našo vojaško preteklost in preteklost inženierije nekako povezati z današnjimi pripravami za splošni ljudski odpor.

INŽENERIJA — SVET SKRIVNOSTI...

Ljubljancin Jože Moretti je danes polkovnik-inženier. Ko se je napotil v partizane, je bil star 16 let. Zdaj pa je načelnik katedre v inženirijskem šolskem centru.

Še pred odhodom v slovenske gozdove je Jože slišal o pogumnih partizanih, ki tako rekoč pred nosom okupatorja rušijo mostove, ceste, tovarne. Zamišljal si jih je kot velikane, ki se ne boje ne jekla ne kamna. Pozneje, pri partizanih je Jože pogostoma slišal o diverzantsko-minerskih akcijah, vendar o tem »skrivnostnem« delu ni imel pojma.

— Kako ste potem kot partizanski oficir zašli prav v inženierijo?

»Odkrito povedano, želel sem postati letalec. Toda tik pred zdravniškim pregledom sem imel smolo. Zbolel sem, in me seveda niso sprejeli. Takoj potem sem se odločil prav za inženierijo, ki je zame že v partizanskih časih pomenila skrivnost in hkrati vabiliv svet.«

— Kaže, da ste kot partizan gledali na to zvrst vojske z globokim spoštovanjem. Je to res? Če je tudi danes tako, povejte vsaj nekaj besed o položaju in vlogi inženierije v pripravah za splošni ljudski odpor?

»Možna bodoča vojna bo vsekakor izpolnjeno nadaljevanje naše NOB. V taki vojni se inženierija pojavlja ne le kot tehnična, marveč tudi kot bojna prvina vseh dejavnikov naše obrambe. Njen položaj je tako v prvih bojnih vrstah kot tudi v zaledju sovražnika oziroma napadalca. Zato menim, da bi vse naše partizanske enote spričo svojih nalog v obrambi domovine morale dobro obvladati vsaj glavne prvine s področja inženierijskega zavarovanja. To je nujnost našega načela, med drugim sloni tudi na izoblikovanosti naše dežele, oz. njenega ozemlja. Miniranje in rušenje ne bi smela biti uganika za pripadnika partizanskih enot. Ob vsem tem sta pa zelo pomembni tako večšina in spretnost, ka-

kor tudi smisel za delo brez predvidenih priprav. Gre namreč za tako imenovane improvizacije. Edino na ta način bi vsak borec uspešno deloval tudi v primeru, ko ostane brez ustreznih formacijskih eksplozivnih sredstev. Mar niso to naši partizanski diverzanti nešteto krat dokazali? Skratka, vsak naš človek, ki bo jutri prevzel vlogo branilca, bi se moral že v miru navaditi ščititi ne le sebe, temveč tudi okolico. Vzemimo za primer zaklonišče, osebna ali skupna. Koliko ljudi je za časa NOV izgubilo življenje samo zato, ker se niso znali vkopavati! Nekateri so pa vkopavanje celo podcenjevali in so nazadnje predčasno za vedno zapustili borbeno vrsto. Vkopavanje in izkoriščanje naravnih in umetnih zaprek in ovir je starodavno, toda zlato vojaško pravilo, ki je še danes veljavno...«

... IN ZAVEZNIK VSEH

Naš drugi sobesednik je bil spet inženirijski polkovnik Milan Trnokop, ki se v šoli ukvarja s politično-pravnimi zadevami. Povedal je, da v centru šolajo podoficirje in gojence vojaške akademije (zadnji četrti letnik) ter poudaril, da te dni dokaj živahno razpravljajo o posebnostih vojaškega šolstva.

Polkovnik Jože Moretti: »Področje inženierije je ne samo bogato ampak tudi zelo privlačno in zanimivo.«

»Pred kratkim nas je obiskala skupina poslancev — vodil jo je tovariš Avgustin Lah — in vse kaže, da bo naša šola priznana kot gradbena fakulteta za oficirje in kot srednja gradbena za podoficirje. Tovariš Lah je povedal, da so pogoji za takšno razvrstitev vojaških akademij oz. šol že dozoreli.«

Potem je polkovnik Trnokop pripovedoval o znanstvenih raziskavah na področju inženierije. Učno osebje namreč nenehno in natančno preučuje ne le naše, temveč tudi izkušnje sodobnih osvobodilnih vojn.

»Vse, kar je koristno, pa najsi bo naše ali tuje, skušamo prilagoditi našim sedanjim možnostim ali potrebam. Ne gre torej zgolj za teoretično razpravo ali za jalovo razmišljanje. Zavedamo se, da naša načela vsebujejo velike možnosti za praktično uporabo novih, sodobnih in naši jutrišnji obrambi prilagojenih rešitev. Imamo zares lepe možnosti za ustrezajočo pripravo obrambe v inženirijskem smislu. V ta namen šolamo ljudi ne le za potrebe JLA, ampak tudi za vse druge oblike splošnega ljudskega odpora. Naj omenim še to, da s posebno pozornostjo in skrbjo vzgajamo diverzantske skupine in enote, ki naj bi bile tudi v prihodnji morebitni vojni, tako kot so bili včasih partizani, sposobne uničevati sovražnika na vsakem koraku ter hkrati zaščititi naše gospodarstvo in prebivalstvo.«

— Tovariš polkovnik, včasih je slišati, da je pehota kraljica vojne. Nekeč so govorili o topništvu kot bogu vojne. Zveze pa so, pravijo, živci boja. Kaj je potem inženierija?

»Ne bo pretirano, če povem, kaj imam v mislih: brez inženierije bi vsi 'bogovi' hitro ohromeli. Hočem reči, da imajo vsi dejavniki in vse oblike naše obrambe v inženieriji trdno oporo tako v miru kakor tudi med vojno. Inženierija je zaveznik, ki varuje in podpira napad ali obrambo, po drugi strani pa kar se le da zavira sovražnika ter presenetljivo ruši njegove načrte.

B. JAKOVljevič

DRAGI TOVARIŠ!

Sporočamo Ti, da bo srečanje političnih zapornikov iz Volterre, ki ga organiziramo sami, na željo mnogih, da se po 30 letih zopet vidimo, V SOBOTO, 17. junija 1972, ob 10. uri v Turističnem domu na Travnj gori nad Sodražico.

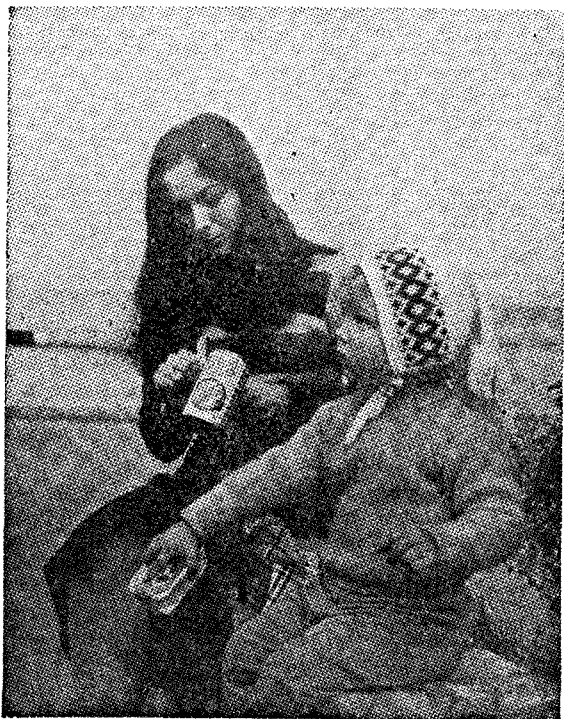
Zbirališče bo od 8.30 do 9.30 v Sodražici, v gostilni »Mikulič«. Ob 9.30 bo skupen odhod z osebnimi avtomobili na Travno goro. Vabilo velja tudi Tvoji tovarišici.

OKVIRNI PROGRAM SREČANJA:

- ob približno 10. uri kratek pozdravni govor, ki ga bo imel Zagar Iztok in počastitev spomina na padle in umrle tovariše,
- kosilo bo približno ob 12. uri,
- čas pred in po kosilu je namenjen tovariškemu razgovoru, razgledu lepot Travnje gore in razvedrilu,
- odhod iz Travnje gore po želji posameznika.

Vsak udeleženec prispeva za kosilo in ostale stroške po 20,00 din. Na voljo bodo tudi pijače vseh vrst v turističnem domu po cenah, ki veljajo v domu in specialitete na žaru v samoorganizaciji — po lastni ceni.

RIBJI BRODET

VABILO NA GOLOBAR

Vabimo vse borce in aktiviste NOV, mladino in vse druge občane na proslavo in odkritje spominskega obeležja, ki bo 18. junija 1972 ob 11. uri na planini Golobar pri Bovcu.

Proslava se prireja v okviru praznovanja 30-letnice ustanovitve prvih partizanskih brigad na Slovenskem in v spomin na tragično bitko 26. aprila 1943. leta, ob ustanavljanju Gradnikove brigade.

Za vse udeležence bo pripravljeno brezplačno »partizansko« kosilo.

Na proslavo se prav posebno vabimo preživeli borci, ki so sodelovali v takratni bitki, in sodelovali padli.

Ker nimamo seznamov le-teh, ne bomo poslali nobenih osebnih vabil, in prosimo, da to vabilo štejete za osebno vabilo.

Dostop na planino Golobar:

- iz Drežniških Raven, peš pot 2 uri,
- iz Cezsoče pri Bovcu, peš pot 2 uri in pol,
- iz Kal-Koritnice pri Bovcu, peš pot 2 uri.

Nasvidenje na Golobarju!

PRIPRAVLJALNI ODBOR

OBVESTILO

Borce dolomitskega odreda in aktiviste OF s področja delovanja odreda vabimo na proslavo tridesetletnice ustanovitve dolomitskega odreda in na tovariško srečanje. Proslavo smo združili z vsakoletno proslavo dneva borca, ki jo organizira Združeno podjetje »Iskra« v Kranju, delovna enota Horjul, in Zavodom za avtomatizacijo — Ljubljana. Proslava se bo pričela v soboto 1. julija 1972 ob 9. uri 30 minut. Glavni govornik bo predsednik ZKS France Popit.

Na tovariškem srečanju se bomo pogovorili o našem nadaljnjem delu, seznanili se bomo s tem, kako daleč smo pri pisanju zgodovine odreda in drugem.

Povežite se z organizacijo Zveze združenj borcev NOV, posebno v domicilnih občinah dolomitskega odreda, ki bodo skupaj z ostalimi družbenimi organizacijami organizirale udeležbo! Vabimo tudi vse prebivalstvo tega področja, da skupaj z borci in aktivisti OF proslavi to obletnico.

Odbor dolomitskega odreda

DELAMARIS IZOLA

POTUJOČA KNJIGARNA PARTIZANSKE KNJIGE

četrtek, 15. junija — ŠKOFIJE HRVATINI

petek, 16. junija — ŠMARJE

sobota, 17. junija — BERTOKI

CRNI KAL

torek, 20. junija: STRUNJAN — FIESA

sreda, 21. junija: PIRAN

četrtek, 22. junija: SEČOVLJE — SEČA

petek, 23. junija: PORTOROŽ

sobota, 24. junija: LUCIJA

NAŠE GESLO: Dobra knjiga v vsako vas!

Uspešen orientacijski pohod ZRVS

V soboto zjutraj 10. junija, je bil zbor rezervnih starešin iz KS Posavje Ljubljana na vrtu pri »Tavčarjevem dvoru«. Ta kraj je bil namreč najprimernejši za pravo pohoda in sam start. Na vrtnih mizah, ki so bile vse zasedene, so bile vojaške karte, navodila za pohod, ocenjevalni listi, taktične naloge itd. Z organizacijskim vodstvom orientacijskega pohoda je bilo tu 119 starešin, tekmovalnih, petčlanskih skupin pa devetnajst.

Skupine so se ustanovljale na mestu samem, največ po poznanstvih. Vodja, ki si ga je skupina izbrala, je dobil od štaba pohoda vsa potrebna navodila in 5 listov z nalogami.

Na trasi pohoda prek hriba Tabor, čez Črnušnico v črnuški hrib do vojaškega strelišča so bile 3 kontrolne točke, kjer so skupine reševale tudi posebne naloge upr. s področja topografije, taktičnih vaj, metanja bomb in streljanja z malokalibrsko puško.

Med potjo so na skupine čakale »zasede«. Na posameznih drevesih so bili narisani topografski znaki orožja; takšna drevesa je bilo treba najti ter na poseben list vpisati, kaj znak pomeni. Na vsaki kontrolni točki je bila ocena prehojene poti in ocena rešenih nalog. Člani skupine pa so si lahko poleg pozitivnih točk nabrali tudi kazenske, tako za čas kot za pomote v reševanju nalog. Za hojo po predvideni trasi je bilo namreč določeno 65 minut, za reševanje nalog pa skupaj 55 minut.

Od »Tavčarjevega dvora« prek mostu čez Savo v hrib so skupine odhajale vsakih 5 minut. Vreme je bilo lepo in razpoloženje članov skupin odlično. Marsikdo se je

jezil, ko je dobil poziv na pohod, češ pa bo šla sobota, toda v soboto so na cilj, na strelišču, vsi po vrsti ugotavljali, da je bil pohod doživetje. Sonce, gozdne poti v senci, kratki strmi vzponi, ki so razširili pljuča, čudovit svez jutranji zrak, organizacija brez napake, skupinsko reševanje nalog, nova poznanstva in nova bližja in trdnjša prijateljstva — vse to v enem dopoldnevu. Splošno počutje je bilo takšno, kot da gre za uspel izlet, na katerem pa se je še neprisiljeno obnovilo vojaško znanje, ki ga vojaške starešine ne smejo pozabiti.

Če bi hoteli v dveh besedah, kot se reče, strniti najvažnejše ugotovitve tega pohoda, moramo zapisati:

— da je bila udeležba mlajših rezervnih starešin razmeroma velika in da so pohod in naloge na njem vsi sprejeli resno;

— da so bile skupine po znanju močno izenačene. Od 500 možnih točk jih je imela najslabša 345, najboljša pa 454;

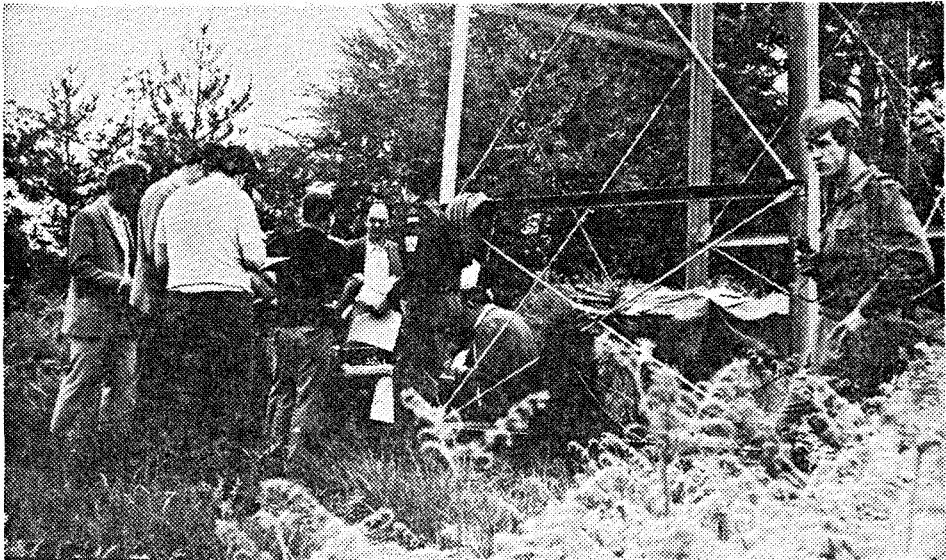
— da so kazenske točke dobile samo 3 skupine;

— da je bilo metanje bomb (slepih) na daljavo 30 m v petmetrski krog za večino udeležencev pohoda precejšen problem.

In še mnenje organizatorja pohoda, predsednika komisije za splošni ljudski odpor pri ZRVS na Posavju Marjana Kobentarja, ki je odlično opravil svojo nalogo:

»Najbolj sem vesel, ker so mnogi udeleženci pohoda izjavili, da bi na takšne vaje še prišli. Zadovoljen nisem bil le z rezultati metanja bomb in streljanja. Oboje je bilo brez poizkusnih metov oziroma strelav. Ta dva elementa obrambe bomo morali vaditi intenzivneje.«

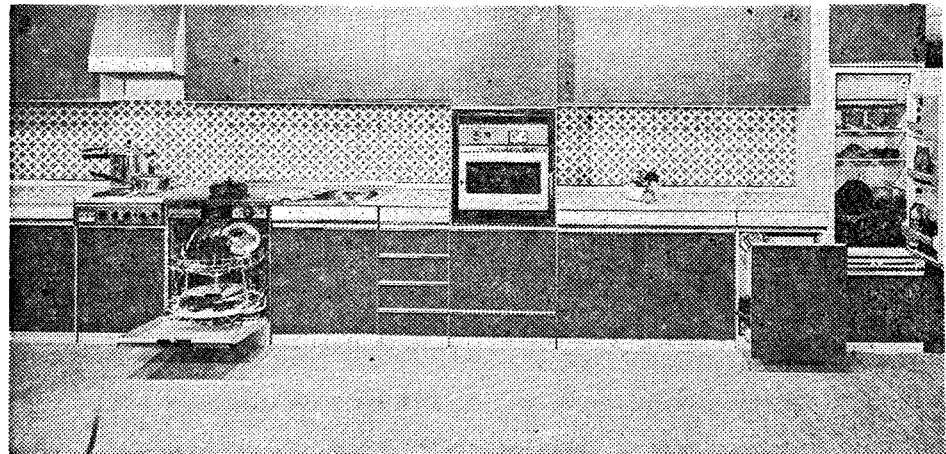
STANE KOMAN

Na kontrolnih točkah so pomagali in sodelovali tudi taborniki »Posavski črički« in pripadniki JLA

VSEM BORCEM 7. BANIJSKE UDARNE DIVIZIJE

Odbor za proslavo ustanovitve VII. banjske udarne divizije poziva vse borce te divizije, živeče v SR Sloveniji, da javijo svoje naslove Odboru za proslavo VII. banjske udarne divizije — medobčinska konferenca SZDL 44000 SISAK, Vladimira Gortana 11. V tej prijavi pa naj vsi borci navedejo sledeče podatke: ime, očetovo ime in priimek, leto in kraj rojstva, datum vstopa v NOV z navedbo koliko časa je bil v VII. banjski diviziji (brigada, bataljon), sedanja zaposlitev, naslov in če kdo razpolaga s podatki umrlih borcev, kdaj so padli in kje so pokopani.

vega 60
brest cerknica

Dr. TEODOR TOMINŠEK:

KOČEVSKI PROCES

Slovenska partizanska vojska, katere 30. obletnico nastanka praznujemo letos, se odlikuje tudi po odlično organiziranem vojaškem sodstvu. Vodstvo osvobodilnega gibanja je v procesu nastajanja slovenske ljudske vojske kot ene bistvenih prvin nastajajoče slovenske državnosti že od vsega začetka posvečalo največjo pozornost zakonitosti. Drugače tudi ni moglo biti. Osvobodilno gibanje je bilo po svoji vsebini globoko demokratično ljudsko gibanje, pa je moralo imeti tudi zunanje attribute demokratičnosti, reda in zakonitosti. Nadalje je bilo to potrebno, da se vojaška in revolucionarna oblast ne bi izrodili v samovoljo. Vsi pravni strokovnjaki, ki stvar поблиže poznajo, so si edini v oceni, da se nobeno revolucionarno gibanje na svetu ni premoglo tako demokratičnega in strokovno usposobljenega sodstva, kot smo ga med štiriletnim bojem proti okupatorju in domačim izdajalcem imeli na Slovenskem. Velikega pomena za mednarodni ugled partizanskega sodstva pa je bil kočevski proces proti zajetim belogardistom in plavogardistom, ki je bil pravzaprav prvi sodni proces proti vojnim zločincem v okupirani Evropi in sicer še pred podpisom moskovske deklaracije o sojenju vojnim zločincem. Da bi osvežili spomin na veličastje tistih dni, ko je slovenska partizanska vojska nezadržno zmagovala in ko sta se z nezadržno močjo uveljavljali nova resnična demokracija in zakonitost, pa tudi zato da bi spomnili na zločine in ljudske izvrške najnižje vrste, smo sklenili objaviti spomine dr. Teodora Tominška in sodbo s kočevskega procesa, ki bo zanimiva tudi za preproste ljudi.

Več kot 17 let je minilo, odkar sem v dobi okupacije sam neposredno sodeloval in pomagal pri usmerjanju in razvijanju našega novega ljudskodemokratičnega sodstva (socialističnega), odkar sem ga sam neposredno doživljal in se v njem v celoti izživljal z vsem idealizmom in predanostjo iskrenega pristaša NOB in ljudske revolucije. Marsikaj je že obledelo oz. izpadlo iz spomina, toda temelji našega dela in ustvarjanja ter najpomembnejši dogodki so ostali ohranjeni v globoki, nepozabni zavesti. Saj tudi drugače ne more biti, kajti tega, kar si v resnici tako globoko prevzet doživljal in ustvarjal, kakor je nujno moral vsak iskren pristaš naše borbe — tega ne more nobena stvar ne še tako dolga doba izbrisati iz zavesti.

Od vseh teh dogodkov mi je ostal morda najbolj v spominu tako imenovani *kočevski proces*, v katerem sem stoodstotno sodeloval kot sodnik od njegovih prvih začetkov do končne redakcije in odprave pismenega izdatka sodbe. Sedaj, ko po tolikih letih zbiram, pregledujem in urejum ta prvotni material ter ga kritično ocenjujem predvsem s strokovne, pravne plati (skoraj 30 let sem bil sodnik po poklicu), vedno bolj spoznavam veliki zgodovinski pomen tega procesa tudi s te strani (njegov velik političen in siceršen družbeni pomen je več ali manj znan). Saj pomeni za takratno dobo edinstven primer revolucionarnega procesa, na katerem so prišla že do polne veljave temeljna načela naprednega demokratičnega sodstva, kljub temu da je potekal v najtežjih razmerah okupacije, sredi nacistične »trdnjave Evrope«, v naglici, na majhnem, začasno osvobojenem ozemlju, neposredno ogroženem od nemške ofenzive. Zato je razumljivo, da je vplival tudi kot smernica za ves nadaljnji razvoj oz. pravilneje za ves nadaljnji postopek in sojenje naših novih sodišč tako za časa okupacije kakor v prvi povojni dobi.

Procesno gradivo je na srečo v glavnem ohranjeno. Hrani ga arhivski oddelček Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, kjer sem ga podrobno pregledal ter sistematično uredil. Vse to gradivo je originalno, tj. sestavljajo ga izvorni dokumenti, večinoma prvopisi, deloma duplikati procesnega gradiva (zapisniki o zaslišanju obtožencev, obtožnica, razpravni in posvetovalni zapisnik, pismena sodba itd.), ki ga je imelo sodišče takrat na razpolago na procesu in ga uporabilo pri sojenju. To lahko z vso gotovostjo potrdim glede vsega v navedenem arhivu zbranega gradiva (rekonstruiran sodni spis o Kočevskem procesu, fasc. 6 (NOB-V), torej tudi za duplikate in dokumente brez uradnih oznach oz. brez podpisov, ker sem jih sam neposredno imel v rokah na procesu in pri izdelavi pismene sodbe).

Namen teh mojih spominov je, da pripevajo — kolikor mi bo le uspelo — čimveč konkretnih podatkov in pojasnil k procesu, zlasti da živo dokumentirajo procesno gradivo v tistih točkah, ki jim utegne zgodovinar ali pravni strokovnjak ugovarjati oz. dvomiti o njihovi zanesljivosti in verodostojnosti. Zagotavljam, da imam pri tem najiskrenjši namen, da poročam o vsem strogo objektivno, tako kakor se je po mojih neposrednih opažanjih dejansko dogajalo in kakor sem jaz dejansko doživljal in to tudi o stvareh, ki jih utegne kdo ocenjevati neugodno. Saj je osnovni smisel spominov prav v tem, da prispevajo k ugotavljanju zgodovinske resnice. Ta bo pokazala tudi marsikatero slabo točko procesa (saj brez tega tudi ni moglo biti), vendar to spričo njegovih izrednih kvalitet v temeljnih stvareh ne more zmanjšati njegove vrednosti, ampak nasprotno, nujno bodo morale pokazati, na kakšni neverjetni višini (za takratne razmere) je že takrat bilo naše sodstvo.

PREDPRIPRAVE NA PROCES

Sodni proces proti narodnim izdajalcem, ki smo jih splošno označevali s skupnim imenom belogardisti oziroma plavogardisti, je že dalj časa pred kapitulacijo Italije lebdel v zraku kot nujna zahteva NOB, da se kanalizira ogorčenje ljudskih množic na za-

konito pot in javno razkrinka pred objektivnim forumom pravo ozadje tega izdajstva. Zajetje glavnine teh tolp po kapitulaciji Italije na Turjaku in v Grčaricah po narodnoosvobodilni vojski ter prihod številnih kvalificiranih in predanih pravniških kadrov na osvobojeno ozemlje sta omogočila, da se ta zahteva v kratkem na primeren način uresniči. Stvar je bila nujna tudi zaradi potrebe, da se vprašanje krivde zajetih čimprej razčisti in da se čimprej organizira proces zaradi grozeče nemške ofenzive. Zato je Izvršni odbor OF že septembra 1943 sprejel sklep, da je treba ujetje izdajalce postaviti pred vojaško sodišče, isto je načelno potrdil Zbor odposlancev slovenskega naroda v začetku oktobra 1943.

Sodni oddelček Glavnega štaba NOV in POS je dobil nalogo, da ta sklep izvrši. Takrat je bil načelnik sodnega oddelka tov. Zoran Polič, jaz sem bil njegov prvi, Jože Šegedin pa drugi pomočnik. Pri sodnem oddelku so bili še pravniki dr. Anton Kržišnik, Jernej Stante in Marko Simčič, ki

Major dr. Teodor Tominšek kot načelnik sodnega oddelka Glavnega štaba NOV in POS spomladi 1944.

so sestavljali takrat ravnokar formirano višje vojaško sodišče, in sicer dr. Kržišnik kot njegov predsednik, druga dva pa kot njegova člana¹. (Tovariša Polič in Simčič sta bila že poprej v partizanih) oba, zlasti Polič, sta med prvimi sodelovala pri formiranju vojaških sodišč in sestavljanju prvih pravilnikov o vojaških sodiščih, medtem ko smo vsi drugi prišli v partizane šele po kapitulaciji Italije. Tako npr. sem jaz odšel iz Ljubljane 10. IX. 1943 skupaj s tovarišema dr. Antonom Kržišnikom in Jernejem Stantem ter pok. dr. Božom Kobetom. Na podlagi osebnega napolila tov. Vlaste, tj. Mire Tomšič, sedaj poročene Svetina, ki je stanovala pri meni v Ljubljani kot ilegalka, smo se javili neposredno Glavnemu štabu v Novem mestu in nato v gradu Soteska. Glavni štab nas je odredil na delo v sodni oddelček, ki je imel svoj sedež v vasi Gornji Kot v bližini Dvora. Tam smo imeli pri dveh siromašnih kmetih (v hiši oz. skednju) skromne pisarniške prostore in bivališče do nekako 20. oktobra 1943, ko smo se morali umakniti zaradi nemške ofenzive. V tem razdobju je naš oddelček poleg drugega opravil vse delo v zvezi z organiziranjem Kočevskega procesa.

(Nadaljevanje prihodnjic)

¹ Sicer pa se pristnost lahko ugotovi s primerjavo vsebine teh dokumentov z razpravnim zapisnikom in pismeno sodbo — ta dva dokumenta kažeta vse, tudi formalne znake pristnosti s podpisi, pečati itd. — pa tudi vsebinsko se povsem ujemajo.

² Poleg nas so bili na oddelku od pravnikov še dr. Božo Kobe, Boris Kocijancič in dr. Danilo Dolgan vsi trije kot sodni instruktorji (od srede oktobra 1943 dalje je bil nekaj časa sodni instruktor še dr. Ziga Vodusek) in dr. Jože Globenik, bivši odvetnik v Novem mestu, ki je pomagal pri internem delu na oddelku. Na sodni oddelček so v tem času prihajali še drugi pravniki, vendar le prehodno ali zaradi zaposlitve drugod (npr. dr. Darko Černež dr. Jože Zabkar, Lojze Kramar in drugi).

Črni dnevi na Poreznu

(Nadaljevanje)

Obvestila je komandanta brigade, da je po podatkih šefa obveščevalnega centra gorenjskega vojnega področja, ki je bilo pri vojašnicah na Črnem vrhu, prispela neka kolona tovornjakov neugotovljenega števila popoldne iz Podbrda ter se delno ustavila »Pri žagi«, delno pa pri Podroštu v dolini Selške in Zadnje Sore. Iz istih virov je zvedela še to, da so nemške enote, ki so prodirale od Save čez Jelovico — šlo je za 14. SS-divizijo, — pred večerom že dosegla črto Nomenj—Dražgoše—Železniki, kjer so se spojile z enotami esesovske policije, prodirajočimi iz Škofje Loke. Njihovi prednji oddelki so se že povzpeli na Prtovč ter prodrli vzdolž Selške Sore do Zalega loga. O kakšnih premikih sovražnih enot iz Bohinjske Bistrice in o tem, kakšen je položaj v Bohinjskem kotu, dotlej ni bilo še nikomur nič znanega, ker se obveščevalci še niso vrnili. Komandanta je vzradostila zlasti vest, da je verjetno le ostala odprtina za pravočasen umik iz sovražnikovega obročja.

Ko je tudi razpotegnjeni konec kolone dosegel glavno cesto, je brigada nadaljevala pot proti Črnemu vrhu, da bi potem, kot so načrtovali, šla naprej proti Selški Sori. Sklenili so, da se mora brigada brezpogojno še isto noč prebiti na Ratitovec, in sicer med Zalim logom in Podroštom.

Brigada je med 22. in 23. uro pri vojašnicah na Črnem vrhu našla že veliko množico partizanov. Bilo je več kot tisoč ljudi, ki so večinoma pripadali gorenjskemu vojnemu področju. To je bilo pravo zbirališče in zatočišče različnih zalednih enot, ustanov in služb, med katerimi sta bili najbolj številni enoti delavski bataljon NOVGRAD in velika transportna četa, ki je skrbela za prevoz živeža iz gospodarsko bogatih in še neizorpanih predelov ob Savi na Cerkljansko. Le polovica te velike množice je bila oborožena, zraven pa le nekaj dvesto do tristo sposobnih za dolge pohode. Tisti čas se je na Črni vrh zateklo tudi mnogo civilistov in političnih aktivistov, ki so se iz strahu pred sovražnikovim nasiljem umaknili iz svojih vasi ter iz Cerknega. V množici ljudi, ki so pripadali gorenjskemu vojnemu področju, je bila sposobna za boj le zaščitna četa kakih 40 mladih borcev.

Z navedenim položajem sta vodstvo Kosovelove brigade seznanila komandant in politični komisar gorenjskega vojnega področja Albin Drolc-Krtina in Janko Urbanc-Olga, ko so se srečali pred vojašnico. Ko so jima povedali svoje načrte za umik proti Bohinju, je poveljstvo gorenjskega vojnega področja izrazilo željo, naj jim brigada pomaga. Predlagalo je, da njihovo moštvo krene za brigado. Ko bodo prišli v dolino Selške Sore in na glavni cesti postavili bočno zavarovanje proti Zalem logu in Podroštu, naj bi se za predhodnico pomaknili skozi dolino najprej oddelki gorenjskega vojnega področja, za njimi pa bi krenili še oddelki brigade in tvorili zaščitnico.

Poveljstvo Kosovelove brigade je ta predlog takoj sprejelo, zakaj kljub lastnim težavam in majhnemu številu za boj sposobnih borcev je brigada morala dati pomoč pri umiku tolikšne množice ljudi iz sovražnikovega obročja.

Štab Kosovelove brigade v bližini Trnovega, 23. januarja 1945. Z leve proti desni: namestnik komandanta brigade kapetan Božidar Kovač-Iztok, načelnik štaba kapetan Slavko Jereb, pooblaščen oficir Ozne podporočnik Stanko Benevol, v. d. političnega komisarja brigade Lojze Dolenc, komandant brigade kapetan Tone Bavec-Cene, pomočnik politikomisarja brigade Milan Starc in komandant 1. bataljona Andrej Renner-Drejček.

vega obročja tudi v primeru, če bi bile potrebne žrtve. Le eno zahtevo je komandant brigade postavil poveljstvu gorenjskega vojnega področja, in sicer, naj se ta množica pod vodstvom njihovih starešin čimprej uredi v kolono ter hitro in organizirano krene za brigado, saj je že nekaj čez 23. uro.

Medtem ko so se komandanti dogovarjali o organizaciji premika ter umiku iz obročja, je načelnik štaba brigade z referentom za oborožitev brigade prevzemal od gorenjskega vojnega področja okoli 13.000 nabojev za angleške puške in strojnice, okoli 60 min za minomete ter 48 min za lahke minomete. Tiste dni je imela brigada le en srednji minomet s 24 minami in tri lahke, ki pa so razpolagali le z osmimi minami. Strelivo je prevzela iz dveh razlogov. Prvi je bil ta, da po izpovedi referenta za oborožitev gorenjskega vojnega področja v Bohinju ni bilo partizanskih skladišč za strelivo, na drugi strani pa je gorenjsko vojno področje hranilo strelivo v skladiščih, ki bi mogli pasti sovražniku v roke.

K črnovrškim vojašnicam so še vedno prihajale kolone različnih drugih manjših ustanov in enot. Prišla je komanda mesta Cerknovo in Škofja Loka, nato pa še oblastni komite KPS za Gorenjsko s svojim zaščitnim bataljonom. Njihova vodstva so nekako zvedela za dogovor med komandantom Kosovelove brigade in gorenjskega vojnega področja. Ob odhodu Kosovelove brigade v dolino kake pol ure pred polnočjo so te enote krenile za njo, ne da bi o tem obvestile štab brigade. Kolona približno 2500 borcev in bork se je oblikovala takorekoč sproti.

Za Kosovelovo brigado je šel Škofjeloški odred, za njim oblastni komite z zaščitnim

bataljonom, nato obe italijanski brigadi, na koncu pa se je koloni priključilo gorenjsko vojno področje.*

Kosovelova je šla čez globoko vsekano korito potoka Davče med osamljeno kmetijo Bitenc in zaselkom Javor. Okoli tretje ure zjutraj, 23. marca, je dosegla ozki greben pri zaselku Šoštar, nato pa je kot predhodnica po desnem koraku strme steze krenil v dolino Selške Sore 1. bataljon, medtem ko se je glavnina brigade še zadržala na grebenu. Prvi bataljon je imel nalogo, pri mostičku in žagi na Sori razbiti morebitne sovražnikove zasede, postaviti bočno zavarovanje, nato pa štiti premik kolone glavnine brigade in drugih enot, dokler ne bodo dosegle pobočja nasproti Zgoranjim Danjam in Ratitovcu.

Toda ni minilo deset do petnajst minut, odkar je odšel 1. bataljon v dolino, ko je po partizanski zvezi vzdolž kolone prišlo povelje: »Kosovelova, umik nazaj!«

Presenečen spričo takšnega povelja je član ožjega štaba Kosovelove brigade takoj krenil vzdolž kolone navzgor, da bi ugotovil, kdo je poslal to povelje in čemu. Na koncu svoje kolone je našel borca Škofjeloškega odreda, ki mu je povedal, da ga je poslal s tem ukazom njegov komandant. Povelje je prišlo od zadaj, odred pa se je ustavil in čaka na pobočju nad potokom Davčo. Član štaba Kosovelove je hitro krenil s svojim spremljevalcem ob koloni navzgor in kmalu naletel na celoten štab Škofjeloškega odreda. Na vprašanje, kdo je dal ukaz za vrnitev brigade, je komandant odreda malce jezno in hkrati resignirano dejal, da ga že kdo od komitejcev lomi po svoje. Ker so se hoteli prepričati, so poslali po koloni vprašanje, kdo je izdal ukaz za umik. Po dolgem čakanju je prišel odgovor: »Komandant korpusa!« Vsi člani štaba so vedeli, da v koloni ni komandanta korpusa, zato so vprašanje ponovili. Prispel je nekoliko spremenjen odgovor: »Iz komande korpusa!«

Ni kazalo drugega kot kreniti nazaj, po vsej verjetnosti obstaja kak upravičen vzrok, zaradi katerega je bil izdan ukaz, naj se Kosovelova vrne takoj na Črni vrh.

O tem napornem in utrujajočem premiku s Cerkljanskega vrha do doline Selške Sore in nazaj na Črni vrh vedo povedati borci Kosovelove marsikatero podrobnost. Alojz Kuder in Peter Hudolin, oba doma iz Davče in borca 2. bataljona, sta izjavila: »Po prvi temi smo hitro in tiho zapustili položaje in z bataljonom odšli v Kadje. Tam smo se vključili v brigadno kolono ter nadaljevali pot proti Črnemu vrhu. Hodili smo hitro in skrbno pazili, da ne bi zaostajali, ker bi se tako lahko kolona pretrgala. Počasneje so starešine priganjali zlepa ali grda. Šele na Črnem vrhu smo se nekoliko oddahnili. Tam smo šli kar v koloni mimo kupa zabojev. Vsak borec je moral vzeti kak zaboj, čeprav je bil sleherni že precej obložen. Po enournem postanku smo nadaljevali pot v dolino in se prvič ustavili pri Šoštarju. Spominjam se, da je bil cilj pohoda priti v Bohinje. Komaj smo se dobro ustavili pri Šoštarju, pa je prišlo po partizanskem telefonu povelje: »Kosovelova, umik nazaj!« Član štaba — poznala ga nisva — ker sva bila v brigadi komaj nekaj dni, je začel preklinjati in po govorici sva spoznala, da ni Slovenec. Takoj je vprašal po zvezi, kdo je dal ukaz in zakaj. Ker ni bilo odgovora, je sam odšel nazaj na konec kolone. Mi smo pri Šoštarju pa še in še čakali. Godrnjali smo, ker zdaj tu stojimo, malo prej pa se je tako mudilo in so nas priganjali, naj gremo čim hitreje. Proti jutru smo se obrnili in spet odšli na Črni vrh. Spotoma smo dohitevali druge enote, ki se jim ni nikamor mudilo. Tako smo se skoraj vsakih sto metrov ustavili. Ura je bila že deset, ko smo prispeli na Črni vrh.«

Tone Lotrič, tedaj operativni oficir Škofjeloškega odreda, pa se spominja naslednjih podrobnosti: »Pozno ponoči, 22. marca, je naš odred krenil s Črnega vrha v koloni za Kosovelovo brigado. Za nami je bil oblastni komite KPS za Gorenjsko s svojim zaščitnim bataljonom. Ko smo se že spuščali po strmini proti potoku Davči, je prišel ukaz, naj se umaknemo nazaj. Takoj smo poslali kurirja, da obvesti Kosovelovo brigado. Ukaz za umik je prišel od kolone za nami. Menil sem, da je ta ukaz prišel spriču gostih sovražnikovih zased na nasprotnem bregu Sore. Tako smo se vrnili na Črni vrh.

Politični komisar Janko Urbanc-Olga v svoji izjavi navaja, da je gorenjsko vojno področje odšlo s Črnega vrha že po polnoči. Pravi: »Nismo že dolgo hodili, ko smo se morali ustaviti. Čakali smo skoro dve uri, ko je prišel ukaz, nazaj na Črni vrh. Pred nami sta bili dve italijanski brigadi, nato oblastni komite za Gorenjsko, Škofjeloški odred in Kosovelova brigada, ki je bila spredaj. Menim, da je prišlo povelje za umik oblastnega komiteja, ki je bil tedaj najvišja instanca. To sklepam tudi po tem, da na sestankih, ki so sledili naslednji dan, nihče ni postavljaj vprašanja glede vrnitve, na vseh sestankih pa so sodelovali tudi člani obkoma. Enakih misli je bil tudi takratni oficir Ozne gorenjskega vojnega področja Bogdan Javor, vendar s to razliko, da je menil, da smo se vrnili na Črni vrh zato, ker se je bataljon Kosovelove brigade, ki je šel za predhodnico, izgubil. Preden je našel pravo smer, se je pravzaprav že zdanilo.«

Iz teh izjav lahko ugotovimo, da je ukaz za umik izhajal iz sredine kolone in da je, kot kaže, v tem delu kolone vladalo prepričanje, da kolona ne bo mogla priti čez dolino v nasprotno pobočje do svita.

In kako je potekal pohod 1. bataljona Kosovelove brigade, ki je v vlogi predhodnice odšel s Šoštarja v dolino Selške Sore?

(Nadaljevanje prihodnjič)

fotografija z vprašajem

Fotografija, ki jo objavljamo danes, je bila posneta med prevozom ranjenih partizanov, najbrž v Črnomlju. Zanima nas, kdaj in ob kakšni priložnosti, ali ob prevozu v partizansko bolnišnico ali ob evakuaciji na letališče, kdo je fotografiral in kdo so tovariši na sliki. Eden od njih, srednji, ima položajne oznake komandirja čete, mogoče tudi političnega komisarja čete, sicer pa je fotografija ostra in bo tovariše lahko prepoznati. Sporočite nam vse, kar veste o njihovi usodi!

GRADITELJI — PRISKRBITE SI PRAVOČASNO GRADBENI MATERIAL

LJUBLJANSKE OPEKARNE

LJUBLJANA TELEFONI: DIREKCIJA: DIREKTOR 22-833; CENTRALA 23-015; KOMERCIJALA 20-965
OBRAČUNI: VIČ 22-833; BRDO 20-886; OPEKA 22-842; IN INDOPI 51-814
TEKČI RAČUN: PRI NB V LJUBLJANI ŠT. 501-1430/3 POŠTINI PREDAL 14-1

obveščajo vse graditelje in ostale interese, da bodo imele na razpolago vse opečne izdelke preko cele zime.

V industrijski prodajalni je na razpolago tudi ves ostali gradbeni material in stavbno pohištvo.

Vse informacije daje prodajni oddelek v Ljubljani, Cesta na Vrhovce, telefon štev. 61-965 in 61-895 ter zastopniki:

- za Gorenjsko — Smolej Andrej, Kranj, Nazorjeva 4, telefon štev. 23-138
- za Dolenjsko — Praprotnik Ivo, Grosuplje, Prečna pot 8, telef. štev. 771-358
- za Notranjsko — Brenčič Janez, Vrhnika, Sušnikova 10.

Solidne cene — hitra dobava

Veličasten delež medicincev

Ljubljana kot središče slovenskega naroda, naroda proletarcev, pred vojno ni imela popolne univerze. Boj za popolno univerzo je v tridesetih letih povedla Komunistična partija Slovenije, množično pa so v njem sodelovali tedanji slovenski visokošolci. Medicinska fakulteta je neposredni rezultat tistega boja, boja za osvoboditev in boja za nove pravičnejše družbene odnose. Zaradi tega se je medicinska fakulteta odlikovala po izraziti pripadnosti slovenskemu narodu in delavskemu razredu, bila je revolucionarna. Mnogi, ki le površno poznajo slovensko zgodovino, si še danes ne znajo razložiti fenomena, ki je edinstven na svetu, namreč, da se je revoluciji priključilo tolikšno število zdravnikov in medicincev in da so ustvarili tako sijajno organizirano partizansko saniteto, ki nima primere v zgodovini in ki se ji čudijo povsod po svetu. Ta veličastni delež slovenskih zdravnikov, medicincev in bolničarjev pa je mogoče pojasniti z dejstvom, da so bili ravno mladi zdravniki najhujše izkoriščani, saj so morali leta in leta delati brezplačno ali za sramotno nizko plačilo, preden so bili nastavljeni za zdravnike javne zdravstvene službe ali preden jim je bila dovoljena zasebna ordinacija. Od tod njihove simpatije do revolucionarnega boja delavskega razreda, od tod njihova množično izpričana narodnostna in razredna zavest.

Ob zaslužnjaku in razkosanju naše dežele je imela medicinska fakulteta v Ljubljani vpisanih šele pet semestrov, tako da je bilo takrat le kakih 400 študentov medicincev. Seveda jih je nekaj študiralo tudi na medicinskih fakultetah v Zagrebu in Beogradu. Da se jih je od tako majhnega števila študentov medicine kar 200 vključilo v osvobodilni boj, vsak četrti partizanski medicinec pa je padel, je iskati korenine v izredni revolucionarni dejavnosti med študenti. Med padlimi medicinci zasledimo taka imena, kot so narodni heroj Majda Vrhovnik-Lojzka, Maks Stermecki, Blaž Röck-Biba, Konstantin Nahtigal-Kostja, Mirko Bagar in Ljubo Marion, ki jih je policija že pred vojno preganjala kot komuniste in ki so takrat v kulturnem in naprednem političnem gibanju veliko pomenili in še več obetali.

Brezmejne so bile žrtve slovenskih partizanskih medicincev. Mnogi od njih so v partizanskih enotah opravljali tudi najtežavnejše kirurške posege, tisti, ki so vojno preživeli, pa so večinoma doktorirali in danes prav tako razdajajo svoje moči in svoje znanje za dobro bolehnim in ponesrečenim. Slovenski zdravniki in slovenski medicinci, ki so ustvarili partizansko vojno saniteto, so v zgodovini svetovne medicine edini primer množične opredelitve tega poklica za revolucijo. Njihova zavestna opredelitev za revolucionarni in svobodoljubni boj ni samo svetel vzor današnjim in prihodnjim mladim študentom medicine na Slovenskem, ampak je to revolucionarni prispevek za kladnico svetovne medicine sploh.

Slovensko zdravniško društvo, ki v sekuciji za partizansko zdravstvo neguje revolu-

cionarno izročilo padlih tovarišev zdravnikov in medicincev, je prejšnji četrtek pripravilo priručno slovesnost. Ob 30. obletnici organizirane partizanske sanitete so v sekuciji dokončali naporno triletno delo za zbiranje podatkov o padlih partizanskih medicincih in o medicincih, ki so bili umorjeni kot talci in po taboriščnih smrti. Izdali so podoben album, ki so ga lani posvetili padlim zdravnikom. Na slovesnost so povabili sorodnike padlih medicincev ter z darovanjem albuma počastili spomin na žrtve njihovih najdražjih.

Padlih medicincev se je s pretresljivimi in ubranimi besedami spomnil predsednik društva as. dr. Anton Dolenc, potem pa sta govorila še dr. Franci Derganc in dr. Pavla Jerina-Lah. Dr. Derganc je obudil spomine na tiste čudovite čase, ko so bili mladi študentje medicine tako enotno vneti za boj proti okupatorju, za novo družbeno ureditev in za popolno medicinsko fakulteto v Ljubljani. Hodil je predavati na tečaje prve pomoči in na tečaje za kirurške posege, ki so bili neposredna priprava medicincev za osvobodilni boj. Čeprav so bili ti tečaji množični, ni nikoli prišlo do izdaje. Dr. Pavla Jerina-Lah pa je povedala, da so bili ob prvem udaru italijanskih fašistov po slovenskih komunistih, 28. aprila 1941, v nalogu za aretacijo vodilnih komunistov skupaj s Kardeljem, Kidričem, Leskoškom, Tomšičem in drugimi na seznamu tudi trije medicinci: Konstantin Nahtigal, Miroslav Bagar in Maks Stermecki. Nadalje, da so kot organizatorji vstaje proti okupatorju na štajerskem padli medicinci Blaž Röck-Biba, Srečko Puc-Boris, Ljubo Marion in Vera Šlander-Lojzka, da so iz vrst medicincev izšli mnogi hrabri obveščevalci in eden teh Zorko Kovačič-Miloš je padel sredi Trsta in da je za revolucijo umrlo tudi pet medicink: Helena Dobravec, Vilka Cenčič, Tatjana Sajovic-Jana, Vera Šlander-Lojzka in Majda Vrhovnik-Lojzka, ki je bila razglašena za narodnega heroja.

V imenu svojcev padlih medicincev se je za priručno slovesnost in za albume padlih medicincev zahvalil režiser Ernest Adamič, oče Lea Adamiča, ki je kot ujeti partizan podlegel v Mauthausnu. Slovesnost pa je tudi sicer imela obeležje pomembnega kulturnega dogodka. Prikazali so namreč dokumentarni film Zvonimira Sintiča »Partizanske bolnice v Sloveniji«, pevski sekstet, sestavljen iz članov Akademskega pevskega zbora pa je zapel dve pesmi. V tovariškem srečanju svojcev s prijatelji padlih medicincev je prišla na dan še marsikatera zanimivost. Sekcija za partizansko zdravstvo namreč še nadalje zbira podatke o sodelovanju medicincev in zdravnikov v narodno osvobodilnem boju. Mnogi živijo zdravniki in medicinci še niso odgovorili na vprašalne pole. Prav bi bilo, da bi to storili brez odlašanja, zakaj šele tako bo veličastna podoba o deležu medicincev in zdravnikov v revoluciji popolna.

S. F.

Slovenski zdravniki v boju za svobodo

dr. Ernest Demšar

Rojen je bil 30. decembra 1902 v Idriji, promoviral pa je v Beogradu leta 1930. Služboval je v več krajih po Srbiji in specializacijo iz zobozdravstva opravil v Beogradu. Ko se je vrnil v Slovenijo, je bil zdravnik za splošno medicino in za konservativno zobozdravstvo v Zireh in Kovtah. Zaradi sodelovanja z narodnoosvobodilnim gibanjem in s partizanskimi enotami, je bil zaprt v koncentracijskih taboriščih. Po vrnitvi domov, ko se je pripravljala na odhod k partizanom, so ga belogardisti 11. septembra 1944 umorili v Goropkah pri Zireh in truplo izmakazili. Z njegovim rentgenom je bila izpolnjena partizanska bolnišnica Franja. Ta aparat še danes priča o veliki Demšarjevi zavzetosti za osvobodilni boj.

JESENICE IN VALJEVO SE BOSTA POBRATILA

Na Jesenicah imajo že dolgo v načrtu, da bi se obratili z Valjevom. V ta namen so letos marca, ob tekmovanju v smučskih poletih v Planici, povabili zastopnike Valjeva, medtem ko je delegacija Jesenic bila na obisku v Valjevem od 26. do 29. maja. Predsednik občinskega odbora ZZB NOV. Jesenice, Franc Konobelj Slovenko, je poročal na zadnji odborovi seji o tem obisku. V Valjevu so bili izredno prisrčno sprejeti. Dogovorili so se, da bodo pripravili vse za slovesno pobratenje obeh mest in da bodo obiske prebivalcev obeh krajev izmenjali prihodnje leto. Obiska z Jesenic in iz okoli-

ce se bodo udeležili predvsem še živeči naši bivši izgnanci, ki jih je okupator leta 1941 izgnal v Srbijo. Nadalje so sklenili, da bodo vneto sodelovali na gospodarskem, kulturnem in turističnem področju.

V zvezi s temi dogovori je 6. t. m. na Jesenice prispelo odposlanstvo mladine in zaveda za zaposlovanje na posvet z zastopniki kadrovske službe jeseniške železarnice. Dogovorili so se, da bo na Jesenicah poleti na praksi več mladih ljudi iz Srbije. Železarna bo sprejela za dogovorjeno obdobje tudi več diplomantov in delavcev brez kvalifikacije. Na Jesenicah namreč primanjkuje delovnih moči, medtem ko v Valjevju ne morejo dobiti vsi domačini dela.

BRANKO BLENKUS

Bil sem v posebni skupini

Oče in sin sta zdaj v krematoriju št. 1. Kakšna grozna židovska drama! Jaz, židovski zdravnik, ju moram natančno klinično preiskati pred njuno smrtjo, potem bom moral razkosati njuni še topli trupli. Ta strašna ironija naše židovske usode me je tako pretresla, da sem čisto na koncu z živci in nezmožen za delo.

Po čigavi volji se je zgrnilo toliko gorja zapovrstjo na naše nesrečno ljudstvo? Mar hoče tako bog? V tem primeru bi si od sramu pokrtil obraz, ker ne bi mogel gledati takih grozodejstev.

Naposled zberem vse svoje moči in začnem fantati preiskovati. Na njegovi desnici nogi opazim prirojeno iznakaženje z zahranimi mišicami.

Znanstveno ime te deformacije je hypomelia. Ko ga pregledujem opazim, da so posebno izkušene roke opravile na njem več operacij, po katerih se mu je noga skrajšala. Toda s protezo in ortopedskimi čevlji prav dobro hoči. Drugih telesnih napak na njem ne najdem.

Vprašam ju:

»Bi rada jedla?«

Odgovorita mi, da sta zelo lačna. Nato pokličem nekega pripadnika Sonderkommanda in mu velim, naj jima prinese kakšno jed. Takoj dobita zajeten obrok mesa z makaroni. Takih obrokov so deležni samo pripadniki Sonderkommanda. Hlastno začneta natepati jed, kar ni nič čudnega, saj že dolgo nista jedla kaj takega. Zdaj še ne vesta, kar vem jaz: da je zanju to »zadnja večerja«.

Čez slabe pol ure že pride Oberscharführer

113

Mussfeld s štirimi pripadniki Sonderkommanda. Ti odvedejo očeta in sina v prostor pred pečmi ter jima ukažejo, naj se slečeta, nato Oberscharführer dvakrat ustrelji z revolverjem. Oče in sin se zgrudita mrtva na tla... Oberscharführer Mussfeld je zvesto izpolnil ukaz dr. Mengeleja.

Zdaj sem spet jaz na vrsti. Trupli pripeljejo v secirnico. Te grozote so me navdale s takim gnusom, da zaupam avtopsijo svojim stanovskim kolegom, sam pa se lotim zapisnika. Avtopsija nam odkrije še več stvari (poleg tistih, ki smo jih ugotovili *in vivo*). Pravzaprav nič posebnega, vendar bodo tudi to uporabili za podkrepitev propagande o degeneraciji židovske rase.

Pozno popoldne je prišel dr. Mengele, potem ko je poslal najmanj deset tisoč ljudi v smrt. Z velikim zanimanjem je poslušal moje poročilo o avtopsiji obeh žrtev-invalidov.

»Teh dveh trupel ne smejo sežgati,« je dejal. »Treba ju je predelati in poslati njuni okostji v Berlin, v antropološki muzej. Kakšen sistem poznate za popolno očiščenje okostij?«

Odgovoril sem mu, da poznam dve metodi. Ena je ta, da potopiš truplo v klorovo apno, ki v dveh tednih vsrka vse mehke dele telesa. Nato opereš okostje v bencinu, da postane povsem suho, belo in brez duha. Druga metoda je kuhanje: truplo kratko malo kuhaš v vodi, nato brez težave ločiš meso od kosti. Ko je to opravljeno, opereš prav tako okostje v bencinu.

Dr. Mengele mi veli, naj uporabim hitrejšo metodo, se pravi metodo kuhanja.

V koncentracijskem taborišču so ukazali zmeraj zelo čisto kratki. Nič ni povedano, kje naj si jetniki priskrbijo sredstva za izvršitev ukaza. Ubogati moraš, pa naredi, kakor veš in znaš. Tako se tudi jaz znajdem pred vprašanjem: v čem naj skuham

114

ti dve trupli? Obrnem se na Oberscharführerja Mussfelda. Povem mu, da mi je rečeno skuhati dve trupli, za kar pa nimam nobenih pripomočkov.

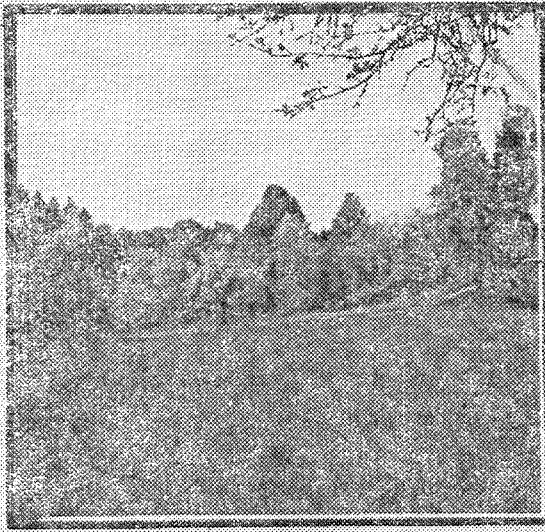
Zdi se, da se je ob mojih besedah zgrozil. Nekaj časa premišlja, potem se spomni dveh železnih kotlov, ki ležita neizrabljena v skladišču.

Da mi ta dva kotla na voljo in mi svetuje, naj ju na dvorišču postavim na opeko in pod njima zakurim ogenj. In res smo napravili tako. Dva pripadnika Sonderkommanda sta nabrala drva in zakurila. Po petih urah sem ugotovil, da se dajo mehki deli ločiti od kosti. Dal sem pogasiti ogenj, kotla pa smo pustili na mestu, da se ohladita.

Ker nisem imel drugega dela, sem obsedel pod majhno uto nedaleč od kotlov in nekaj bral. Okrog mene je bilo vse tiho. Danes krematorij ni obratoval. Dva zidarja-jetnika sta popravljala dimnike. Bližal se je večer. Zdaj sta kotla že ohlajena, sem si mislil. Ze sem hotel oditi tja, da bi ju dal izprazniti, ko pride eden izmed mojih ljudi in ves iz sebe sporoči: »Doktor, Poljaki jedo meso iz kotlov!«

Brž odhitim tja. Okrog kotlov stojijo štirje jetniki v progastih oblačilih, odreveneli od groze. To so tisti zidarji, Poljaki, ki so po končanem delu čakali svojega stražarja, da bi jih odpeljal v taborišče Auschwitz št. 1. Ker so bili sestradani, so stikali po dvorišču, da bi našli kaj za pod zob. Tako so se po naključju približali kotlioma, ki ju trenutno ni nihče nadzoroval. Mislili so, da se v kotlih kuha meso za pripadnike Sonderkommanda. Dišalo jim je pa so vzeli nekaj koščkov iz kotla, potem pa so si odrezali nekaj kosov z nožem in začeli jesti. Vendar niso dolgo jedli, ker sta se vrnila dva pripadnika Sonderkommanda, ki sta imela na skrbi kuhanje v teh dveh kotlih, in videle, kaj počno. Ko so Poljaki slišali, kakšno meso so jedli, so obnemeli od groze.

Nagradna križanka JELOVICA 28

SESTAVIL: KOPRIVŠEK	PREŠERNOVA PESEM	KOPNA ZEMLJA V MORJU	ODLOŽITEV PLAČIL	DEL ULOMKA	BESEDE SOZNAČNICE	IZBOLJŠANJE HIGIENSKIH RAZMER	ROBERT TAYLOR
POLITIČNI POVERJENIK							
PRISTAŠ ATOMIZMA							
LEDENIŠKA GROBLJA							

1000 KG
ROJSTVO

TOP

VEST

DUMASOV
MUŠKETIR
TOVARNA V
CELJU

NAROČITE
TV-15

MEDMET
ZNAMENJA

PISEC
MIKLOVE
ZALE

BLAGO ZA
BLAZINE

ANGLEŠKI
KIPAR

BELGIJA

VELIKA
OS

POLJSKI
SATIRIK

PERZIJA

PODROČJE

MIRK

LEVSTIKOV
ROJSTNI
KRAJ

NADAV

ZVOK

ZVEZA

PRIJETEN
VONJ

GOSPODAR
PRIMORSKA
GORA

PISEC
ČLANKOV
NAZOR
VLADIMIR

BOGINJA
JEZE

ARZEN

SOK,
MOŠT

ATEK

POŽELENJE

IT. MESTO
ZMANO PO
VINU

KOSITER

TER

NABIRALEC
GOB

GRUDEN

VELIKAN

PESNIŠKA
FIGURA

OKROŽJE

ST. GRŠKI
KIPAR

SKOPJE

ŠTEFAN
LONGER

DELAVEC
ŽIVILSKE
STROKE

TIT
POMPONIJ

ŽIDOVSKO
Ž.IME

BERILIJ
ZVER IZ
RODU MAČK

ERBIJ

PLANINSKA
UJEDA

SPALNICA

IDA
KRAVANJA

GALIJ

VULKAN NA
SICILIJ

SHAKESPEAR
JUNAK

MESTO V
TERAMU
KARLOVAC

ROMANSKA
NIKALNICA

KARIČ

ZORAN
ZALOKAR

VRSTA
SADRE

MAKARSKA

POKRAJINAV
VIETNAMU

SMEŠNICA

Ž.IME

1

NAŠ OTOK

RADIJ

PODROŽNICA

ERBIJ

PLANINSKA
UJEDA

SPALNICA

IDA
KRAVANJA

GALIJ

VULKAN NA
SICILIJ

SHAKESPEAR
JUNAK

MESTO V
TERAMU
KARLOVAC

ROMANSKA
NIKALNICA

KARIČ

Nagradni kupon 28

Priimek in ime _____

poklic _____

točen naslov _____

POGORJE V
ARABIJ

SKOPJE

ŠTEFAN
LONGER

DELAVEC
ŽIVILSKE
STROKE

TIT
POMPONIJ

ŽIDOVSKO
Ž.IME

Razpis nagradne križanke

Prosimo, da nam rešitve križanke »Jelovica« iz Škotije Loke pošljete do 23. junija 1972, ker bomo rezultate zrebanja objavili v štev. 27. od 29. 6. 1972.

Nagrade prispeva založba »Borec« v Ljubljani in sicer:

knjižna nagrada: »Zbrano delo« K. Destavnika-Kajuha; »Mladost na vasi« in »Ustaško taborišče Jasenovac«

Uredništvo in uprava

Na meji češnja je cvetela . . .

Na meji češnja je cvetela,
bil je hladen majski dan;
po letih — šestindvajsetih —
spet Nina segla nam je v dlan.

Bil je hladen majski dan, ko je prišel neki prijazen možki povedat, da bo prišel naš dom fotografirat Ninin mož. Ali se je še spominjamo? Po šestindvajsetih letih sta se odločila, Nina in njen mož, obiskati Prevalje, Kot, Kotlje, znanke in njihove domove . . .

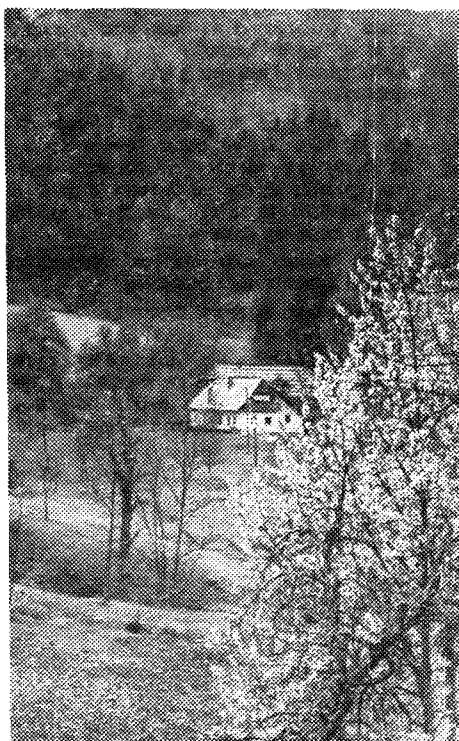
Nina je naša znanica iz prevaljske tehnike »Netopir«. — Pobudo za prvo tehniko je dal Alberšek. Pero. Poznal je gozdove v Obretanovem in Macigovem okolišču, saj je bil domačin Kmetoval je in vozaril grofovski les. Vedel je za mnogo skrivnih votlin. Tako je našel prvo skrivališče za prevajalsko tehniko — blizu Obretanovih plazov.

V tej tehniki so delali Borut, Nina in Silvo. Boris in Jovo sta bila njihova kurirja. (Pravo ime Borisa je Jakob Plesivčnik.) Jovo je bil rojak iz Zelezne Kapie. Boris in Jovo sta nešteto krat prihajala in odhajala s težkima nahrbtnikoma. Bila sta zelo previdna. Naša mama so ju večkrat pomilovala, saj se jima je breme kar zajedalo v rame. Boris pa se je smejal: »O, nosim pa rad! Samo da imam kaj nositi!« Vselej sta hitro odšla po kratkem počitku pri nas — nikdar nista sedla. Prenašala sta pisarniške potrebščine od zaupnih deklet; zavedni domačini iz Prevalj so priskrbeli te potrebščine iz raznih uradov, z občine, iz šole in pisarn. Slovenski učitelji so dajali potrebščine za tehniko v lesene košarice, nanje pa so naložili špecerijo, kakršno so kupovale hribovske gospodinje. Obveščevalke so princle vse to varno domov, od tam pa sta blago v tehniko odnašala Boris in Jovo. Kdaj pa kdaj je domačije obiskal tedaj še čisto mlad fant iz Trbovelj, Franc Kopitar, sedanji učitelj; bil je zelo spreten risar lepakov. Tudi dandanes ne miruje njegova risarska žilica; svoja dela razstavlja na razstavah celo v tujini.

Nina nas je le redko kdaj obiskala, tako da smo jo komaj poznali.

Tehnika je delovala tam le nekaj mesece. Ko je sovražnik začel sumiti, da je tam nekje tiskarna, so tehniko preselili pod neko skalo. Od skalnatega stropa je kapljalo in papir se je močno navzel vage. V tisti luknji je bil najprimernejši kraj za netopirje. Prav zato so tehniko tudi potem imenovali »Netopir«. Tiskarski delavci so si nato drugje sami uredili bunker — leseno barako. Les so si nasekali na raznih krajih, da bi večja poseka ne vzbudila pozornosti. Deske so pa prinašali z več domačij. Prostor je bil tesen, a vsaj topel. Tehnika nad Vranskimi pečmi nad Kotnikovo hišo, od koder je lep razgled daleč po dolini, še stoji, pokrita s smrekovim lubjem.

Nosači so prenašali težka bremena po hudi strmini mimo Vranskih pečin. Koliko truda je bilo treba, da so prinesli na plečih vse, kar je potrebovala tehnika! Koliko so prekrili s smrekovim lubjem. Pred vhodom, ki je bil hkrati okno in vrata, so nasuli črne prsti tako da je nastala gredica, kjer so pridelovali zelenjavo. Še dolgo po osvoboditvi je na gredi poginjala zelenjava, ki se je sama zasejala. Blizu tehnike

so izkopali več votlinic, kjer so skrivali zaloge pisarniškega papirja, saj je bil bunker za vse namene mnogo pretesen.

Kurirji so imeli težavno nalogo zlasti, ko je zapadel sneg, ker so morali sproti zamesti vse svoje sledove. Če je kurirja prehitela noč, sta morala prihodnje jutro, še preden se je zdnilo, zamenjati sledove. Nevarno bi bilo, če bi vsak dan sproti donášali vodo v tehniko. Do potoka pa je oilo precej daleč. Gaz je bilo treba vselej skrb-

no zamenjati. Ko so postavljali barako za tehniko, so morali čakati na nevihte, da se med grmenjem ni slišal ropot, udarci kladiv ter sekir. Okrog in okrog je raslo mlado bukovoje. Zunaj je bilo prijetno in lepo, v baraki pa hladno in mračno. Dim je silil v oči, ko so kurili, kuhali pa so le ponoči, da bi se z dimom ne izdali. Priskrbeli so kar najbolj suha bukova polena, ki so dajala kar najmanj dima in vonja. Življenje več ljudi v tesnem prostoru pač ni bilo prijetno in si ga dandanes skoraj ne moremo zamisliti.

Leta 1966 je naš kraj obiskal Silvo. Mama mu niso mogli več postreči, saj so tedaj že tri leta ležali mrtvoudni. Rekli so, da je bilo med vojno vendar lepše kljub vsemu hudemo, ker so tedaj lahko upali na rešitev; ko te pa zadene kap, ne moreš več upati, da boš še kdaj pokonci.

Tistega majskega dne pa so posedli pri nas okrog mize Nina z možem in Micka iz Kotelj s svojim fantom. Hotela sem jim postreči, kar se mi je izmuznil kruh iz rok in padel na tla. »Pa menda ne bo Nemcev!« sem se pošalila, a kakor iz podzvestnega strahu, ki mi je ostal iz vojnih let. Nina se je prisrčno zasmejala in hitro pobrala kruh. Tako kmalu so se poslovili — saj smo komaj sedli, a se jim je že mudilo! Nina nam je stisnila roko in pozdravila so nas njene lepe oči. Zdela se mi je nekako drobnejša od tistega dekleta, partizanske Nine, iz tehnike. Imela sem solzne oči. Nekaj me je sililo, da bi pohitela v sobo povedat mami, da nas je obiskala tista partizanka s črnimi lasmi, naša »sosedka« — toda Kotnikova mama so že dve leti tam doli pri Barbari pod gomilo. Gledala sem za odhajajočimi obiskovalci, za Nino, ki je odhajala mladostna lahkinih nog. V spominu mi je ostala za zmeraj le kot Nina — njenega pravega imena niiti ne poznamo . . .

MARIJA PEČOVNIK

XII. REPUBLIŠKO PRVENSTVO INVALIDOV V KEGLJANJU IN NAMIZNEM TENISU

130 tekmovalcev

V dneh od 26. do 28. maja je Zveza za šport in rekreacijo invalidov Slovenije, pod pokroviteljstvom predsednice skupščine občine Piran Jolande Kos priredila 22. republiško prvenstvo invalidov v kegljanju in namiznem tenisu. Na tem tekmovanju je sodelovalo 130 športnikov invalidov v kegljanju jih je tekmovalo 113 (med njimi sta bila tudi Martin Kostanjevec, star 73 let in Ivan Mrnuh, star 73 let), v namiznem tenisu pa 17.

Na štiristeznem kegljišču v hotelu Punt v Piranu so invalidi kegljači iz vse Slovenije tri dni pritegovali pozornost mnogih gledalcev, ki so navdušeno občudovali njihove športne sposobnosti. Tekmovanja so se udeležili invalidi športniki iz štirinajstih društev: iz Slovenjega Gradca, Maribora, Ptuj, Hrastnika, Zagorja, Trbovelj, Domžal, Ljubljane, Trčica, Kranja, Nove Gorice, Kopra Izole in Pirana. Ker je to prvenstvo bilo obenem izbirno tekmovanje za državno

prvenstvo, ki bo letos 10. in 11. junija v Medulinu pri Pulju, bodo najboljši po kategorijah invalidnosti sodelovali tudi na državnem prvenstvu. Mimo tega se bo v Medulinu reprezentanca jugoslovanskih invalidov v namiznem tenisu pomerila z reprezentanco invalidov iz Zahodne Nemčije.

Pred začetkom tekmovanja so vse udeležence pozdravili: pokroviteljica Jolanda Kos, predsednik ZSR Slovenije Stane Lavrič in član komisije VVI republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Jože Buh in jim zeleb obilo športnih uspehov. Tekmovanju je prisotnoval tudi Brana Radovanović, podpredsednik ZSR Jugoslavije.

Organizacija tekmovanja je bila zelo dobra. Doseženi uspehi pa nam kažejo tole sliko:

NAMIZNI TENIS a. posamezniki: I. kategorija: 1. Janez Tomšič 2. Janez Furlan, 3. Ivo Bevc, II. kategorija: 1. Franc Prelog, 2. Avgust Drolic, III. kategorija: 1. Martin Leoar, 2. Stane Ramšak, 3. Marjan Sikovc, IV. kategorija: 1. Rudi Stern, 2. Oto Ručman, 3. Branko Pagon.

b. ekipno: 1. Ljubljana, 2. Maribor, 3. Kranj. KEGLJANJE: I. a. kategorija: Maks Klančič (344 kegljev), I. kategorija: Stanko Bavdaš (415), Franc Prelog (394), 3. Rajko Stržinar (359). II. kategorija: 1. Ivo Bevc (399), 2. Janez Furlan (395), 3. Rado Božič (385), III. kategorija: 1. Stefan Ahačič (438), 2. Alojz Tkalcic (432), 3. Franc Goršek (432), IV. kategorija: 1. Emil Novogradeč (422), 2. Franc Furlan (417), 3. Tine Jurgele (400), V. kategorija: 1. Vlado Trbižan (417), 2. Luka Mitar (411), 3. Pave, Andrijašič (406), VI. kategorija: 1. Rud. Tomšič (464), 2. Stane Struc (451), 3. Franc Znidaršič (434).

Po končanem tekmovanju je predsednica skupščine občine Piran Jolanda Kos povabila udeležence na kosilo v restavracijo »Jadrana« v Portorožu. Tam se je v imenu vseh 130 invalidov športnikov zahvalil organizatorjem 22. prvenstva v Piranu predsednik Stane Lavrič in izrazil željo, da bi taka množična tekmovanja invalidov športnikov tako lepo uspevala tudi v prihodnje. Pokroviteljici in predsedniku občinskega odbora ZZB NOV iz Pirana je nato podelil umetniški sliki. Predsednica občine se je zahvalila in izrazila željo, da bi invalidi športniki prišli še tekmovat v Piran, kjer da bodo vedno gostoljubno sprejeti. Nato je predsednik občinske zveze za telesno kulturo iz Pirana poklonil tekmovalcem spominske plakete. VINKO BOVCON

dobro je, če veste

PRVO BOLNISNICO ZA — RI-BE so slovesno odprli na Japonskem v obmorskem manjšem kraju Tobu. Ustanova je raziskovalni zavod z nalogo, da dosežejo, kako naj bi omogočili kar najprimernejše življenjske razmere morskim živalim ter ure. prečevali škodljive vplive industrializacije na morsko živalstvo. Danes je že nujna naloga, da zlasti obmorske dežele kar najbolj smotrno pospešujejo ribolov. V ta namen bodo v prihodnje potrebovali po svetu tudi »bolnišnice« za morskó živalstvo. V japonski bolnišnici je bil prvi bolnik rak, jastog razen morske želve, ki si je zvilá nogo . . .

JAPONCI SE NADALJE USPEŠNO RAZVIJAJO ELEKTRONIKO in so še zmeraj na čelu te stroke na svetu. Eden največjih japonskih uspehov na tem področju zadnje čase je izpopolnitev snemalne kamere za barvno televizijo. Nova vrsta kamere snema mnogo jasnejše slike v naravnih barvah. Velika prednost te kamere je tudi, da je mnogo manjša in za polovico cenejša od sedanjih. Podjetje Toshiba bo začelo dati nove vrste kamere je letos na trg.

SLABOKRVNOST BO KMALU MOGOČE USPEŠNO ZDRAVITI, kakor poročajo iz Amerike. Ameriški raziskovalci so dognali, kateri hormon omogoča razmnoževanje rdečih krvničk (krvnih teles). Poslej je naloga kemikov, da sestavijo kemične spojine, zdravila, ki bodo pospeševale delovanje hormona. dejavnika, da človeška kri vsebuje dovolj rdečih krvničk, ali z drugo besedo, da človek ni slabokrven.

ALI SE »VEČNI« LED NA ŠIRNEM PODROČJU OKROG SEVERNEGA TECAJA RES TOPI, češ, da postaja podnebje na severni polovici Zemlje čedalje toplejše? Po toka zujejo ameriški raziskovalci arktičnih krajev, ki so doslej najbolj spoznavalci mrzlega severa. Dognali so, da se je od leta 1893 do dandanes stopilo že toliko ledu, da je kar za štiri petine tanjši. Kot je bil pred osemdesetimi leti. Na podlagi tega sklepajo, da bo ob koncu stoletja morje ob severnem tečaju plovno, kar bo zlasti velikega gospodarskega pomena, ker so na Aljaski odkrili bogata ležišča nafte.

LJUDJE SE NE BODO VEČ ZASTRUPLJALI S POKVARJENIM MESOM že v bližnji prihodnosti. V Ameriki so izumili majhno napravo, detektor, ki takoj zanesljivo pokaže, ali so ribe ali meso sveže ali ne. Tako bodo gospodinje lahko s tem detektorjem mimogrede ugotavljale ali so živila zdrava ali ne. Detektor deluje tako, da že najmanjša količina plinov sproži v njem mehanizem, ki kaže kot nekakšen toplomer ali merilec, ali je meso zdravo.

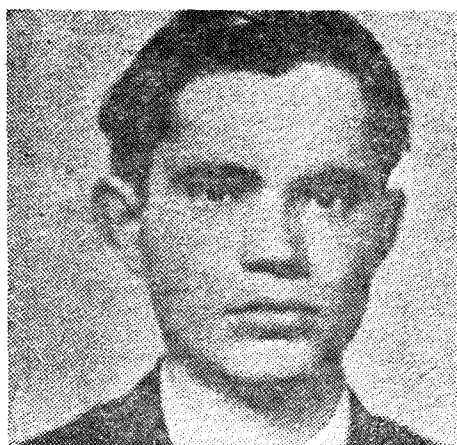
STEVILO UCENJAKOV, ZNANSTVENIH DELAVCEV, JE NAJBOLJ NARASLO V SOVJETSKI ZVEZI. Po nedavni ugotovitvi se v SZ okrog milijon znanstvenikov, medtem ko jih je na vsem svetu štiri milijone. Akademija znanosti ZSSR je tudi največja znanstvena ustanova na svetu. Pri nji deluje večina sovjetskih znanstvenih delavcev.

NAJMANJ 4000 KM DOLGO POT BO PREKOLESARIL, čeprav mu je 84 let. Avgust Fumec iz Kozine je nedavno spet sedel na kolo in se odpravil na daljše potovanje po Evropi. Med potovanjem se bo ustavil tudi na olimpijadi v Münchnu, sicer pa misli obiskati celo vrsto najpomembnejših mest v evropskih dezelah.

DVIGNILI BODO POTOPLJENCO ITALIJANSKO PODMORNICO »Ne-reidok«, ki jo je med prvo svetovno vojno pri otoku Palagružu potopila avstroogrska mornarica. Podmornico so pred sedmimi leti po naključju odkrili potapljač: splitskega mornariškega raziskovalnega kluba »Mornar« Pobudo, da bi podmornico dvignile posebne enote naše vojne mornarice, je dala beograjska RTV in tudi prevzela pokroviteljstvo nad to nalogo. Dviganje bodo snemali na televizijo.

EDEN NAJDAJŠIH NAFTOVODOV NA SVETU bo dovajal nafto z Aljasko čez Kanado v južne države ZDA. Večja ležišča nafte na Aljaski so odkrili šele v novjšem času. Odrezana so daleč od vsakega prometa, zato so daljnovid najbolj ustrezen. Sprva je bil v Kanadi odpor proti polaganju naftovoda.

Naš rojak v Vietnamu

čanom dezertiral ter se vdal partizanom. Po zališanju se je prijavil kot prostovoljec v partizanske enote in se v njih bojeval do leta 1952, ko so ga zaradi izčrpanosti demobilizirali. V Hanoju se je oženil z domačinko in se zaposlil. Drug za drugim so prihajali na svet otroci, tako da jih ima zdaj že šest. Najstarejša hči je stara 19, najmlajši sin pa 5 let. Družina se je iz Hanoja preselila v vas Hoa Binh.

Sele leta 1964 je Ivan Matijević sporočil staršem, da je živ in kje živi. Pred kratkim pa se je odločil, da se z vso družino vrne v domovino. Zagrebški časopis Arena pa je začel akcijo, da bi mu to omogočili. Predvsem družina nima denarja za potne stroške. Zato je uredništvo zaprosilo Jadrninijo, če bi Matijevićovo družino pripetljali v domovino zastoj. (Po Areni)

Vedno so vojne spreminjale usodo posameznikov in družin, da ne rečemo celih narodov. Zaradi vojnih dogodkov je namreč marsikateri posameznik zašel daleč stran od svoje domovine in tam ostal.

Med take spada tudi Ivan Matijević iz vasi Prizba pri Paklenici v Dalmaciji.

Leta 1942, ko so klicali fante v hrvaško domobranstvo, je z bratovimi osebnimi dokumenti odšel v Avstrijo in se tam kaj zaposlil. Zatem je odšel v Nemčijo, konec vojne pa je dočakal v severni Franciji v nekem taborišču. Nanj so pritiskali in ga zvabili. Petindvajsetleten je vstopil v francosko tujsko legijo. Potem ko so ga izurili, so ga poslali v Vietnam. Tam se je začela krvava in dolgotrajna vojna. Kaj kmalu je Matijević ugotovil, na čigavi strani je pravica, in je kmalu z nekim Ameri-

STROJNA INDUSTRIJA IN
GRADBENI MATERIAL

BRESTANICA

PROIZVAJAMO BETONSKE MEŠALCE BM 250 IN BM 100, HIDROFORJE IN TLACNA STIKALA.

OBRAT LIVARNA: TLACNI IN KOKILNI LIV AL LEGUR.

OBRAT CEMENTNINE BREGE: PROIZVODNJA BETONSKIH ZIDAKOV IN GRAMOZ OD STENE.

Pripoved Kristijana Prepotnika

Cas osvobodilnega boja je bil veliki čas. Plamen revolucije je zajel vsako vas in celo vsako, še tako samotno kmetijo. V boj so šli mali ljudje, ki jim nihče ni pripisoval pomembnosti in junaštva, a so postali soustvarjalci velike zgodovine malega naroda. Pokazalo se je, kako trdno so zrasli z zemljo, ki jim je za mnogo truda in znoja dajala skromno skorjo kruha, pokazalo se je, kako ljubijo zemljo, skalo, je in gozd, kako sta jim pri srcu sloven ska beseda in svobodna misel.

Kristijan Prepotnik se je rodil 13. septembra 1898 pri Rebrniku v Solčavi, l. 1923 pa se je priženil k Havdeju, 1222 metrov visoko nad morjem. Za družico je dobil tri leta starejšo Lucijo. Na svet so začeli prihajati otroci, najprej štiri hčerke: Nežika 1925, Marica 1926, Ančka 1928 in Angelca 1931, potem pa še Jože 1934 in Kristijan 1947. Kmetovanje v gorah na najvišje ležeči kmetiji v Robanovem kotu ni zbu jalo nevoščljivosti sosedov. Pri Havdeju je bilo 109 hektarov zemlje, a ta je bila zve čine nerodovitna, le 30 hektarov je bilo uporabnih gozdov, pašnikov in košenic, njiv pa je za krompir in rž. Tiste čase so re dili po 15 goved in 30 ovac. Zdaj je pri hiši še 80 hektarov, redijo pa osmero govedi in 7 ovac.

Delo je bilo trdo. Skrb za družino je Kristijana odvrčala od politike. Nekaj ve selja je doživljal le tedaj, kadar je uplenil gamsa. Ob zlomu države ga ni zadelo. Nemške žandarje je videl prvič, ko so prišli k sosedu Knezu, da mu zaplenijo radi aparat. Havdej na srečo takih reči ni imel. Nekam kljubovalno je zrl na tiste unifor me s svojimi igrivimi in zvitiimi očmi. Mi slil si je: »Jim že dobro ne kaže, da se na ta način ograjujejo od sveta...«

Pravi, da se je s partizani srčal po na ključju. Prva dva partizana sta prišla k nje mu na dom tisto soboto pred cvetno nede jco leta 1942. Bilo je tako: Kristijan Prepot nik je bil lovec in si je skrivaj nabavil ka rabinko. Nemci tega niso zvali, partiza ni pa so brž prišli po puško. Bila sta to vosovca Bole in Lorči. Sprva se je Kristi jan poizkušal izmazati, da jo ne bi dal, a se je moral vdati.

»Dam jo že dam, če gre za dobro in pra vično stvar, le da mi boste po vojni dali drugo...«

Poleg puške so partizani dobili še nekaj hrane za tovariše, ki so čakali na robu go ščave. Tako se je začelo. Prihajali so vse pogostejše. Na jesen se je objavil tudi Franc Rozman-Stane s spremljevalci. Havdej in njegove hčere so prenekaterikrat odšli v do lino, poizvedeli, kupili ali nabavili to in ono po skrivnih zvezah, odnesli sporočila. Nekoč je šel Kristijan za partizane po ki sik v Mozirje, od tam pa se je vračal že ponoči ob 23. uri s kolesom. V Lučah ga je zaustavil nemški stražar in, ko je po vedal, da je kmet iz Solčave, ga je Nemec vprašal: »Pa se upaš ponoči na pot, ko je pa tam polno banditov?« Nekje blizu ušes je Havdeju zaigral zviti nasmešek, a nare dil se je zatelebanega in začudo — Nemec ga je spustil dalje.

Enega najglobljih vtisov je na Havdeja naredil prihod borcev 14. divizije. Prišli so na nedeljo, 27. februarja 1944. Havdeje vi so najprej, ko je prišla le patrolja pred hodnica, mislili, da imajo opravka z raztr ganci, ker so bili Nemci nekaj dni pred tistim izselili neko družino iz Koprivne, ki je bila naselja raztrgancem. A ko so pri hajali še in še, so se prepričali, da so par tizanska vojska. Bilo jih je kakih 200 in bili

so strahotno utrujeni, prehlajeni, ozeblje ni. Mnogi so imeli noge zavite v cunje, mno gi niso mogli več hoditi. Havdejeva Lucija je imela napletenih kakih osem parov vol nenih nogavic. Dala jih je tistim revežem, ki so imeli vse gnojne in krvave noge. Eden teh je bil Stane Skrabar-Braškar. Kristi jan Prepotnik se spominja tudi Lojzeta, dr. Stanka Pirca in Vlada Mišice-Miha. Pra vi, da so bili to čudoviti ljudje.

Na pomlad se je pri Havdeju in Knezu naselil štab 4. operativne cone. Kristijan je lahko videl tudi člane zavezniških vojaških misij. Tisto poletje so tudi že štirikrat pri letala letala, ki so s padali spuščala parti zanom orožje, razstrelivo, zdravila, obleko in drugo opremo. En »kontejner« je padel celo na streho Knezove hiše. Tiste čase je bila v Knezovem gozdu skrivna partizan ska bolnišnica, za katero pa je Kristijan Prepotnik vedel, ker jo je oskrboval z mle kom in drugimi potrebščinami.

Potem se Kristijan spominja Milenka Kneževiča, komandanta 13. slovenske narod noosvobodilne udarne brigade Mirka Bra čiča, ki je prepodila nemške požigalce iz Solčave in Matkovega kota 24. oktobra 1944. Malokdaj je videl tako odločnega vo jaka.

Prišla je pozna jesen in z njo zadnja nemška ofenziva. 12. decembra 1944 je k Havdeju prišla dolga kolona. Vsi so se raz bežali, a po nepotrebnem, zakaj z doline se je umikala partizanska premična bol nišnica, ki se je potem dalj časa zadrževal v planini blizu Havdeja in Kneza, ko pa so nemške sile šle skozi, se je pa kar naselila pri obeh kmetijah.

Nemške enote so k Havdeju prišle ves čas vojne le štirikrat. Nekoč so ravno ku hali za partizane v velikih loncih. Partizan ska enota je bila na položajih, toda bil je snežni metež in megla, tako so se Nemci kar nenadoma znašli na dvorišču. Dekleta so krompir brž usule v svinjske posode, a obilo mesa je še vedno ostalo na štedil niku. Kristijan, ki je ravno nameraval be žati v gozd, je imel čevlje in hlače zaveza ne z vrvmi od angleških padal, a si dru gače ni mogel pomagati kot z zvitostjo in jezikom. Nemški komandant ga je vprašal, če kaj pridejo partizani.

»Seveda pridejo,« se je naredil naivne ga Kristijan. »Mnogokrat pridejo in dosti jih je. Veste, gospod komandant, za nas je to hudo. Če pridejo partizani, nas ustra hujejo zaradi vas, kadar pridete vi, pa nas ustrahujete zaradi partizanov... Za nas je nemogoče obstati.«

Čudno ga je gledal. Tudi o angleških pa dalih je povedal vse po pravici, glede oro žja, predvsem mitraljezov, pa je močno pre tiral.

»Ali so se bali partizanov tisti nemški oficirji, kar tresli so se! Pa sem vprašal ti stega Nemca, kdaj bo konec te neumne mo rije. Rekel je, da bo tja aprila ali maja »schon fertig,« pa je bilo res... Nemcem je šlo tisto zimo že proti koncu, zato niso bili več tako nasilni. Ljudje postajajo ljud je, ko se zavedo, da tudi njih čaka usoda. kakršno so pripravljali drugim...«

Kristijan Prepotnik je dočkal osvobo ditev kot predsednik krajevnega ljudske ga odbora. Kot poštenjak, vreden vsega za upanja solčavskih ljudi, je moral na kon gres Osvobodilne fronte, ki je bil junija 1945 v ljubljanskem Tivoliju. Tam je poslu šal Kidriča, Kardelja in Vidmarja, potem pa to tolmačil domačim ljudem. Na Ostro žnem 1954 je bil sprejet pri Titu.

FRANCI STRLE

Malo pred polnočjo se je Janko prebudi v postelji. V razsvetljeni so bi je zagledal štiri oborožene Nemce. Z njimi je bil se neki civilist. Nepri jazno so govorili z Jankovim očetom, ki je v nočni pižami stal zaskrbljen pred njimi. Tudi mati je bila tu, vsa razburjena.

Se Janko se je prestrašil. Deset let mu je bilo. Bil je čvrst fant s svetli mi očmi in lasmi, sin železničarja. Pred petimi dnevi so Nemci pridli v našo deželo in zdaj ponoči so prišli celo k njim na dom.

»Ali imate orožje?« je slovensko vprašal civilist iz spremstva.

»Nobenega orožja nimam,« je oče odločno odvrnil.

»Videli bomo,« je dejal Nemec in pokazal na očeta. »Vi se medtem hitro oblecite, da pojedete z nami! S seboj smete vzeti le najpotrebnejše stvari. Pohitite!«

Oboroženci so pričeli odpirati oma re in predale. Segali so med obleko in perilo ter tipali po policah.

Ilustracija: EVGEN SAJOVIC

Fran Roš: NEVARNE IGRAČE

Janku je postalo vroče. S strahom je opazoval početje tužcev. Ali bodo morebiti našli, kar je skrnil na dno omare, zavito v njegove kopalne hlače? To, za kar niti oče in mati nista vedela?

»Ha!« je zaklical neki Nemec in po tem vpil in pretel. Iz omare je poteg nil in iz hlačk odmotal — revolver. Pravi, težki vojaški revolver! In tu je bil tudi šaržer — okvir s šestimi na boji!

Oče je prebledel in zašibile so se mu noge. Mati je kriknila.

»Lagali ste, da nimate orožja!« je zatulil civilist. »Že predvčerajšnjim bi bili morali oddati revolver in municijo!«

»Ustreliti bandita!« je zakričal eden izmed Nemcev.

»Za ta revolver nisem vedel!« je oče zatrjeval ves preplašen. »Se nikoli ga nisem videl. Sploh ne vem, od kod in kako...«

Janko je skočil iz postelje, ves v strahu za očeta.

»Jaz sem tjakaj skrnil revolver in patrone! Jaz!« je zavpil. »Atek za to ni vedel in tudi mama ne. Našel sem to pod mostom čez Dravo. To je goto vo odrgel kdo od naših vojakov, ko so bežali domov...«

Oče in mati sta začudena poslušala Janka. Civilist je nemško raztolmačil dečkove besede in Nemci so se spo gledali. Eden pa je Janka z dlanko čof nil po licu in osorno dejal:

»Predrzi smrkavec! Hotel si strejati na nas, kaj?«

Dečka je zasušnica zabočila, a za tokal ni. Povedal je:

»To sem našel in pobral. Mi dečki se včasih igramo vojsko. Zato sem si želel imeti revolver in municijo. Doma tega nisem povedal, ker staršev nisem hotel prestrašiti. Hotel sem se samo igrati...«

»To niso igrache za otroke, fant! To je vendar pravo orožje za ubijanje ljudi! Imeti ga smemo edino mi — Nemci!«

Oboroženci so se nekoliko pomirili, a še so grdo gledali. Eden od njih si je revolver z naboji vred vtaknil v aktovko.

Kmalu potem so odšli in Jankov oče je moral z njimi. Zena in sin sta se ga v slovo solzna oklenila. Kaj bo z njim? Kdaj se bodo spet videli? Ka ko ošabni in nečloveški so tile fašisti!

Zjutraj se je izvedelo, da so to noč odvedli še več drugih ljudi.

»Mamica!« je Janko tiho poklical mater, še vso zbegano. »Dobro je, da Nemci niso preiskali tudi naše drvarnice...«

»Drvarnice?« se je začudila. »Kaj pa imaš tam?«

»Tudi tam sem nekaj skrnil.«

»Kaj vendar? Kar takoj povej!«

»Ampak se ne smes astrušiti, ma mica! Tam imam — bombo!«

»Uh!« je v strahu skoraj odrevene la. »Kaj si rekel? Bombo? Ali pravo bombo? Ali takšno, ki lahko eksplodira?«

»Seveda pravo vojaško bombo, okroglo kakor jajce. Našel sem jo šele včeraj na travniku za kasarno.«

»Strašno! Kaj vse počenjaš, Janko! Če bi Nemci bili izvovali, se bombo! Vse skupaj bi nas bili zaprli ali postre li! Nesrečni fant!«

»Je pač vojna! Orožje pa je v voj ni važno!«

»Važno je za odrasle, za vojake, ki so se naučili ravnanj z revolverji in bombami. Niso pa to igrache za otroke. Mnoge so že ubile, jim odtrgale roke ali noge in jih oslepile. Zato boš bombo pustil meni, kajne, Janko moj?«

»Samo Nemcem je ne smes dati! Dobih so itak že moj revolver.«

»Skrila jo bom nekam, kjer je nih če ne bo mogli najti. A o njej niko mur nobene besede! Si slisal?«

Prikimal je. Potem sta skupaj od šla v klet, v drvarnico. Janko je segel med drva, zložena ob zidu. Na dan je privlekel temno, okroglo stvar, za vito v rjavo cunjo. Bila je bomba.

Mati se je stresla, Janko pa se je nasmehnil. Velela mu je, naj to ne varno reč položi nazaj, da počuka tam do večera.

Tisti večer je fant moral zgodaj le či. Mati pa je tiho odšla najprej dol v drvarnico in potem na vrt za nišo. Skozi šipe kuhinjskega okna je skri vaj gledal za njo, a ni mogel kaj več videti v temi.

Prihodnje jutro je Janko stopil na vrt. Tam je na nekem mestu našel več grudic sveže prsti, raztrošene po tra vi. Opazil je tudi plast ruše, ki je bila najprej izsekana iz trate in potem po ločena nazaj. Pod njo je bila zdaj skri ta bomba — prav gotovo! To mesto je bilo tri korake oddaljeno od drevesa, ki je vsako leto rodilo okusne hruške. Veljalo si je ta kraj zapomniti!

Bil je zdaj neprijazen čas. Oče in mnogi znanci so bili v zaporih. Solški pouk se je nehaj. Na zidovih so se po zakali tuji napisi. Nemška vojska je surovo topotala po ulicah. Ponoči nih če ni smel hoditi po ulicah, ki so mo rale ostati nerazsvetljene.

Tako sta žalostno minila že sko raj dva meseca. In nekoč noč so obo roženci spet prišli na dom k Janku in njegovi materi. Hitro sta se morala obleči. Z nekaj prtljage so ju porinili na kamion, že poln ljudi.

V mariborski kasarni so se znašli spet vsi trije. Bila je polna Slovencev, ki so jim jasni hoteli vzeti pravico do domovine. Vsak drugi dan je vlak s tovornimi vagoni odpeljal sto in več prežanih družin proti vzhodu, v Srbi jo...

Po veliki zmagi, po osvoboditvi se je Janko z očetom in mamo vrnil v domači kraj. Njihov dom so si bili med vojno prilastili tujci. Na vrtu so posekali vse drevje, da so curili z njim. Ni bilo več hruške, ki je blizu nje že štiri leta v zemlji ležala Janko va bomba. Ko bi v tem času bila lah ko koristna partizanom! Zdaj pa ni jo bilo težko najti in tudi potrebna ni bi la več. Fašisti so bili premagani.

Janko je danes kapetan jugoslovans kega vojnega letalstva. Je izkušen in pogumen pilot, vedno pripravljen braniti našo socialistično deželo.

Jankova velika igracha je danes ie talo. To pa je preveč resna stvar, da bi lahko bila igracha. Kakor srebrni ptič se lesketa v sončni višini, kadar varno plove nad našim morjem, nad gorami in kraji naše lepe domovine.

berilo za mlade

Lucija in Kristijan Prepotnik, ki jima starost še ni zakrila veličastnih spominov na partizanske čase.

Srečanje v rojstni hiši Josipa Jurčiča

Posnetek z že tradicionalne Groharjeve male kolonije, ki se je udeležujejo najmlajši iz vse Jugoslavije. »Letos je bilo srečanje mladih likovnikov še posebno slovesno, saj smo z njim proslavili tudi trideseto obletnico jugoslovanske pionirske organizacije«, nam pišejo mladi iz Skofje Loke.

Mož iz Doma počitka

Vračal sem se iz šole. Stopal sem počasi, z umirjenim korakom. Ni se mi mudilo, saj sem vedel, da ni nikogar doma. Na glavni cesti sem zagledal slepega moža, ki je hotel prečkati cesto. Dvigal je palico in tako opozarjal voznike, da želi na drugo stran. Nihče se ni zmenil zanj. Ker je mislil, da so ga vozniki opazili, je stopil na asfalt. Skočil sem k njemu in ga potegnili nazaj, ker je ravno v tem trenutku mimo pripeljal tovornjak. Starček se mi je začel zahvaljevati. Bilo mi je nerodno, in da bi prekinil njegove besede, sem ga vprašal, kdaj je oslepel.

»To je dolga zgodba, dragi moj, a povedal ti jo bom!« mi je odgovoril. »Nisem vse življenje slep. Zgodilo se je po prvi svetovni vojni. Tolkli smo se za Koroško. Pred menoj se je razletela granata. Plamen je bilo zadnje, kar sem videl. Padel sem v nezavest in se prebudil šele v bolnišnici. Slišal sem, kako hodijo okrog mene ljudje, in tudi njihove besede sem razumel. Hotel sem jih pogledati, a sem začutil samo pekočo bolečino. Z grozo sem doumel, da sem slep... Sprva mi je bilo težko, a sem se kmalu privadil. Človek mora biti pripravljen na vse, dobro in hudo. Spoznal sem vsak kamen okoli domače hiše, spoznal sem dobre ljudi in laže mi je bilo. A vendar mi je bila v teh letih najbolj zvesta spremljevalka harmonika — igral sem in pozabljal.

Potem je prišla nova vojna. V moji hiši so partizani našli zatočišče. Posebno dobro se spominjam pesni, ki so jih prepevali. Nove so bile in lepe, naučil sem se jih in tudi zaigral na harmoniko.

Bilo je februarja v poznih večernih urah. Borci so imeli sestanek in neko važno sporočilo je bilo treba prenesti prek Mure. Partizani niso vedeli, kako in kdo bi opravil to nalogo. Reka je bila zastražena. Na slepca s harmoniko ne bodo pozorni, sem jim rekel. Nekaj časa so oklevali, potem so privolili. Z nečakom, ki me je vodil, sva se zjutraj napotila naravnost čez most. Namenoma sva se glasno pogovarjala. Če bodo slišali otroški glas, ne bodo streljali, sem

si mislil. »Halt!« se je oglasilo iz strelskih jarkov. Počasi sva dvignila roke. Nekaj Nemcev se nama je približalo. Začelo se je mučno zasliševanje. Na vsa vprašanja sem imel pripravljen odgovor. Tudi dokumenti so bili v redu. Ker sem znal nekoliko nemški, je šlo še lažje. Na vsak način so hoteli vedeti, če sva srečala bandite. Ne, sva zatrjevala. Ker so nama verjeli, sem raztegnil ureh in zaigral neko nemško pesem. Vojski so bili navdušeni in midva sva jo z važno sporočilom, namenjenim neki partizanski enoti na Štajerskem, mirno mahnila po mostu naprej.

Od tistega dne sem vzdrževal zvezo med obema enotama. Nič posebno junakega ni bilo v tem, da sem prenašal pošto. Ob zavesti, da lahko komu vendarle koristim, sem bil nepopisno srečen... Danes sem dobro preksrbljen v

murskosoboškem domu počitka. Le noge mi počasi odpovedujejo in tudi srce mi peša. V glavnem se držim okoli doma, harmoniko pa še včasih raztegnem in tudi zapojem kakšno.

Odpeljal sem ga čez cesto, se poslovil in dolgo razmišljal o starčkovi pripovedi. Tudi ozrl sem se še nekajkrat za njim, ki se je bližal vhodnim vratom velike zgradbe — doma počitka.

FRANC HORVAT

Po dolgem času, ko smo se nenehno jezili nad muhastim vremenom, je tudi dolenjske griče obsijalo sonce. Oživila je Muljava, ki jo vsakdo pozna — če ne drugače, po njenem rojaku Josipu Jurčiču. Dobro pa jo poznajo tudi nekdanji borci II. grupe odredov, ki so se prvo junijsko nedeljo zbrali v gozdliču nad Muljavo in obujali spomine na tiste dni.

Tudi jaz sem se udeležila proslave na Muljavi. Stala sem na hribu, čim višje sem mogla, in pozorno spremljala program na slavnostnem odru. Poslušala sem recitatorje gimnazije iz Stične, ki nosi ime našega velikega pripovednika, v mislih čestitala osnovnošolcem skupeljske občine za njihove uspehe pri tekmovanju iz poznavanja zgodovine narodnoosvobodilnega boja in... Ne vem več čisto natanko, o čem sem še razmišljala, ko mi je pogled obstal na suhi, v črno oblečeni ženi. Takšnele so bile nekoč pav gotovo dobre partizanske matere. Sklenila sem, da kar njo poprosim za kratek pogovor. Žal sem se predolgo obotavljala. Ko sem hotela k njej, je že ni bilo več.

»Ne, tole pa mi ne sme pasti v vodo!« sem samozavestno in kar glasno dejala, ko sem tam pod drevesom ugledala drugo ženo, prav tako v črni. Najprej nekaj uvodnih besed in potem vprašanje, če bi mi vedela kaj povedati o tistih dneh, ko so tod okoli hodili »drugogrupaši«. Pogledala me je in rekla, da se ničesar ne spomni. »Malo morda le še veste?« sem nadaljevala. »Veš, v internaciji smo bili in dolgo je že tega!« je odgovorila. Njena redkobesednost me je vznemirila in mi vzela pogum. Čeprav bi jo bila rada vprašala, kje je bila internirana in zakaj, so ostale besede neizgovorjene. Obstopili so naju otročiči in se je prijel za krilo. »Tam se raje oglaš!« mi je rekla in z roko pokazala na rojstno hišo Josipa Jurčiča.

Velikokrat sem bila v tej hišici, a me vedno znova privlači. Postelja, zibelka, knjige... Vse je tako zanimivo in naše. Od danes naprej mi bodo ostala v spominu tudi vrata v izbo, kajti vsaj za glavo bi morala biti manjša, pa bi se morda ne bila udarila vanje.

Nisem vstopila samo zato, da bi si še enkrat ogledala spomine na Jurčiča. Ne, temveč tudi zaradi ideje, ki mi je šinila v glavo tam na hribu. Spet bi se bilo kmalu zgodilo, da bi se morala obrniti, da bi spregovorila eno samo besedo. Kajti stari mož v izbi je imel toliko opraviti z radovednimi obiskovalci muzeja, da se ga nisem upala zmotiti. »Petdeset par za vstopnino boste plačali!« jih je opozarjal in jim ponujal razglednice s fotografijo svojega strica.

Že sem se napotila proti izhodu, ko sem zagledala pred seboj drobno sključeno ženo. Kaj le boš ponudila staremu človeku, če ne prijaznega nasmeha in vljudnega pozdrava! »Ste od tukaj, mama?« sem jo vprašala. Nasmehnila se mi je in pokimala. Povedala mi je, da je stara tridesetdeset let in da jih ima mož tam v izbi šestinsedemdeset.

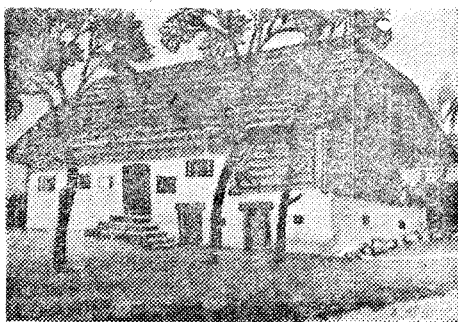
Vprašala sem jo, če je mama tovariša Cirila, ki je imel danes na proslavi veliko dela. »Nisem mu prava mati, ampak...« je skoraj dahnila. Nekatero pravljico so naredile nepopravljivo škodo — razumela sem jo, da se je hotela izogniti besedi matere. »Imam ga rada kot prava mati!« je glasno dodala. »No, saj o tem nisem niti malo podvomila,« sem jo potolažila. Zdaj se je tudi njen nagubani obraz resnega videza spremeni v obraz smehljajoče se starke. Treba je bilo le vodo napeljati na mlin in vedela sem, da bo pogovor stekel.

»Se še spominjate Muljave iz časov, ko so bili tu borci II. grupe odredov?«

»Ja, samo veliko sem pozabila!«

»Pa vendar, kako je bilo med vojno pri vas?«

»Saj smo bili kot neumni. Spominjam se, kako so nekoč prišli Italijani in potem smo vsi bežali tje v hosto. Ko smo se vrnili, je bilo vse pokradeno.«

Jurčičeva rojstna hiša

»Ali vam tega niso vzeli?« sem vprašala in pokazala razstavljene predmete. »Ne, tega ne!« Povedala mi je, da so odnesli samo eno spominsko knjigo. »Samo takrat ni bilo vse tako na vpogled, šele zdaj tukaj razstavljajo oni iz muzeja.«

»Vaši fantje so bili v partizanih?« nadaljujem in še vprašam, če je bilo v vasi kaj izdajalcev.

»Vsi so bili pri parizanih: Metod, Dušan, Slavko in Ciril. Slavko se je učil za kovača v Kamni gorici, ko je šel, Metod za mizarja v Šmarju, Ciril pa je bil vodni inštalater.« Ponovim dopolnilno vprašanje in ženska se previdno ozre na vse strani. »Ni jih bilo; če niso bili za partizane, so pa molčali.« Vidim, da nerada govori o tem, saj je izba polna ljudi. »No, potem je bila Muljava res prava partizanska vas!« ugotovim. »Bila, bila!« odgovori.

»Ali ste dali partizanom večkrat kaj za pod zob?«

»Večkrat so se tukaj ustavili. Joj, enkrat bi bilo kmalu hudo! Šele potem sem izvedela, da sta bila v hlevu dva sovražnikova vojaka, tule v izbi pa so bili partizani. Kruha so me prišli prositi.. A se je vse srečno končalo.«

Zatopljena v pogovor, nisem opazila, kako se je mali prostor napolnil. »Škoda, da spomini bledijo!« sem si mislila in razmišljala o poslovnem vprašanju.

»Kako živite danes?« (Za to pač ni treba spominov!)

»Slabo!« se je odrezala starica. »Saj bi bilo, ko bi bil človek mlad kot takrat in če bi imel to, kar ima danes... Tam je prizidek in v njem živiva z možem. Ciril ima pa tamle hišo.« (S tresočo se roko je pokazala skozi vrata.) »Tukaj razstavlja zdaj muzej. Z njim se ukvarja mož, saj za drugo delo ni pa še kaj zasluzi.«

Marsikaj bi zdaj še lahko vprašala. Žal sem morala končati, ker bi mi sicer mladi radovedneži zaprli izhod, toliko jih je bilo. Na njeni desni sta stala fant in mama mi je brž povedala, kateri je Cirilov. Zdaj je bilo obema nerodno. Meni, ker sem malo prej toliko soraševala, njemu pa — ne vem zakaj. Rada bi ga bila vprašala, če je kaj ponosen na očeta partizana, danes tako delavnega in prizadavnega moža. Fantov brezskrbni smeh je zaprl pot tudi temu vprašanju. Kaj hočemo, daleč je zgodovina... Ni je doživljal, ne on ne jaz zato ni nič čudnega, da se je ob vsem tem tako sladko smejal.

»Srečo so nam prinesla tista leta...«, mi je še rekla Marija Jurčič iz Muljave in mi naklonila še en prijazen pogled.

ALENKA TRONTELJ

kramljanje

Draga Milena!

Zopet se oglašam, ker bi se rada pogovorila z vami. Čeprav se šolsko leto končuje in imam ogromno dela, sem le našla čas za kramljanje. Pošiljam vam zapis »Srečanje s Titom«. Zanima me vaša kritika, kajti prvič sem se lotila sestavka v obliki pogovora. Pionir, ki je bil pri Titu, mi je z veseljem odgovarjal na vprašanja. Upam, da nisem napisala česa narobe in upam, da boste prispevek objavili.

Pošiljam topel pozdrav!

Ilonka Čelhar,
Prestranek 18
66258 Prestranek

Draga Ilonka!

Zadovoljna sem s prispevkom in z izborom vprašanca, s tistim upam, da nisem napisala česa narobe, pa malo manj. Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana urednica!

Sem učenka drugega razreda osnovne šole v Mojstrani. Vaš časnik dobro poznam. Nanj je naročen moj ata. Včasih mi je iz »TV 15« mamica kaj prebrala, sedaj pa znam že sama. Rada berem zgodbe o kurirjih. V šoli sem naročena na »Kurirčeka«. Izvedela sem že marsikaj o partizanih. Hudo je bilo med vojno. Mamica in očka mi večkrat pripovedujeta, kako je bilo takrat, čeprav sta bila tiste dni še otroka.

Mamica je bila doma v majhni vasi blizu Bleda. Posebno dobro se spominja žalostnega dogodka, ki ga bom vpletla v to pisemce. Za samostojen prispevek je kratek, v kramljanju pa ga bodo vsi prebrali.

Bilo je v drugem letu vojne. Navsegodaj zjutraj so v vas prišli Nemci. Prebudili so ljudi in jih izgnali iz hiš. V strahu so čakali, kaj se bo zgodilo. Vas je bila obkrožena. Povsod je bilo polno Nemcev. Preiskali so vsako hišo. Ure so mi

nevale. Otroci so bili že lačni in so jokali. Odrasli so bili v skrbeh. Nemci so po cesti prignali štiri družine. Žene so v rokah imele cule. Otroci so boječe strmeli v oborožene vojake. Može so gledali v tla. Molče so stopali mimo sodov. Nihče se ni smel posloviti od njih. Vaščani so kasneje izvedeli, da so jih odpeljali v eno izmed nemških taborišč.

Med vojno je bilo hudo in ne morete si misliti, draga Milena, kako si želim, da bi nikoli več ne bilo vojne.

Lepo vas pozdravlja!

Lilijana Gartner
Mojstrana
64281 Mojstrana

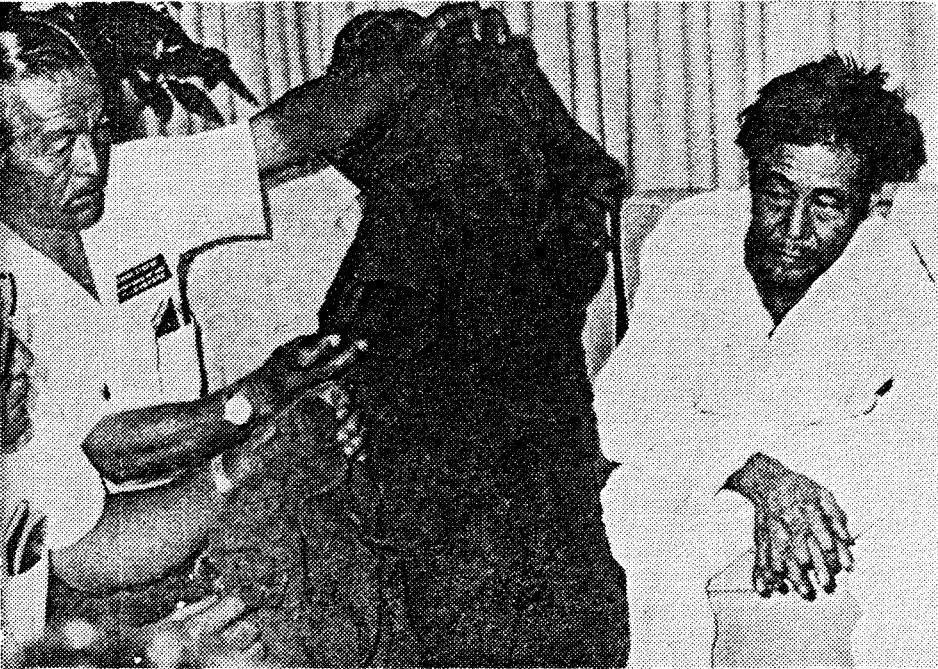
Draga Lilijana!

Lepo je življenje dandanašnjih dni, a vendar sestavkov s takšno vsebino ni nikoli preveč; še jih piši in objavljala jih bom z željo, da bi jih mnogi prebrali.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Poslednji Robinzon na otoku Guam

Narednik Soigi Jokoi je šele letos postal znova civilist. Po 28 letih skrivanja v džungli sta ga ujela dva ribiča. Zadnjih osem let je preživel popolnoma sam. Na sliki so oblačila, ki si jih je v džungli sam izdeloval, s pripomočki, ki so mu bili na voljo. Preden je šel v vojsko, se je Jokoi učil za krojača. Za niti so mu rabila rastlinska vlakna. Sam je na roko izdelal tudi gumbe svojega suknjica in pas za blache. V votlini, kjer se je skrival, so našli še puško, ročno bombo, škarje, rezilo, žlico, svetilko lastne izdelave, podolgovate košare, spletene iz vrbovega šibja, ki jih je rabil za ribolov, lesene posode in krpo, ki jo je napravil iz stisnjene papirja.

Sicer pa so se lahko na lastne oči prepricali v resničnost trditve njihovih častnikov, da jih bodo Američani ubili, takoj ko jih ujamejo. Če bi namreč imeli miroljubne namene, gotovo ne bi pošiljali nadnje domačinov, da iznenada usujejo po njih v džungli ogenj. To se je pripetilo tudi samemu Masašiju, ki ga je v njegovem skrivališču leta 1957 presenetil neki domačin in ga rani. In zakaj je potem sem in tja še slišati posamično streljanje, če na tistem papirju, ki ga je našel Masaši, piše, da je vojna končana? Kdor bi torej verjel bese-

peljal nekaj ameriških vojakov na zasledovanje Masašija. Našli so ga kaj hitro, ker ga je izginitev njegovega prijatelja močno prizadelo. Oba so nato odpeljali v vojaško poveljstvo na sever otoka in ponovno zasliševali.

Masaši pripoveduje, kako nepozaben občutek je imel tedaj, ko je topla prha zlagoma luščila skorjo umazanije, ki mu je kot nekakšna druga koža pokrila vso telo, in kako čudovito je bilo prvo srečanje z belim kruhom.

Kljub vsemu pa oba Japonca nista bila še povsem prepričana, da je vse, kar se okoli njiju dogaja, resnično: imela sta občutek, da gre za zrežirano predstavo, ki naj bi se končala z njuno usmrtnitvijo. Sedemnajst let strahovanj in upanj je v njuni notranjosti že močno napihnilo nekakšno prefinjeno propagandistično mistifikacijo. Tisto noč je v sobi bolnišnice na Guam moral Ito Masaši vložiti nemalo truda, da je rešil svojega razvrzanega prijatelja: Minakavi so popustili živci in se je hotel obesiti, da ne bi več nadaljeval te po njegovem mnenju groteskne komedije.

V naslednjih dneh je cela vrsta stvari potrjevala, da je to, kar sta videla, nič drugega kot preprosta resnica: smehljaji, novinarji, ki so prišli z Japonske, glasovi njihovih sorodnikov po telefonu... »Je torej vse res?« sta s šepetajočim glasom, kakor sta se bila navadila govoriti v džungli, spraševala drug drugega.

Pa še na letalu, s katerim so ju peljali v Tokio, se niso prapršli vsi njuni dvomi. »Morda naju bodo s te višine vrgli v morje«, sta mislila. »Morda naju bodo odpeljali v Združene države«. Ko se je zavesa oblakov razprla in so se pred njunimi očmi začele pojavljati hiše in ceste, sta najprej pogledala, kod vozijo avtomobili: promet je bil po levi strani. Torej je bilo res, pred njima je bila Japonska.

Ko sta malo zatem izstopila po letalskih stopnicah in zagledala materi in sestre, ki so ju prišle pričakati, so se vsi dvomi povsem razgubili. Bila sta v resnici doma, med sorodniki, prijatelji, med množico, ki je vpila: »Banzai!« (Živela!).

Narednik Soigi Jokoi, ki se je tudi sam v teh dneh znova srečal s svojo družino, s prijatelji, z domom, po 28 letih odsotnosti, bo najbrž doživljal iste občutke, ki jih Masaši popisuje v svoji knjigi: to so težave v prilagajanju na novo življenje, nehalno prebujanje ponoči ob najmanjšem šumu, nezmožnost občejanja z drugimi ljudmi in ustvarjanja novega, normalnega življenja. Vrh tega pa še bridko spoznanje, da si izgubil svoja najboljša leta, da si zapravil brez pravega vzroka svojo mladost, da si prikazen iz preteklosti...

Na pokopališču njegovega domačega kraja, pripoveduje Masaši, je še ostal nagrobni kamen, ki spominja na njegovo domnevno smrt: »Tu počiva narednik Ito Masaši, vpoklican leta 1941 ki je padel v boju na otoku Guam, septembra 1944«.

Se danes sprašuje, kateri izmed obeh mož je resničen.

(Konec)

PARTIZANSKA KNJIGA

KNJIGA — NAJLEPŠE DARILO

VESELA POMLAD, KAREL LESKOVEC

(platno 367 str., 70,00 din)

VESELA POMLAD je vedro nadaljevanje priljubljenih Križpotij, le področje in čas sta povsem druga. V prvih treh knjigah avtor slika pot naših borcev, njihove napore in žrtve; v VESELI POMLADI pa se povsem posveti dnevom v osvobojenem Beogradu.

Pripoved je odkritosrčna, vendar prežeta s humorjem. Poglavlja, kjer je izrazil stisko nekdanjih preprostih partizanov v velikem mestu in njihovo rahlo razočaranje nad novim načinom življenja, dajejo knjigi poseben čar.

Cena zbirke je 220,00 din.

PARTIZANSKI ZDRAVNIK, Dr. ALEKSANDER GALA-PETER

(platno, 451 str., 80,00 din)

Zdravniška etika dr. Gale ni izzvenela le v prisegi, odzval se je klicu najtežjih dni. Vključen v neizprosno bitko za človeško življenje, se nam kaže preprost, iskren in vedno pripravljen na samožrtvovanje. PARTIZANSKI ZDRAVNIK — edinstvena knjiga spominov iz NOB zajema predvsem Notranjsko in Primorsko. Po njej bodo radi segli vsi, ki z zanimanjem sledijo vojni meoarski literaturi.

NAROČILNICA

Neprekično naročam:

Plačam takoj

— VESELA POMLAD
— PARTIZANSKI ZDRAVNIK

Plačam na mes. obroke po 40,00 din

(ustrezno podčrtaj!)

Priimek in ime

Poklic

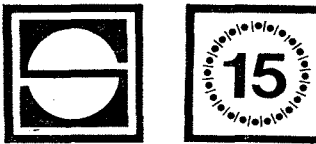
Naslov

Datum

(podpis)

Naročilnico pošljite na naslov:

PARTIZANSKA KNJIGA,
Ljubljana, Vodnikova c. 43

Špecerija
BLED

Za vsakogar nekaj, vsekakor pa za Vas najceneje v trgovinah **Veletrgovine**

Špecerija Bled.

V organizaciji: marketi, trgovine, gostišča bifeji, kegljišča.

Lastna klavnica — predelovalnica mesa — pražarna kave.